

**T.C.**  
**ATILIM ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**  
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYE İÇ SAVAŞINDA KADINLARIN DURUMUNUN FEMİNİZM VE  
FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI AÇISINDAN  
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Gülşah BİÇER**

**Ankara-2018**



**T.C.**  
**ATILIM ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**  
**ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYE İÇ SAVAŞINDA KADINLARIN DURUMUNUN**  
**FEMİNİZM VE FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI**  
**AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Hazırlayan: Gülşah BİÇER**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan ÜNAL**

**Ankara-2018**

## KABUL VE ONAY

Gülşah BİÇER tarafından hazırlanan “Suriye İç Savaşında Kadınların Durumunun Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 26.06.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

---

Prof. Dr. Yelda DEMİRAG ( Başkan )

---

Prof. Dr. Hasan ÜNAL ( Danışman )

---

Dr. Öğretim Üyesi Gözde YILMAZ (Üye)

## ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi 'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

26.06.2018

---

Gülşah BİÇER

## ÖZ

[ BİÇER, Gülşah ]. [ Suriye İç Savaşında Kadınların Durumunun Feminizm ve Feminist Güvenlik Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi], [ Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018 ]

1980’li yıllara kadar realist düşünce temelinde söylemlerini geliştiren uluslararası ilişkiler disiplini 80’lerden sonra birçok eleştiriye maruz kalmış ve disiplinde eleştirel söylemler artmaya başlamıştır. Feminizm de bu dönemde disiplin içinde yer almaya başlamıştır. Eleştirel söylemlerle toplumsal cinsiyet kavramının disipline girmesi, yüksek politika ve alçak politika ayrımının, savaş, barış, devlet, güvenlik gibi kavramların tartışılmasına olanak sağlamıştır. Bu açıdan özellikle kadının güvenlik alanında görünür kılınmaya çalışılması ve kadın deneyimlerinin ciddiyetle değerlendirilmesi, uluslararası ilişkiler disiplininin güvenliğe farklı bir açıdan bakmasını sağlamıştır. Bu durum disiplinin maskülen yapısının sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada feminizm kavramı, uluslararası ilişkiler disiplinine girişi, disiplinin kavramlarını değerlendirmesi ve feminist güvenlik yaklaşımı incelenecektir. Bu bakış açısı perspektifinde Suriye İç Savaşı’nda kadınların durumunun, feminist uluslararası ilişkiler ve feminist güvenlik yaklaşımı açısından değerlendirilmesi yapılacaktır. Değerlendirme feminist düşüncenin de titizlikle üstünde durduğu üç konu üzerine gerçekleştirilecektir. Bu konular: savaş ve iç savaş ortamında kadınların şiddetin hedefi haline gelmesi, kadınların çatışmalara katılımı ve kadınların barış görüşmelerine siyasi katılımının sağlanmasıdır.

### **Anahtar Sözcükler**

Feminizm, Suriye, Güvenlik, Feminist Güvenlik.

## ABSTRACT

[ BİÇER, Gülşah ]. [ Evaluation of Women's Situation in Syrian Civil War in terms of Feminism and Feminist Security Approach Suriye ], [ Master Thesis, Ankara, 2018 ]

Until the 1980s the discipline of international relations which developed its rhetoric on the basis of realistic idea has been subjected to many criticisms after the 80s and critical discourses have begun to increase. The discipline of the concept of gender with critical discourses enables the discussion of concepts like high politics and low politics, war, peace, state, security. In this respect, the attempt to make women especially visible in the security field and the serious evaluation of women's experiences have provided the discipline of international relations look at security from a different perspective. This has led to the i of the masculine nature of discipline. In this study, the concept of feminism, and its relation with introduction to international relations discipline, evaluation of concepts of this discipline and feminist security approach will be examined. From this point of aspect, the situation of women in the Syrian Civil War will be evaluated in terms of feminist international relations and feminist security approach. The assessment will be carried out on three topics that the feminist thought has meticulously addressed. These are: become a target of women's to violence in the environment of war and civil war, participation of women into conflict and political participation of women's into peace talks.

### **Anahtar Sözcükler**

Feminism, Syria, Security, Feminist Security.

## TEŐEKKÖR

Bu süreçte bana kıymetli desteklerinden dolayı değerli hocam Prof. Dr. Hasan Ünal'a, sonsuz sabrı dolayısıyla kızım İklim Nisan BİÇER' e, eşim Umut BİÇER'e ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.



## İÇİNDEKİLER

<b>ÖZ</b> .....	<b>i</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>ii</b>
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	<b>iii</b>
<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	<b>iv</b>
<b>SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ</b> .....	<b>vii</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

## BİRİNCİ BÖLÜM

### FEMİNİZM

<b>1.1. Feminist Hareketin Tarihsel Süreci</b> .....	<b>7</b>
1.1.1. Birinci dalga .....	7
1.1.2. İkinci dalga .....	7
1.1.3. Üçüncü dalga .....	8
<b>1.2. Feminist Yaklaşım Türleri</b> .....	<b>9</b>
1.2.1. Liberal feminizm .....	9
1.2.2. Marksist feminizm.....	11
1.2.3. Sosyalist feminizm .....	12
1.2.4. Radikal feministler .....	14
1.2.5. Postmodern feminizm .....	15
1.2.6. İnşacı feminizm .....	18
1.2.7. Postkolonyal feminizm .....	18
1.2.8. Postyapısalcı feminizm.....	18
1.2.9. Kültürel feminizm .....	19
<b>1.3. Feminizmin Uluslararası İlişkiler Alanında Yer Almaya Başlaması</b> ....	<b>20</b>
<b>1.4. Feminizmin Uluslararası İlişkilerin Kavramlarını Değerlendirmesi</b> ....	<b>28</b>
1.4.1. Feminizm ve şiddet .....	28
1.4.2. Feminizmde savaş, barış ve militarizm .....	29
1.4.3. Feminizm ve insan hakları .....	34

1.4.4.	Feminizm ve devlet .....	36
1.4.5.	Feminizm ve milliyetçilik .....	37
1.4.6.	Feminizm ve güvenlik .....	38

## İKİNCİ BÖLÜM

### GÜVENLİK

<b>2.1.</b>	<b>Tarihi Süreç İçerisinde Güvenlik Kavramı .....</b>	<b>44</b>
<b>2.2.</b>	<b>Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde Güvenlik .....</b>	<b>47</b>
2.2.1.	Realizm ve güvenlik.....	47
2.2.2.	Liberalizm ve güvenlik.....	48
2.2.3.	Marksizm ve güvenlik .....	48
2.2.4.	Eleştirel teori ve güvenlik .....	49
2.2.5.	İnşacılık ve güvenlik .....	50
2.2.6.	Feminizm ve güvenlik .....	51
2.2.7.	Yapısalcı Marksizm ve güvenlik.....	52
2.2.8.	Neorealizm ve güvenlik.....	52

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### SURİYE İÇ SAVAŞININ FEMİNİZM VE FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

<b>3.1.</b>	<b>Savaş, Şiddet ve Kadın Olmak .....</b>	<b>54</b>
3.1.1.	Tecavüz.....	54
3.1.2.	Toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde uygulanan şiddet.....	57
3.1.3.	Savaş karmaşasında kadına yönelik şiddet .....	60
3.1.4.	BM’de kadına şiddet tanımlamaları ve buna yönelik gerçekleştirilen faaliyetler	61
3.1.5.	Feminist bakışta kadına şiddet.....	62
<b>3.2.</b>	<b>Suriye’de yönetim ve Arap Baharı’nın başlangıcı .....</b>	<b>63</b>
3.2.1.	Arap Baharı’na yönelik ilk protestolarda Suriyeli kadınlar.....	64
3.2.2.	İç savaşta Suriyeli kadınlara yönelen şiddet .....	65
3.2.3.	İç savaşta beklenen son: mültecilik.....	68

3.2.4.	Suriyeli kadınların çatışmalara katılımı.....	70
3.2.5.	Suriyeli kadınların barış sürecine siyasi katılımı .....	73

## **DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**

### **SONUÇ**

<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>84</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>95</b>

**SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ**

<b>ABD</b>	Amerika Birleşik Devletleri
<b>BM</b>	Birleşmiş Milletler
<b>BMGK</b>	BM Güvenlik Konseyi
<b>INSTRAW</b>	Birleşmiş Milletler Kadın Geliştirme İçin Uluslararası Araştırma ve
<b>IŞİD</b>	Irak Şam İslam Devleti
<b>YPJ</b>	Halk Koruma Birlikleri Kadın Kolları
<b>YPG</b>	Halk Koruma Birlikleri
<b>UCMRS</b>	Sırbistan Demokratik Partisi
<b>UNHCR</b>	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
<b>UNICEF</b>	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
<b>UN</b>	Birleşmiş Milletler
<b>UN Women</b>	Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi



## GİRİŞ

Ortaya çıkışından bu yana uluslararası sistemde devletler tabanında savaş ve çatışmaya yönelik görüşler ortaya süren uluslararası ilişkiler disiplini, 1980'lere kadar realist görüş temelinde analizler yapmış ve çözüm önerileri geliştirmiştir. Başka bir deyişle bireyden ziyade devleti ön plana alan bir disiplin olmuştur.

1980'lerden sonra disipline birçok eleştirinin yöneltmesi uluslararası ilişkilere farklı bakış açılarının da yöneltmesine sebep olmuş ve disiplinin kemikleşen realist perspektifinde kırılmalar olmuştur.

Feminist teori de bu kırılmayı fırsat bilip disipline giriş yapmıştır. Feminizm toplumsal yapı içinde kurumların ve toplumsal ilişkilerin erkek egemen bir şekilde inşa edildiğini savunan ve bu sebeple sistemi eleştiren ve değiştirmeye çalışan toplumsal bir harekettir. Hareketin temel amacı cinsiyet eşitliğine dayanan bir toplumsal yapı oluşturmaktır. Cinsiyet temelli her türlü eşitsizlik ve mağduriyetin karşısında yer alan bir düşünce sistemidir.

Feminizm, uluslararası ilişkilerin kadını yok sayan analizlerini ve bakış açılarını eleştirmiş ve disiplinin kavramlarını tekrar kendi perspektifinden sorgulamıştır.

Uluslararası İlişkiler, erkek egemen bir bakışın ve maskülen değerlerin ön planda olduğu bir disiplindir. Bu doğrultuda disiplin söylemlerinde erkeği güçlü ve koruyucu, kadını ise güçsüz ve korunmaya muhtaç rolünde tasvir etmektedir. Disiplinin yüksek politika olarak tanımladığı güvenlik ve askerlik gibi politikalarla, alçak politika olarak adlandırdığı çevre, insan hakları, azınlık hakları, küreselleşme gibi bireyleri ilgilendiren alanların ayırımında bile cinsiyetçi bakış açısının izleri rahatlıkla görülebilmektedir. Yüksek politika erkeğe ait bir alanken, alçak politika kadına ait kılınmıştır.

İşte tüm bunlara karşı eleştirel bir tavır takınan feminist yaklaşım, uluslararası ilişkiler disiplininde mevcut tüm kavramların tekrar sorgulanması ve değerlendirilmesi gerekliliğini önemle vurgulamaktadır. Feminist teorinin bu eleştirel tavrı disiplin içinde kadının görünür kılınmasını sağlamıştır.

Uluslararası ilişkilerde, kadınların görmezden gelinemeyeceği konusunda artık herkes hemfikirdir. Bu durum uluslararası hukukta ve uluslararası örgütlerde de desteklenmektedir. Özellikle savaş ve çatışmalarda kadının durumu ile ilgili Birleşmiş Milletlerin aldığı birçok karar vardır. Savaş ve çatışma ortamlarında olumsuz etkilenenlerin çok büyük bir kısmın siviller olduğu ve bu sivillerin de kadın ve çocuklardan oluştuğu bu kararlarda önemle vurgulanmaktadır. Kadınların bu gibi ortamlarda çeşitli şiddet türlerine maruz kaldığı, savaşta açık hedef haline geldikleri kaygıyla izlenmektedir. Bu çatışma ve savaşların önlenmesi konusunda kadınların barış görüşmelerinde rol oynamasının önemi yadsınamaz bir gerçektir.

Bu çalışma Suriye iç Savaşında kadınların karşılaştığı sorunların, feminizm ve feminist güvenlik yaklaşımı açısından değerlendirmesini yapma amacı taşımakta ve Suriye İç Savaşı'nı feminist teorinin perspektifiyle ele almayı amaçlamıştır. Çalışmanın 1. Bölümünde feminizm kavramı, feminizmin dönemleri, uluslararası ilişkiler disiplini girişi ve uluslararası ilişkilerin kavramlarına bakış açısı değerlendirilmiştir. 2. Bölümde güvenlik kavramı, güvenlik teorileri ve feminist güvenlik yaklaşımı incelenmiştir. Çalışmanın 3: bölümünde Suriye İç Savaşının ortaya çıkışı ele alınmıştır. Ardından İç savaş sırasında Suriyeli kadınların karşılaştığı sorunlar üç farklı açıdan değerlendirilmiştir. Bunlar, iç savaşta kadınların karşılaştığı şiddet, kadınların askeri çatışmalara katılım durumu ve kadınların barış sürecinin inşasında aldığı rollerdir.

## FEMİNİZM

Cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan toplumsal bir hareket olan feminizm (Marshall, 1999, s.240) 18. Yüzyıl'da İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Bu kavramın, akademik dünya ile buluşması da Mary Wollstonecraft'ın 1792'de yayınlanan "A Vindication of the Rights of Women" adlı eseriyle olmuştur. (Sevim, 2005, ss. 7-8)

Feminist hareketin ortaya çıkışındaki tarihsel dinamikler aslında 18. yy. Aydınlanma sonrasında kadınların, sosyal, siyasal, hukuki ve toplumsal alanda karşı karşıya kaldıkları eşitsizlikler için büyük bir mücadeleye girmesine dayanır. Bu mücadele 19. yüzyılın ortalarından sonra, feminizmin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Latince kökene sahip Feminizm, "kadın" anlamına gelen femine kelimesinden türemiştir. Dar bir bakış açısıyla feminizm kavramı kadınları ilgilendiren şeyler olarak karşımıza çıkmaktadır. (Tür ve Koyuncu, 2010, s. 5) Genel bir bakış açısıyla yorumlanacak olursa feminizm, kadınların topluma, erkeklere karşı siyasal, toplumsal, hukuki ve ekonomik anlamda eşitliğin sağlanmasına yönelik verdiği mücadeledir.

Feminist düşünce, yukarıda da vurgulandığı gibi cinsiyet ayrımcılığına ve toplumsal alanda kadının karşı karşıya kaldığı her türlü baskı ve ayrımcılığa karşı bir duruştur.

Feminizm kavramı ile ilgili kaynaklarda yüzlerce tanım bulmak mümkündür. Cinsiyet eşitsizliği temeline dayanan bu kavramla ilgili yapılan tanımlardan birkaç örnek vermek gerekirse;

Erkeğin sahip olduğu hakların kadınlara da verilmesini savunan ve siyasi oy hakkı, hukuki (mülk edinme, boşanma), sosyal ve iktisadi (eşit işe eşit ücret) alanlardaki eşitsizliği hedef alan bir düşüncedir (Bolay, 2009, s. 193). Başka bir tanıma göre "cinsiyetler arasında politik, ekonomik ve sosyal eşitlik teorisi" ve "kadınlara karşı ayrımcılık getiren kısıtlamaların kaldırılmasıdır" şeklinde tanımlanmıştır (İnce, 2011, s. 181). Arat (2010)'a göre ise feminizm, "cinslerin eşitliğini temel alan, kadın ve erkek arasındaki yönetme ve güç ilişkisini eşit bir temele oturtmak ve değiştirmek isteyen siyasi bir akımdır".



Görüldüğü üzere feminizm kavramı üzerine ortak bir tanım yapmak oldukça zordur. Feminizmle ilgili en popüler tanım ise şudur: "...kadınların kendi aralarında bir dayanışma yaratarak, erkek egemen dünyanın norm ve değerlerine, cinsiyetçi politikalarına karşı başlatmış olduğu mücadeledir" (Mitchel, 1995, ss. 6-7).

Diğer bir yönüyle de feminizm toplumsal yapı içinde kurumların ve toplumsal ilişkilerin erkek egemen bir şekilde inşa edildiğini savunan ve bu sebeple sistemi eleştiren ve değiştirmeye çalışan toplumsal bir harekettir. Hareketin temel amacı cinsiyet eşitliğine dayanan bir toplumsal yapı oluşturmaktır. Cinsiyet temelli her türlü eşitsizlik ve mağduriyetin karşısında yer alan bir düşünce sistemidir.

Feminizm, kadın sorununu ve diğer toplumsal sorunları kadın bakış açısıyla sorgular ve yorumlar. Sosyal hayatta neden erkek egemenliği vardır? Toplumsal cinsiyet farklılığı ve bu farklılıktan doğan eşitsizliğin sebepleri nelerdir? Tarihsel süreç içinde kadın neden erkek egemen toplumsal yapıda erkeğe bağımlı bir hayat sürdürmüştür? Kadın ve erkek neden farklı toplumsal ve ekonomik konumlara sahiptir? Kadın neden şiddetle yüz yüze kalmıştır? vb. sorulara yanıt aramaktadırlar.

Kadın sorunu ve kadının toplumsal statüsü feminist araştırmaların merkezinde yer alır. Feminist teorilerin tamamı kadın bakış açısını temel alır. Feminist teoriler toplumsal, siyasal ve ekonomik alandaki kadına yönelik tüm baskılara karşı bilimsel ve hukuksal bir mücadele içindedirler.

Feminist teoriler kadının, bugüne kadar erkek bakış açısıyla yaratılan bir dünyada yaşadığını ve bu durumun da doğal ve normal bir süreç olarak algılanmasını eleştirir. Çünkü bugünün algısında toplumsal yapı kamusal ve özel alan şeklinde ikiye ayrılmıştır. Kamusal alan akıl, mantık, güç gerektiren bir alandır. Özel alan ise bu ihtiyaçlara sahip değildir. Dolayısıyla kadınlar güç ve akıl gerektiren kamusal alanda kalmamalıdır; kadınlar kendi niteliklerine uygun özel alanında yani evinde kalmalıdır. (Anne, 1995, ss. 12-44)

Feminist görüşün asıl meselesi kadındır. Kadının toplum içindeki yeri, kadına ev içinde ve dışında verilen roller, ataerkil toplum sistemi feminist düşüncenin tartışma alanlarıdır. İş, eğitim, çocuk bakımı gibi konularda kadın ve erkeğin eşit haklara sahip

olması dışında kürtaj hakkı, kadına yönelik şiddet, tecavüz ve tacizin ortadan kaldırılması, lezbiyenlik gibi konuları da kapsamaktadır.

Feminist görüş içinde farklı düşünceler bulunmakla birlikte bu düşüncelerin ortak yani ataerkil kimliği ön plana çıkartan geleneksel teorilere yönelik eleştiri getirmeleridir. (Gunhild ve Svein, 2004, s. 164)

Feminizm kavramı, cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) kavramlarının tam olarak anlaşılmasıyla açıklanabilir. Cinsiyet, biyolojik farklılık ve benzerliklere dayanan, kadın ve erkek şeklinde iki kategoriden oluşan bir kavramdır. Feminizm, çalışmalarında bu biyolojik temelli cinsiyet kavramı yerine toplumsal cinsiyet kavramı ışığında değerlendirme yapmaktadır. Düşünürler bu iki kavram arasındaki farkları önemle gözetmektedirler. İnsanların doğuştan getirdikleri bu özellikler biyolojiktir. Toplumsal yapı içinde sosyalleşme sürecinde kazandığımız biz olmamızı sağlayan ise toplumsal cinsiyettir. Bu açıdan toplumsal cinsiyet bir süreçtir.

Feministler toplumsal cinsiyet kavramından üç şekilde bahsederler:

1. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitsizliği ve kadınların eril düzene boyun eğişlerini açıklar.
2. Toplumsal cinsiyet, toplumun oluşturduğu bir yapıdır.
3. Toplumsal cinsiyet, analitik bir kategoridir. (Elisabeth, 2003, s. 337)

Feminist teorinin üstünde durduğu bir diğer kavram da patriarşidir. Patriarşi kabilenin ya da ailenin yöneticisi ve babası anlamına gelmektedir. Bu kavram Türkçe de ataerkil yapı anlamına gelmektedir. Patriarşi kadının bastırılıp dışlandığı, erkek egemen bir toplumsal yapıdır. (Sonya, Terry ve Carol, 1997)

Kadın, tarihsel süreç içerisinde, her dönem toplumdaki yeri ve konumu ile ilgili birçok tartışmaya konu olmuştur. Düşünürler toplumsal yapı farklılaştıkça kadının konumunun da farklılaştığını savunurlar. Örneğin, avcı ve toplayıcı toplum yapısında kadın itibarlı bir konumdayken; tarımsal faaliyetlerin baskın olduğu ataerkil toplum yapısında erkek gücü ve iktidarı ön plandadır. Öte yandan anaerkil toplumlarda kadın gücün ve iktidarın sahibi olarak görülmektedir. Feminist düşünürler özellikle ataerkil toplum yapısındaki kadının konumunu eleştirmektedirler.

Toplumsal cinsiyet algısını ortaya çıkaran tarihsel ve sosyolojik dinamiklerin neler olduğuna dair araştırma ve gözlem yapan Simone de Beauvoir ve Luce Irigaray tespitlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Simone de Beauvoir (De Beauvoir, 1993): toplumsal yapının daima ataerkil bir temel üzerine kurulmuş olduğunu düşünür. Beauvoir dünyanın ilk çağlardan itibaren erkeğin egemenliğinde ve kontrollünde olduğunu ve hiçbir zaman kadın statüsü yükselmediğini söyler. İnsanlık tarihi boyunca erkeğin biyolojik farklılıkları iktidarının tek ve mutlak olmasını sağlamıştır. Kadın tanımlaması erkek üzerinden yapılır. Bu durumda erkek asıl, mutlak varlık, kadınsa öteki cins olarak tanımlanır.

Luce Irigaray (Irigaray, 2006): ise insanın üreme ve doğurmayı sağlayan cinsel farklılığa sahip olduğunu ve iki türe ayrıldığını söyler. Kadının sömürülmesini de bu cinsel farklılığa bağlar. Kız ve erkek çocuk erkeğin spermeleri sayesinde döllenmesine rağmen yalnızca erkek çocuk toplumlarda kutsal görülmektedir. Kutsallık sıfatını taşımayan kız çocuklar ise utanç kaynağı olarak görülmektedir. Bu sebeple eve gizlenen, peçeye mahkum edilen kadın kimliğinden yoksun yaşamaktadır. Irigaray' a göre kadın bu ötekileştirilme durumundan yine kendisi kurtulacaktır. Kadın, kendi farkını fark edip kendine saygı gösterir ve aynı saygıyı toplumdaki diğerlerinden beklerse, kendini önemli bir özne olarak kabul ederse bu ezilmiş kimliğinde sıyrılabilecektir. Irigaray, kadın ve erkeğin cinsel farklılığını ortadan kaldırmanın anlamsız bir istek olduğunu savunur. Fakat kadın ve erkek arasında dengeli bir iktidar paylaşımı kurulması için kadın cinselliğine kültürel açıdan değer kazandırılması gerektiğinin önemini vurgular. Bu problemin çözümüne ilişkin annelere büyük görevler düştüğünü söyler. Eğer anneler kızlarına cinsiyetin farklı olduğunu fakat hiyerarşik olmadığını öğretirlerse sorun çözülecektir. Kadın ve erkek, kız veya erkek çocuk, anne veya baba yalnızca oynadıkları rollerle tanımlanamazlar.

Feminizm, 19. yy. ve 21.yy. arasında üç dönem şeklinde, üç dalgada gelişim göstermiştir. Feministler bu üç dalgada kadınlar hakları için mücadele etmiştir. Her mücadele farklı bir fikir yapısından etkilenmiş ve şekillenmiştir. Bu sebeple farklı feminist görüşler ortaya çıkmıştır.

## 1.1.Feminist Hareketin Tarihsel Süreci

### 1.1.1. Birinci dalga

19. yüzyılda kadınlar toplumsal yapıdan dışlanmaktaydılar. Toplumlarda vatandaş tanımlamaları yalnızca erkekler üzerinden yapılmaktaydı. Liberal düşünce ışığında şekillenen birinci dalga feministlerin odak noktasını bu problem oluşturmaktaydı. Birinci dalga feministler toplumsal, siyasal ve hukuk açısından erkeklerle eşit haklara sahip olmanın mücadelesini vermişlerdir. Bu dönemde kadınlar, aile kurumu içinde kadına dayatılan erkek egemenliğine boyun eğmeyi zorunlu kılan her türlü kural ve otoriteye karşı eşitlik mücadelesi vermişleridir. Bu mücadele kadının evde anne olma rolüne karşı bir mücadele değildir. Mücadele eril otoriteye karşı sürdürülmektedir (Evans, 1997, s. 25). Çünkü liberal feministler kadın ve erkek arasındaki bu eşitsizliğin nedenini ataerkil yapı olarak görmekteydi. Bu sebeple kadın ve erkeğe sunulan fırsatlar eşit olmalıydı ve mücadele verdikleri sistem içinde eşit yasal koşullar sunulmalıydı.

Birinci Dalga Feministlerin bu mücadelesi kadınlara önemli bir kazanç sağladı. Kadınlar bu çalışmaları sayesinde seçme seçilme hakkını kazandılar. Bu kazanım her ülkede aynı anda gerçekleşmese de birçok ülkenin gündemine geldi\* (Walters, 2005, ss. 98-105)

### 1.1.2. İkinci dalga

Feminist görüşte ikinci dalga, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. Bir önceki dalgada vatandaşlık haklarını kazanan kadınlar, kendi bedenleri üzerinde söz hakkına sahip olma konusunda adımlar atmaya başladılar (Walters, 2005, ss. 136, 153). Dönemi yansıtan ve unutulmayan sloganlarından birisi 'kişisel olan politiktir'. Slogan ilk olarak 1970'lerde popüler olmaya başlamıştır. Slogan feministlerin özel alan ve kamusal alan arasındaki ayrıma olan itirazlarından doğmuştur. Tarihsel süreç içinde evle ilişkilendirilen ve kadına ait bir alan gibi gösterilen özel alanın kamusal alandan ayrı olmadığı ifade edilemeye çalışılır. Bu slogan kadına ait olan ve özel görünen sorunların aslında kamuya ait, toplumu ilgilendiren sorunlar olduğuna dikkat çekmeyi amaçlar. Kadının kişisel alanına ait kılınan kürtaj, işsizlik, hastalık, ölüm gibi

---

\* Yeni Zelanda 1893, Avustralya 1890, Amerika 1914 (eyalet) 1919 (ulusal), Danimarka 1915, Hollanda 1919, İngiltere 1928.

konularının politik alana dahil olduğunu ortaya çıkartmak amaçlanmıştır (Thompson, 2002, s. 347).

İkinci dalga feminizmin bir diğer söylemi de kız kardeşlik\* (sisterhood)' düşüncesidir (Walters, 2005, s. 185) (Tür ve Koyuncu, 2010, s. 5). Kız kardeşlik düşüncesi, ikinci dalga feminist düşüncenin temeli kabul edilse de batı dünyası ve gelişmemiş ülkelerin feminizmi değerlendirildiğinde durumun gerçeği yansıtmadığı söylenebilir. Batılı feministler, diğer özgürlüklere sahip olmalarından dolayı kadının özgürleşmesi fikrine odaklanmışlardı. Üçüncü dünya ülke feministlerinin ise ülke olarak özgürlüğü yakalayamamışken kadının özgürlüğünü düşünmeleri ve dile getirmeleri anlaşılabilir bir durumdur. Batılı ülkelerdeki feministler ve üçüncü dünya ülkelerindeki feministlerin sorunları çok farklıydı. Bu nedenle feminizm beyaz, Batılı ve orta sınıf kadınların bir dayatması olarak görüldü.

1960'ların sonunda Siyahi feministler feminist harekete katılmaya başladılar. Siyahiler kendilerini ikinci sınıf vatandaş olarak görmekteydiler. Feminist düşüncenin evrensel anlamda kadını savunan bir düşünce olmadığını, toplumsal hayatta beyaz ve siyahi kadınların yaşam deneyimlerinin birbirinden farklı olduğunu savunmuşlardı (Donovan, 2010, ss. 295-297).

1970 'li yıllarda siyahi, Latin ve Asyalı gibi farklı etnik ve kültürel kimliğe sahip kadınlar da kendi örgütlerini kurmaya başladılar. National Black Feminist Organization (Ulusal Siyah Feminist Örgütü-1973) bu örgütlerden biridir. Aynı dönemlerde değişik renge ve etnik kimliğe sahip kadınlar ortak örgütlerde yer almaya başladılar. Fakat bütün bu eylemler ikinci dalga feminizm içinde çok ırklı bir feminist hareketin gerçekleşmesi için yeterli değildi (Thompson, 2002, ss. 339-346).

### **1.1.3. Üçüncü dalga**

1990'ın ilk yarısından itibaren başlayan ve günümüze kadar süren dönemi kapsamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir mahkeme kararını protesto etmek

---

\* 1970'li yıllarda Kate Millett tarafından ortaya atılan kavram kadınların bir arada oldukları zaman daha güçlü olacakları fikrine dayanan sosyal ve duygusal bir zeminde gerçekleştirilen bir anlaşmadır. Güç, kadınların birbirini rakip olarak görmekten vazgeçip, kardeş olarak gördüklerinde ortaya çıkacaktır. Bu birliktelikte sınıf, din, etnik köken ayrımı gözlemlenmez. Dünyada gerçekleştirilmesi istenen dönüşümler ancak bu birliktelikten doğan güçle mümkün olacaktır.

için toplanan gençlerin kendilerine bu ismi vermeleriyle ortaya çıkmıştır. Ulusal çapta feministleri ve farklı ırk, kimlik, kültür ve sınıflardaki kadınları bir araya getirmeyi hedeflemişlerdir.

Üçüncü dalga feminizm, kendinden önceki dönemden farklılıklar taşımaktadır. İkinci dalga feministlerin sloganı olan “personal is political” (özel olan politiktir), üçüncü dalga feministlerle “political is personal” (siyasal olan özeldir) şekline dönüşmüştür. Üçüncü dalga postmodernist bakış açısı sergilemektedir. İlk iki dalgada feminist hareketin amacı kadının özgürleşmesi ve erkeklerle eşit haklara sahip olmasıydı ve kadınlar aynı kategorilerde ve şartlarda değerlendirilmekteydi. Üçüncü dalga feminizm eleştirel bir bakış açısıyla farklılıkları ön plana çıkartmayı amaçlamıştır (Colman, 2009, ss. 4-10). Ayrıca üçüncü dalga feministler, feminist hareketin beyaz, batılı ve orta sınıfa ait bir hareket olması fikrini de eleştirmişlerdir (Özveri, 2009, s. 209).

## **1.2.Feminist Yaklaşım Türleri**

Feminist düşünürler, toplumsal hayatta ve uluslararası alanda kadınların ikincil konumları ve karşı karşıya kaldıkları baskı ve eşitsizlikler karşısında fikir açısından ortak noktada buluşmuşlardır. Ancak kadını hem ulusal hem de uluslararası alanda eşitliğe ve özgürlüğe ulaştıracak yollar konusunda farklı fikirler taşımaktadırlar. İşte bu durum farklı feminist yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Feminist yaklaşım türleri ele alınırken aynı zamanda uluslararası ilişkilerin konu ve kavramlarına bakış açıları da değerlendirilecektir.

### **1.2.1. Liberal feminizm**

18. yy.da etkin olan liberal düşüncenin etkisi ile ortaya çıkan liberal feminizm toplumsal yapının tüm alanlarında kadın ve erkek eşitliğinin mücadelesini vermeye çalışmıştır. Bu düşünce sisteminin yaratıcısı Marry Wollstoncraft'tır. Liberal feminizm kendinden sonraki feminist hareketler üzerinde büyük etkiye sahiptir. Liberal düşünceye göre, insanlar birbirinden farklı özelliklere sahiptir, bu farklılık ve çeşitlilik içinde insanların bireysel gelişimlerini sağlamaları için onlara fırsat eşitliği sağlanmalıdır (Mitchel J. , 1998, s. 44). Bu eşitlik arayışı ilk önce hukuk sonra da eğitim alanında gerçekleştirilmiştir. Liberal feminist yaklaşım toplumsal yaşamda kadının erkeğe göre bireysel hak ve özgürlüklerden daha az faydalandığını ve yine

sosyal ve ekonomik yaşamda kadının kendisini geliştirebilecek fırsatlardan mahrum bırakıldığını savunur. Bu sebeple liberal feministler toplumsal yaşamda erkeğin sahip olduğu tüm haklara, kadınların da sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Liberal düşünce, bireycilik ve eşitlik ilkeleri aracılığıyla Birinci Dalga Feminizm Hareketini ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Liberal feministlere göre kadının erkeklerin sahip olduğu haklardan mahrum olması durumu eğitim ve hukuk gibi toplumsal kurumlar tarafından da meşrulaştırılmaktadır. Liberal feminist yaklaşıma göre, eğitim kurumu sosyal yapıdaki bu kadın erkek eşitsizliğini, farklı cinsiyetten kaynaklanan rolleri ve cinsiyete dayalı iş bölümünü nesilden nesle aktarır ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kalıcı hale getirir. Toplumsal yapı içerisinde cinsiyet rolleri öğrenilmektedir. Bu süreçte eğitim kurumları kadınları ev işleri ile ilgilenen iyi bir anne ve iyi bir eş; mesleki hayatta kariyer yükselişi zor, düşük ücretli ve iş güvencesi olmayan yerlerde çalışan bir role sürüklemektedir.

Liberal feministlere göre tüm bu eşitsiz toplumsal cinsiyet algısının temelleri, toplumsal yapı ve kültürel tutumlarla açıklanabilir. Liberal feministler, çalışma hayatında, eğitim kurumlarındaki cinsiyetçilikle ve medyada kadınları hedef alan cinsiyetçi söylemlerle mücadele etmişlerdir. Bu anlamda, kadınları korumak ve onlara fırsat eşitliği sağlamak amacıyla yasal ve demokratik yollarla güçlerini göstermeye çalışmışlardır (Giddens, 2008, s. 517). Liberal feministler, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğe sebep olan tüm etkenleri dile getirip, eşitsizliği ortadan kaldıracak reformların kademeli olarak gerçekleştirilmesini düşünmüşlerdir. Mevcut yapıyı değiştirmek gibi bir amaçları yoktur (Giddens, 2008, s. 517).

Liberal düşünceye göre, Sanayi devrimiyle birlikte kamusal ve özel alan birbirinden ayrılmış, kadın özel (ev içi) alana mahkum edilmiştir. Bu durum, akılcılık (kamusal alan) ve akıldışı-ahlaki (özel alan-ev) ayrımını keskinleştirmiştir. Toplumun kadına yüklediği aile içi görevler (temizlik, yemek, çocuk bakımı) ve kadının çalışma hayatında karşılaştığı adaletsiz durumlar (düşük ücret, vasıfsız iş, terfi edememe vb.) aktif bir kadın hareketi ve mücadelesi ile çözümlenmelidir. Kadının sosyal ve ekonomik statüsünün yükseltilebilmesi ancak örgütlü bir kadın mücadelesi ile gerçekleştirilecektir. Çünkü toplumda cinsiyete dayalı eşitsiz bir iş bölümü ortaya

çıkartılmıştır. Bu eşitsiz iş bölümü eşitsiz bir rol dağılımına neden olmaktadır. Toplumda kadının aile ve ev yaşamında (özel alanda) sıkışıp kalması fırsat eşitliğini ortadan kaldırmaktadır. Bu durum kamusal alandaki erkeğin fırsatlara ulaşmasına, özel alandaki sorumluluklardan kaçmasına neden olmakla birlikte kadının erkeğe bağımlı hale getirmektedir. Kadının erkeğe bağımlı hale gelmesi özellikle evlenmesi durumunda daha belirgin hale gelmektedir. Çünkü kadın, evlenmesi durumunda erkekle kanun önünde tek kişi olur. Bu durum kadının bireysel ve kanuni varlığını belirsizleştirir. Evli kadının miras, mülkiyet hakkı ve çocukları üstünde kontrolünün olmaması bu duruma örnek verilebilir (Donovan, 2010, ss. 19-20). Bu bağlamda liberal feministler sosyo-ekonomik yaşamdaki liberalliğin kadınları da kapsamaması ve tüm bunların hukuki bir güvence altına alınması gerektiğini önemle dile getirmektedirler.

Liberal feministler, toplumsal cinsiyet kavramı ve dış politika analizlerini birbiriyle ilişkili tanımlarlar. Uluslararası alanda güç kullanımı ve cinsiyet eşitliği arasında önemli bir ilişki olduğunu savunurlar. Uluslararası alanda devletlerin şiddete başvurmasının ancak cinsiyetler arası eşitliğin atmasıyla azalacağını düşünürler (Tickner & Sjoberg, 2007, s. 189)

### **1.2.2. Marksist feminizm**

Sınıfsız bir toplum yapısını temel alan Marksist feministlere göre, toplumsal yapıda kadın ve erkek gibi kategorilere gerek yoktur. Çünkü Marksizm toplumsal yapıdaki kadın ve erkek eşitsizliğinin nedenini kadının, kapitalist düzende üretim alanında eşitsiz muameleye maruz kalmasıyla açıklarlar (Jaggar, 1983, ss. 207-215, 353).

Marksist feminizm, erkekler ve kapitalist sistem tarafından, mahkûm edilmiş kadınların sahip olması gereken haklara kavuşmasını amaçlamaktadır. Engels, bu kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik durumunun, kadının üretici konumuna geçmesi engellendiği sürece devam edeceğini savunmaktadır. Engels kadınların kaderi ile ezilen sınıfların kaderini birbirine benzetmektedir. Engels, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla mümkün olacağını söylemektedir (Delmar, 1998, ss. 120-121).



Marksist feministlerin kadın bedenine yaklaşımı; Marks'ın 'emeğin yabancılaşması' düşüncesine benzemektedir. Kapitalist sistemde işçilerin kendi emeklerine yabancılaşması gibi kadınlar da ataerkil sistemde kendi bedenlerine ve bedenleri sayesinde elde ettikleri ürünlere-ki bu ürünler emek sonucu elde edilen ürünlerdir- yabancılaşmaktadır. Bu yabancılaşmanın sebebi kadının kendi bedeni üstündeki denetimi kaybetmesidir. Bu durum kadını hem kendisi hem de başkaları için nesneye dönüştürmektedir. Kadının toplumsal yapıdaki ev içi emeği aşağılanmaktadır. Sonuç olarak kadın toplumsal yapıda üretim sistemi içinden dışlanmakta ve ev içi bir hizmetçiye dönüşmektedir (Donovan, 2010, s. 145)

Marksist feministlerin, çocukların bakımının bakımevlerinde yapılması fikrini benimsemektedirler. Burada amaç kadının toplumsal alanda üretime katılması ve özel alan görevi olan ev işi ve çocuk bakımının toplumsallaştırılmasıdır.

Aynı zamanda Marksist Feministler kadınlar arasındaki sınıfsal farklılıkları da sorgulamaktadır. Çünkü toplumsal hayatta kadınlar her ne kadar ortak cinsiyet özellikleri gösterse de sınıf, ırk, etnik köken ve ekonomik farklılıklardan kaynaklanan bir eşitsizlik içindedirler.

### **1.2.3. Sosyalist feminizm**

Sosyalist feminizm; Marksist feminist kuram ve radikal feminist kuramın birleşmesinden meydana gelen bir feminist bakış açısıdır. Kadınların ezilmesini toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet ve cinsellik kavramlarına bağlamıştır. Sosyalist feministler, ataerkilliği ve kapitalizmi ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır (Giddens, 2008, s. 518). Çünkü kapitalizm ve ataerkil yapı kadının ezilmesini karşılıklı destekleyen iki sistemdir.

Engels, ataerkilliğin köklerini özel mülkiyete dayandırmaktadır. Kapitalizmin, mülkiyet ve iktidarın erkeğin elinde toplanmasının, erkek egemenliğini güçlendirdiğini savunur. Ayrıca kapitalizmin, erkekleri düşük ücretlerle çalışmaya mahkum edip; kadınları ev işlerinde bedavaya çalıştırarak sömürdüğünü düşünür (Giddens, 2008, s. 518).

Sosyalistler feministlere göre kadın sorunları sosyalizm için önemli bir yere sahiptir. Çünkü sosyalist düşünce, ezilen ve sömürülen tüm insanları konu edindir.

Sosyalist feministler, erkek egemen sistem ve kapitalizm arasında bağımlı bir ilişki olduğu düşüncesini savunur. Kapitalist sistemin üretim ilişkilerinin eşitsizliğini kadın sorununa da sebep olduğunu düşünmektedirler ve kadın sorununu ekonomik temelde ve cinsiyete dayalı toplumsal ilişkiler açısından ele almaktadırlar. Kapitalizmdeki sermaye sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki eşitsizlik bu yaklaşıma göre kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe benzetilmektedir. Bu nedenle kadın sorunu ele alınırken öncelikle toplumsal sınıf analizi yapılmalıdır. Çünkü kadın ve erkeğin toplumsal statüleri toplumsal sınıflarının bir sonucudur.

Bireyler özellikle toplumsal sınıflarına göre konumlandırılır. Daha sonra bireyin yaşı cinsiyeti eğitim durumu gibi özellikleri ele alınır. Sosyalist feminizme göre toplumsal yapıda farklı sınıflarda yer alan iki kadının aynı fırsatlardan faydalanması mümkün değildir. Bu durumda toplumsal yapıda esas olan toplumsal sınıftır. Birey, elinde bulundurduğu ekonomik imkanlar çerçevesinde toplumun fırsatlarını kullanma şansına sahiptir. Sosyalist feminizme göre aynı toplumsal sınıf içerisinde bulunan kadın ve erkekler de aynı yaşam fırsat ve olanaklarına sahip değildirler. Toplumsal yapıda erkeğin toplumsal sınıfı ne olursa olsun aynı sınıfı paylaştığı bir kadına göre daha fazla imkan ve olanağa sahip olduğu açıktır.

Sosyalist feminizm sosyal yaşantıda kadının ezilmesi, sömürülmesi ve baskı altında tutulmasının temel nedenini kapitalizm olarak görür. Kapitalist sistemde kadın emeği düşük ücret ile değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle kadının emeği ucuz ve sömürülmeye açık bir şekilde piyasaya sunulmaktadır. Öte yandan ekonomik kriz gibi dönemlerde kadın iş gücü erkek iş gücüne oranla daha rahat işten çıkarılabilmektedir. Çünkü kadının iş güvencesi erkeğe oranla daha azdır.

Sosyalist feministler, kadının üremede önemli bir paya sahip olduğu algısının, ulusal ve uluslararası platformlarda kadının konumunu marjinalleştirdiğini söylerler. Bu düşüncenin ve algının kadına toplumsal hayata yalnızca çocuk üreterek hizmet eden bir rol çizdiği açıktır. Sonuç olarak kadın böyle algılandığı sürece ekonomik ve siyasi hayattan uzak olacaktır (Peterson ve Runyan, 1991, s. 78).

#### 1.2.4. Radikal feministler

1960'ların sonu 1970'lerin başında New York ve Boston'da Kate Millet öncülüğünde ortaya çıkan radikal feminizm savunucuları kadının ezilmişliğinin sebebini ataerkillikte aramaktadırlar. Radikal feministler kadının sorununun yalnızca ekonomik açıdan açıklanamayacağını, kadın ve erkek eşitsizliğinin toplumsal yaşamın her alanında olduğunu savunmaktadırlar. Kadının üremede ve insan türünün devamlılığında ve yine onun yetiştirilmesinde büyük rol oynaması, kadının toplumsal yapı içerisinde fiziksel ve toplumsal yükünü arttırmaktadır. Radikal feministler kadının yaşadığı baskı, şiddet, sömürü, taciz, ötekileştirme gibi durumların eril toplumsal sistem ve cinsel eşitsizlikten kaynaklandığını düşünmektedirler. Tüm bu durumlar ataerkil toplumsal yapı tarafından desteklenmektedir ve meşrulaştırılmaktadır.

Radikal feministler toplumu belli kategoriler içerisinde değerlendirir. Bunlar; ırk, sınıf, cinsiyet, etnik yapı gibi unsurlardır ve hemen hepsinde erkeklerin baskısı bulunmaktadır. Çünkü sistem güçlü olana zayıf olanı bağımlı kılmıştır. Bu kategoriler içinde kadın üstünde en çok baskı toplumsal cinsiyet alanında ortaya çıkmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet eşitsizliği toplumsal yapılarda tarihsel bir geçektir. Bu durum radikal feministler tarafından patriarşi kavramı ile açıklanmaktadır. Patriarşi sosyal, kültürel ve ekonomik alanda erkeğin kadına baskı ve şiddeti uyguladığı bir toplumsal yapı unsurudur. Patriarşi erkeğin kadın üzerinde egemenlik kurmasıdır. Radikal feministler kadının toplumsal hayatta ikinci plana itilmesini ve toplumdaki cinsiyetçi tavırları sorgularlar ve bu bakış açısıyla mücadele ederler. Hatta bu sorgulama ve mücadele erkekleri reddetmeye kadar uzanan bir süreci kapsamaktadır. Kadın ve erkeği tanımlarken erkeği saldırgan, akılcı ve duygusuz; kadını barışçıl, az saldırgan şeklinde sıfatlarını kullanan radikal feministler bu tanımlamaları konusunda eleştirilmişlerdir. Çünkü bu tanımlama kadını değersiz ve önemsiz konuma iten ataerkil bakış açısını destekler nitelikte bir tanımlamadır.

Toplumsal bir sınıf ilişkisi olan patriarşi erkeğin kadını denetlediği, kadının her alanda ezildiği ve sömürüldüğü bir sistemdir çünkü bu sistemde erkek kadını toplumsal yapı içerisinde kontrol etmektedir. Bu kontrol etme durumu kadını pasif ve bağımlı bir hale getirmektedir. Erkeğin kadın üzerindeki bu denetimini toplumsal ve

kültürel normlar ve değer yargıları meşrulaştırmaktadır. Ezilen ve baskı altında olan kadınlar, kendi bastırılmışlığının farkına varmalı ve kendine baskı uygulayan erkeklere karşı bir mücadele başlatmalıdır (Donovan, 2010, ss. 267-268)

Patriarkal yapılarda kadının çalışması da erkek denetimine tabidir. Bu sistemde kadın yalnızca kendine özgü işleri (hemşirelik, sekreterlik, tezgahtarlık vb.) yapmak zorundadır. Bu alanlar çalışma hayatından kadınların erkek egemenliği ve kontrolünde kalmasına sebep olmaktadır. Radikal feministlere göre patriarkal yapının erkeğe sağladığı güç, zenginlik ve fırsatlar kaldırılırsa ancak toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanabilecektir.

Radikal feministler erkek egemen toplum yapısına ve cinsiyete dayanan iş bölümüne karşı çıkmaktadırlar. Bu anlamdaki asıl mücadelenin ulusal ve uluslararası sistemde cinsiyetlere atfedilen rollerin değiştirilmesine yönelik olması gerektiğini savunurlar. Rollerin değişmesinin ancak kadına verilen üreme rolünün değişmesiyle olacağına inanırlar (Peterson ve Runyan, 1993, s. 78)

Radikal feministler evliliği reddetmektedirler. Çünkü evlilik kurumu, radikal feministlere göre kadına eziyet etmeyi meşrulaştıran bir kurumdur. Evliliğin içinde yer bulan aşk kavramı kadını bağımlı hale getiren bir kavramdır. Kadını savunmasızlığa ve bağımlılığa ittiği için kadın kendi potansiyelini yükseltmemektedir ve böylelikle kadını gelişimi engellenmektedir.

Aile ve evlilik kurumlarının kaldırılmasını ve üremenin rahim dışı yollarla sağlanması savunan radikal feministler oldukça abartılı söylemlere sahiptir (Donovan, 2010, ss. 271-272). Radikal feministler kadının bedenini kuramlarının merkezine almışlardır. Annelik, doğurganlık, çocuk yetiştirme ve cinsellik gibi kavramları politik alan içinde değerlendirmişlerdir.

### **1.2.5. Postmodern feminizm**

Postmodern feminist teori, postmodern düşünce sistemi ışığında görüşlerini şekillendiren feminizm türüdür. Bu sebeple postmodern feminist düşünceyi açıklayabilmek için postmodernizm kavramını bilmek gerekmektedir. Postmodernizm kavramı, modernizmin sonucu, modernizmin devamı, modernizmin gelişmiş hali, ya da modernizmin reddi şeklinde tanımlanabilmektedir ve tanımlama bu kavramların

ortak bir karışımı şeklinde yapılmıştır (Appiganesi & Garratt, 1998, s.4). Her ne kadar postmodernizm, bağımsız bir kavram gibi görünse de aslında modernizm kavramından bağımsız düşünülemez. Çünkü kavram temelini modernizm kavramından almaktadır. Postmodernizm, modern dönemin ardından gelen anlamını taşımaktadır.

Postmodernizm kavramı, 1970'li ve 80'li yıllarda felsefede yer almaya başlamıştır. Lyotrad, Vattimo, Derrida, Habermas ve Foucault gibi düşünürler çalışmalarıyla postmodernizmin gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

Postmodernizmin doğuşunun ve gelişiminin, modernizmin mükemmeliği sağladığı görüşünün aslında başarısızlıkla sonuçlanmasıyla gerçekleştiğini söyleyebiliriz. 20. yüzyıl, ekolojik sorunlara, baskıcı rejimlere, sömürge faaliyetlerine, standart bir yaşam tarzının belirlenmesine, dünya savaşlarına yol açmıştır. Bu noktada postmodernistler, modernizmin ulaştığı bu noktayı eleştirmişlerdir. Modernizmin iddalarının gerçeği yansıtmadığını savunmuşlardır. Postmodernizm savunucuları, klasik toplum düşünürlerinin anlatılarından ve modern dönem popüler yaklaşımlarından etkilenmekle birlikte modernizmin de çöktüğünü ileri sürmektedirler (Giddens, 2008, s. 152).

Yirminci yüzyıldaki bu değişimler yeni bir dünya düzeninin beraberinde getirmiştir. Bu yeni dünya düzeninin düşünce alandaki yansımasının Post-modern dünya görüşüne kaynaklık ettiği görülmektedir (Çolak, 2008, s. 3).

Modernizm, evrensel olanı savunurken, postmodernizm farklılıkları göz önünde bulundurmıştır. Postmodernizme göre gerçekler yapay ve tasarlanmıştır. Bütün bunlar egemen kültür tarafından insana dayatılır ve böyle bir ortamda birey kaybolur (Çolak, 2008, s. 11).

Postmodernizm, modernizm ve aydınlanma fikrini eleştirirken, feminist düşünce modernizmle ortaya çıkan bir düşünce akımıdır. Bu bağlamda bu fikri postmodernizmle bağdaştırmak çok kolay değildir. Postmodernizm, feminist düşüncenin hem kadını yücelten bakış açısına hem de kadın-erkek açısından cinsiyetçi fikirlere karşı çıkar. Diğer bir açıdan bakıldığında farklı yönleri olan bu iki teorinin ortak yanları aydınlanma düşüncesine olan bakış açılarıdır. İki teori de aydınlanma düşüncesinin ortaya çıkarttığı hiyerarşik yapıya karşı çıkmaktadır. Aydınlanma

düşüncesi erkek egemen bir temele dayandığı için feminist görüş bu düşünceyi eleştirmektedir. Postmodernizm de aydınlanma fikrini tamamen reddetmektedir (Güriz, 2011, s. 76).

Postmodern feministler bilimsel anlayışın temeli olan aydınlanma düşüncesinin eril bir temele dayandığını düşünürler. Postmodern feministlere göre toplumsal cinsiyet doğuştan sahip olunan bir kategori değildir. Bu kategorileri toplum belirlemektedir. Bu yüzden sınıf, cinsiyet, ırk gibi toplumsal kategoriler sorgulanmalıdır. Postmodern bakış açısı erkeklerin akıl ve bilimi, kadınlarınsa duygu ve mantıksızlık kavramlarıyla özdeşleştirilmesi durumuna da karşı çıkarlar.

Feminizm, temelde kadının sömürülmesini, ataerkil yapıyı ve kadının ötekileştirilmesini ele alır. Postmodern feminizm, kadın sorununa feminist görüşün penceresinden bakmaz. Tüm kadınlara ortak bir faydadan bahsedilmesini doğru bulmaz. Evrensel bir kadın anlayışından bahsetmek yerine batılı, zenci, üçüncü dünya kadını, lezbiyen kadın gibi kategorileri göz önünde bulundurmamayı anlamlı bulmaktadır (Güriz, 2011, s. 77). Marksist, liberal, sosyalist feminizmler kadın sorunlarını genelleştirir. Dünya üzerinde yaşayan tüm kadınların ortak sorunları yaşadığı fikriyle hareket ederler. Postmodern feminizm bu anlayışa karşı bir tutum içindedir.

Postmodern feminizmin amacı farklılıkları göz ardı etmemek ve onları tanımadır. Öteki kavramını olumlu, çoğulcu farklılığı ve açıklığı simgeleyen bir kavram olarak görürler (Giddens, 2008, s. 523).

Postmodern feministler, toplumlarda erkek egemen yapıların dil yoluyla süreklilik kazandığını ve nesilden nesle aktarıldığını düşünmektedirler (Güriz, 2011, s. 78). Postmodern feministler eril erkek dilini yapı sökümü uğratıp, bunun yerine kadınları ve deneyimlerini ortaya koyacak açık bir dil yaratmayı amaçlamışlardır (Giddens, 2008, s. 523). Bütün bunları yaparken kadın değerlerini yüceltip erkek değerlerini aşağıya çekmeyi düşünmemişlerdir. Çoklu bir kimlik anlayışını ön plana almışlardır. Bu anlamda cinsiyet, ırk, sınıf, etnik köken, yaş gibi kategorileri değerlendirmişlerdir. Postmodern feministlere göre asıl tartışılması gereken konular bunlardır (Güriz, 2011, s. 79). Postmodern feminizm, kadın hayatlarındaki farklılıkları değerlendirmekle birlikte dünyanın her yerinde etkisini gösteren ataerkil düzen ve

kapitalist sistem gerçeğini de göz ardı etmez. Bu anlamda da ortak bir mücadele anlayışına ihtiyaç olduğunu düşünmektedirler.

### **1.2.6. İnşacı feminizm**

İnşacı feminizm, uluslararası ilişkiler analizlerinin toplumsal yapı çerçevesinden yapılması gerektiğini savunur. Çünkü uluslararası ilişkilerin konusu olan güvenlik, devlet, güç, politika, ulusal çıkar gibi kavramlar bir toplumsal yapı unsurudur (Tickner ve Sjoberg, 2007, s. 190). İnşacı feministler, realist düşünürleri, uluslararası sistemde devletleri tek aktör olarak görmelerini konusunda eleştirirler. İnşacı feministlere göre devletler kendilerini oluşturan sosyal yapıların dinamik bir sonucudur. İnşacılar, toplumsal cinsiyet algısının uluslararası politikaları, uluslararası politikaların da toplumsal cinsiyet algısını etkilediğini savunurlar.

### **1.2.7. Postkolonyal feminizm**

Postkolonyal feministler emperyalizm sonucunda kurulan kolonyal sistemlerdeki kadınların ikincil konumunu eleştirmektedirler. Aynı zamanda uluslararası sistemdeki ayrımcılık ve ötekileştirme durumları da postkolonyal feministler için bir eleştiri alanıdır. Özellikle etnik ve kültürel ayrımcılığa dayanan aşağılamaları sorgulamaktadırlar. Postkolonyal feministler, Batılı kadınların yaşam tarzı ve deneyimleriyle, üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınların yaşam tarzı ve deneyimlerinin aynı olamayacağını savunur. Çünkü bu iki yaşam tarzında fırsat eşitliğinden bahsetmek mümkün değildir. Bu sebeple Batılıların, üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınları eğitimsiz, fakir, suça eğilimi yüksek gibi sıfatlarla nitelendirmesi kabul edilemez bir durumdur (Tickner & Sjoberg, 2007, ss. 191-192).

### **1.2.8. Postyapısalcı feminizm**

Postyapısalcı feministler görüşlerini dil içinde kodlanmış ve dile yerleşmiş anlamlar üzerine oturtmuştur. Toplumsal yaşamda insanın gerçekliği anlaması ve yorumlaması dili kullanma yetisiyle doğru orantılıdır. Dilde bulunan yapıların erkek egemen bir gerçekliğe hizmet ettiği açıkça görülen bir gerçekliktir. Postyapısalcılara göre uluslararası sistemdeki mevcut dil yapıları dünyanın dilsel anlamda bölünmüşlüğüne göstergesidir. Yurttaş/yurttaş olmayan, düzen/anarşi, gelişmiş/gelişmemiş gibi yapılar bu anlamda önemli veriler olarak kabul edilebilir.

### 1.2.9. Kültürel feminizm

Kültürel feminizm, liberal feminizmin kadınlara oy kullanma hakkı, sosyal ve ekonomik hayata katılım, eğitim, iş hayatında fırsat eşitliği gibi isteklerini kabul edip desteklemenin yanı sıra; yaşamın kolektif, sezgisel yönü üstüne de yoğunlaşmaktadır. Bu fikir ışığında kolektif anlayışı, duygusal bağları ve organik bir yaşam kavramını ön plana alan bir dünya önermektedir (Üzel, 2006, s. 147)

Kültürel feminizm, anaerkil toplumsal yapıyı temel almaktadır. Bu bağlamda erkek egemen bir sistemin savaş ve yıkımı beraberinde getirdiğini savunur. Anaerkil bir sistemde kadının egemen olmasıyla, suçun, şiddetin, yoksulluğun, eşitsizliğin ve cahilliğin olmayacağını savunurlar. Anaerkil toplumlara barış ve bolluk getirirken, ataerkil sistem tiranlık ve savaşların kaynağı olarak görülmüştür (Donovan, 2010, ss. 83-84).

Kültürel feminizmin ilk temsilcilerinden olan Margaret Fuller, *Woman in the Nineteenth Century* (19. Yüzyılda Kadın, 1845) adlı eserinde, kadının akılcılığın ötesinde sezgisel olağanüstü hissi yönlerinin olduğunu dile getirmiştir (Alptekin, 2006, s. 32). Fuller kadınların “özgüvenlerini geliştirme” olgusuna değinmiştir. Fuller, kadınların gelişmesinin toplumları kökten değişeceğine inanmaktadır.

Kültürel feministler din, aile, evlilik gibi toplumsal kurumlara karşıdırlar. Her bireyin öncelikli görevinin kendini geliştirmek olduğunu, din ve aile gibi kurumların ataerkil sisteme hizmet ettiğini ve topluma itaatkarlığı aşıladığını düşünürler. Kültürel feministler için aile kadını sınırlayan ve toplumsal evrimi kısıtlayan eskimiş bir sistemdir. Bu durum da toplumsal gelişmenin önünde bir engel olmaktadır. Kadınların ev işlerinde mesleklaşmasını anlamlı bulmaktadırlar. Kadınlar yemek yapma, çocuk bakma, beslenme gibi konularda eğitim alır ve kendilerini geliştirirlerse emeklerinin karşılığını para olarak alacak ve 24 saat emeklerinin sömürülmesini engelleyeceklerdir (Donovan, 2010, s. 100).

Kültürel feministlere göre kadın bir cinsel meta olarak görülmemelidir ve kendi bedeniyle ilgili karar verebilme hakkına sahip olmalıdır. Çünkü bu insanın özgürlüğünün temel koşuludur. Elizabeth Cady Stanton gibi feministler tarafından “gönüllü annelik” veya “cinsel perhiz” konuları desteklenmiş, “doğum kontrolü” ve



“kürtaj” gibi konuların da kadınların kendi tercihine bırakılması gerektiği savunulmuştur (Donovan, 2010, s. 107).

### **1.3.Feminizmin Uluslararası İlişkiler Alanında Yer Almaya Başlaması**

Uluslararası İlişkiler, I. Dünya Savaşı’yla doğmuş II. Dünya Savaşı’yla da çalışmalarını yoğunlaştırmış bir disiplindir (Eralp, 2004, s. 58). Uluslararası ilişkiler, uluslararası organizasyon ve finansı, insan hakları ve bu konuyla ilgili organizasyonları ve organizasyonların birbirleriyle olan ilişkilerini, toplumsal hareketleri, devlet dışı aktörleri ve uluslararası ortaklıkları kapsayan bir ilişki türüdür (Tickner J. A., 2001, ss. 1-2).

Disiplinde yapılan tüm çalışmaların öncelikli amacı, I. Dünya Savaşı gibi dünyayı derinden etkileyen bir felaketin tekrar yaşanmaması ve mevcut barış halinin devamlılığın sağlanmasıdır. Bu bağlamda disiplin iki kavram üzerinden hareket etmiştir: Çatışma ve anarşi.

İki savaş arası dönemde küresel anlamda güvenlik ve adalet önemsendiği için uluslararası güvenlik ve uluslararası hukuk kavramları disiplin için büyük önem taşımıştır. Milletler Cemiyeti, bu iki savaş arası dönemde, uluslararası barış ve güvenliğin garantisi olmuştur. Disiplin içinde öne sürülen İdealizme göre Milletler Cemiyeti, uluslararası düzen ve güvenlik için güven verici bir yapılanma olmuştur ve birçok alandan destek görmüştür. Fakat uluslararası güvenlik ve barış halinin uzun sürmemesi, II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi, Realist düşüncüyü uluslararası ilişkiler disiplininin temel düşüncesi haline getirmiştir (Baylis, 2008, s. 70). Realistler, 1930 -1940 yılları arasında idealistleri uluslararası anlaşmalar ve kuruluşların uluslararası barışı sağladığını düşünmeleri konusunda eleştirmişlerdir. İdealistler uluslararası kuruluşlar ve anlaşmalar sayesinde küresel iş birliği ve barışın sağlanacağını düşünürler fakat bu düşünce realistler açısından çok iyimser bir düşüncedir.

1950 – 1960 yılları arasında uluslararası ilişkilerde ikinci tartışma yaşanmıştır. Bu tartışmanın aktörleri realistler ve akademisyenlerdir. Realist düşünce bu dönemde öne sürdüğü kavramlarla yaşanan olayları yorumlamış, devletlerle ilgili analizler yapmıştır. Özellikle güvenlik ikilemi, devletler arasındaki mücadeleler ve ülkelerin askeri kapasiteleri gibi kavramlar çerçevesinde, nükleer tehditlere maruz kalmış

Ülkelerin davranışlarını analiz etmişler ve bu anlamda disiplinde öne çıkan bir düşünce olmuşlardır (Peoples ve Vaughan Williams, 2010, s. 7).

Birçok düşünür tarafından güç mücadelesinin yaşandığı bir ortam olarak tanımlanan uluslararası sistem, her devletin çıkarlarını korumaya çalıştığı ve bunu yaparken komşularının varlığını daima gözeterek hareket etmek zorunda oldukları bir alandır. Böylesine kaotik bir ortamda kalıcı bir barışın sağlanması mümkün olmamaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da birçok düşünür tarafından da desteklenmiştir.

Uluslararası ilişkilere ilişkin bu kötümser yaklaşım Neorealistler (Kenneth Waltz, John Mearsheimer) tarafından da desteklenmiştir. Neorealizm ve realizm belli konularda farklı bakış açılarına sahip olmakla birlikte dış politika kavramına bakış açıları aynıdır. Neorealistlere göre uluslararası sistem güvensizdir. Sistemin yapısı maddi nitelikler tarafından belirlenir. Savaş sistem için olağan bir durumdur fakat sınırlı da olsa devletlerin iş birliği yapması mümkündür. Neorealistlere göre uluslararası kuruluşlar sistem içindeki savaş ve karmaşayı önleyemezler. Neorealistler uluslararası sistemin yapısını anarşik ve sistemin öznesini devlet olarak değerlendirmektedir. Zaman içinde Neorealist düşüncenin uluslararası sistemi basit ve sınırlı bir bakış açısıyla değerlendirdiği görüşü eleştirel fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Eleştirel düşünürlere göre Neorealizm değişen dünya sisteminin farkında değildir. Bu değişim iç ve dış politikanın birbirinden farklı gerçeklikler olduğunu, sistemin yalnızca anarşiyle tanımlanamayacağı, gelişen teknoloji ve silahlara rağmen ülkelerin savaştan kaçınmaya çalışmaları ve yine devletlerin iş birliği arayışında olmaları şeklinde yaşanmıştır.

80'li yıllar, uluslararası ilişkiler disiplinindeki kuramlar arasında bir tartışma ve çatışmanın yaşandığı dönemdir. Soğuk Savaş'ın ardından SSCB'nin dağılmasıyla uluslararası alanda yaşanan etnik çatışmalar, dağılan ülkeler uluslararası disiplininin klasik teorilerinin tekrar gözden geçirilmesine neden olmuştur. Bütün bu olaylar uluslararası alanın sadece devletler ve onların güç ilişkilerinden ibaret olmadığını göstermiştir. Özellikle SSCB'nin dağılmasıyla kimlik, azınlık gibi sorunların ortaya çıkması ulus devlet anlayışının tekrar değerlendirilmesine sebep olmuştur. Çünkü özellikle bu dönemde uluslararası sistemde yaşanan tartışma ve çatışmaların sebebi

ulusal devlet sınırlarının korunması değil, daha çok ulusal kimlik, din ve etnik kimlikle ilgili olmuştur.

20. Yüzyılın sonlarına doğru da bu konulara yenileri eklenmiştir. Dünya, küreselleşme, nükleer tehlike, küresel ısınma gibi sorunlarla yüzleşmeye başlamıştır. Tüm bunlar, realist düşüncenin disiplin içinde sorgulanmasına ve bu düşünceye karşı yeni yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle devletlerin iç çatışmaları, çevre sorunları, dünyayı saran bulaşıcı hastalıklar, nükleer silahlar, ekonomik bunalımlar, küreselleşme, insan hakları, nüfus, etnisite gibi sorunlar uluslararası ilişkilerin klasik teorileri tarafından açıklanamaz hale gelmiştir.

Sonuç olarak eleştirel yaklaşımlar uluslararası ilişkiler disiplini içinde hızlı bir ivme kazanmışlardır. Bu dönem disiplin içinde Üçüncü Tartışma olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü tartışma kapsamında disiplinin klasik yaklaşımları sorgulanmaya başlanmıştır. Feminist yaklaşım, 1980'lerin ortalarında uluslararası ilişkiler disiplinine giriş yapmıştır. Tıpkı diğer eleştirel yaklaşımlar gibi feminist yaklaşım da disiplin içinde kendisine yer aramaya başlamıştır. Feminist düşüncenin uluslararası ilişkiler disiplinine girmesi diğer disiplinlere göre biraz daha zor olmuştur (Annick, 2004, s. 98). Çünkü disiplinde eril anlayış hakimdir (Ataman, 2009, s. 8). Sistem, kadını görmezden gelmiş ve alanın dışına itmiştir. 80'li yıllarda feminizm uluslararası disiplin içine girmiş olmasına rağmen tam olarak bir etkinlik gösterememiştir. Çünkü uluslararası ilişkiler disiplini toplumsal cinsiyet konularıyla ilgilenmemektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplini içinde kadının yerini 1985' te Cenevre'de Mihail Gorbaçov ile silahsızlanma konusunu görüşeceği bir toplantıda Donald Reagan'ın Washington Post gazetesine verdiği röportajdaki şu cümlesi açıkça göstermektedir: "kadınlar bu toplantıda söz konusu olan konuları anlamaz" (Tickner J. A., 2001, ss. 1-2).

Disipline Kadınlar nerede? sorusuyla giriş yapan feministlere birçok geleneksel teori eleştiri getirmiştir (Zalewski, 2002, ss. 23-26). Bu sorgulama disiplinin erkek egemen ve cinsiyetçi bir bakış açısına sahip olduğu yönünde de gerçekleşmiştir.

Christine Sylvester'a göre feminizm uluslararası ilişkiler disiplinde şöyle ifade edilebilir: (Sylvester, 1991, s. 32)

Feminizm, uluslararası sistemin ve devletlerin temelinde olan cinsiyetçi bakış açısını inceler. Toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası sistemi etkileme nedenlerini sosyolojik bakış açısıyla inceler. Bu bakış açısı ışığında uluslararası sistemde ve patriarkal devlet yapısında kadının bir kurban olduğunu söylerler. Uluslararası sistemin, devletlerin egemenliklerini güçlendirmek için savaşı kurumsallaştırdığını sonuç olarak kadınların hayatında olumsuz bir etki yarattığını önemle dile getirir (Keohane, 1989, s. 245). Bu bağlamda toplumsal yapının ve uluslararası sistemin niteliklerine bağlı olarak yeri belirlenen kadın daima bu sistemin sonuçlarıyla mücadele etmek durumunda kalmıştır.

Feminist uluslararası ilişkiler, uluslararası ilişkilerin devleti temel alarak sınırlı analiz yapmasını, olaylara ön yargılı bakışını ortaya koymak ve uluslararası alanda politik ekonomik ve sosyal hayatta kadını görünür hale getirmek, cinsiyetler arası eşitsizlikleri değerlendirmek, uluslararası ilişkiler disiplini içinde kadının mevcut konumunu kadınların yaşadıklarını göz önünde bulundurarak daha güçlü bir konuma getirmek amacını taşır (Steans, 2003, s. 435). Başka bir deyişle feministler, toplumsal cinsiyetin ayrımının keskin şekilde belirlenmiş olduğu uluslararası sistem içinde kadının haklarının ve konumunun belirgin hale getirilmesi ve sistem içinde yok sayılmasının önüne geçilmesinin mücadelesini vermektedirler.

Uluslararası sistem içinde erkeklere ait alan olarak görülen yüksek politika (devlet, güvenlik, askeri politikalar) ve kadınlara ait görülen alçak politika (aile hayatı, kişiler arası ilişkiler ve yerel sorunlar) alanları arasında derin bir ayrım yerleşmiştir (Aydın, 1996, s. 111). Uluslararası ilişkilerin, uluslararası sistemi yalnızca devletleri kapsayan bir alan olarak görmesi devlet içindeki diğer unsurları dikkate almamasına sebep olmaktadır. Benzer şekilde disiplin özel ve kamusal alan şeklinde ikili bir yapı oluşturmuştur ve özel alan içindeki kadın disiplinde görmezden gelinmiştir. Feministler bu ikili yapıyı ortadan kaldırmayı ve kadını disiplin içinde görünür kılmayı amaçlamıştır. Bütün bunlar tamamlandığında kadının deneyim ve tecrübelerini uluslararası ilişkiler disiplini içine entegre etmeyi hedeflemişlerdir. Çünkü feministler için kadın ve onun deneyimleri uluslararası sistemde görmezden gelinmemelidir.

Kadının sistemde yok sayılması ve buna bağılı gelişen tek yönlü bakış açısı sistemi kısırlaştırmaktadır. Sistem tüm unsurlarla varlık gösteren bir gerçekliktir. Uluslararası sistemi Tickner şu söylemle açıklar: “hiç çocuğun doğmadığı ve hiç kimsenin ölmediği devletlerden oluşan bir yapı” (Tickner J., 1999, s. 46).

Uluslararası ilişkiler disiplininde ve uluslararası sistemde yerleşmiş klasik anlayışlara rağmen 1990’lı yıllardan itibaren feminist düşünce uluslararası ilişkilerin kavram ve kuramlarını eleştirmeye başlamıştır. Bu dönemde disiplinin “yüksek politika” ve “alçak politika” kavramlarında büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Alçak politika olarak adlandırılan alanlar (çevre sorunları, insan hakları, azınlık hakları, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, küreselleşme, nüfus artışı, göç, insan kaçakçılığı ve cinsiyet sorunları) disiplin içinde önemli hale gelmeye başlamıştır. Bu durum alçak politika alanlarıyla yakından ilgilenen feminist düşüncenin disiplin içinde önünü açmıştır. Uluslararası sistem içinde kadının temsil edilmesinin önünün açılması da feminizmin disiplinle barışmasını sağlamıştır. Çünkü bu algının değişmesi “özel alanın bir aktörü” olarak görülen kadının toplumsal hayatın her alanında görünür olmasını sağlamıştır. Sonuç olarak kamusal alanda yer edinen kadın uluslararası alandan da uzak kalamadı. Bugün kadının uluslararası politikayla ilgili alanlarda (devlet yönetimi ve askeri alanlar) temsil edilme oranı ne kadar düşük de olsa eskiye göre değerlendirildiğinde birçok ülkede temsilinin arttığı görülmektedir (Blanchard, 2003, s. 1302).

Uluslararası ilişkiler, anarşik bir yapı olan uluslararası sistemde devletlerin davranışlarını açıklamaya çalışır (Tickner J. A., 2001, s. 4). Bu tek yönlü bakış açısını doğru bulmayan feministler, klasik uluslararası ilişkiler teorilerini analiz edip farklı bakış açıları geliştirerek kadını uluslararası ilişkiler disiplininde görünür kılmaya çalışmıştır (Thorburn, 2000, s. 2). Çünkü klasik teoriler, uluslararası sistem içinde kadını görmezden gelmiştir. Bu bağlamda feministler güç, güvenlik, egemenlik gibi uluslararası ilişkilerin temel kavramlarını tekrar değerlendirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu değerlendirmenin amacı eril bakışla şekillendirilmiş uluslararası ilişkiler teorilerini ve söylemlerini değiştirecek bir yapı sökümüne ulaşmaktır. Çünkü uluslararası ilişkilerin klasik yaklaşımlarında işaret edilen insan modeli beyaz, elit ve erkektir. Bu düşünceler doğrultusunda feministler eşitsizliğe dayanan cinsiyet

anlayışının anlama ve açıklama çabasıdır ve bu eşitsiz hiyerarşik toplumsal yapının ortadan kaldırılabilceğini düşünmektedir.

Feminizm uluslararası ilişkiler disipliniyle ilgili bellik konulara odaklanır. Öncelikli amacı kadına uluslararası sistem içinde bir rol verebilmek ve kadının sistem içinde görünmez oluşunun sebeplerini ortaya koyabilmektir. İkinci amaç uluslararası ilişkiler disiplini içindeki cinsiyetçi tutumları yapı söküme uğratmaktır. Üçüncü amaç feminist söylemleri içeren bir uluslararası ilişkiler teorisi oluşturmaktır.

Bütün bunların yanında feminizm uluslararası ilişkiler disiplini içinde hala tam olarak bir yer edinmemiştir yalnızca bir akım niteliğindedir. Buna feminist bakış açılarının tek sesliliği yakalayamaması sebep olmaktadır. Feminizm uluslararası ilişkiler disiplini tarafından kısıtlı bir alanda sıkışması, ele aldığı meselelerle ilgili açık bir dil geliştiremediği ve konulara yönelik somut bir çözüm geliştiremediği için eleştirilir.

Feminist düşünürler toplumsal hayattaki cinsiyetçi tavır ve söylemlerin tamamının ataerkil sistemin ürünü olduğunun savunurlar. Bu sistem güç ilişkileri üzerine temellenmiş bir sistemdir. Feministler, toplumsal cinsiyet kavramını toplumsal yapı içinde inşa edilmiş bir kavram olarak yorumlarlar. Toplumsal cinsiyet kavramı zamana ve mekana göre değişen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, cinsiyet ve cinselliğin toplumsal yapı içinde güç ilişkilerine dönüşmüş şeklidir. Feminist kuram toplumsal yapının tamamında var olan cinsiyetçi söylemleri ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu araştırmaya da 'kadınlar nerede' sorusunu sorarak başlar. Toplumsal hayatta genel olarak güç, akıl, iktidar, kahramanlık, gibi kavramlar erkeğe ait kılınmıştır. Erilikle özdeşleşen bu kavramların kadında bulunmadığı düşünülür. Kadınlar daha çok aile içinde etkinlik gösteren, zayıf, duygusal, çocuk yetiştiren, erkeğe bağımlı hayat sürdüren bir cins olarak tanımlanırlar. Ulusal ve uluslararası alanlarda eril kimlik özellikle kadın kimliğinden ve diğer birçok kimlikten üstün pozisyonlarda değerlendirilirler. Bu sebeple hem toplumsal hayatta hem de dış politikada kadınlar kendilerine ait kılınan sıfatlardan dolayı birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. 1981 yılında BM'ye elçi olarak atanan Jeane Kirkpatrick\* uluslararası sistem içindeki

---

\* Jeane Kirkpatrick 1981-85 yılları arasında Ronald Reagan'ın ilk başkanlık döneminde BM'de Amerika Birleşik Devletleri büyük elçisi olarak görev yapmıştır. Katı bir anti komünist dünya görüşüne sahiptir.

konumunu “erkeklerin dünyası içinde bir fare” şeklinde tanımlamıştır. Feministler, işte uluslararası sistem ve uluslararası ilişkiler disiplini içinde kadın ve erkek arasındaki mevcut ikilikle mücadeleyi sürdürürler. Bu ikiliği oluşturan temelleri analiz etmeye çalışırlar. Çünkü feministlere göre bu ikilik insan doğasının bir sonucu değildir. Biyolojik temelli cinsiyet açıklamalarını kabul etmezsek toplumsal hayatta cinsiyet eşitsizliğinin var olduğunu açıklayamayız (True, 1996, s. 213). Öte yandan feministler için cinsiyet eşitliği yalnızca erkekle ilgili değildir. Bu eşitlik hedefi kadını, erkeği, homoseksüelliği de içine almaktadır. Bu yüzden toplumsal cinsiyetle ilgili nötr bir bakış açısına sahip olmalıyız.

Yukarıda da belirtildiği gibi feminizmin uluslararası ilişkiler disiplininde amaçladığı şey kurumlarda ve mevcut teorilerde var olan cinsiyetçi bakış açısı ve söylemleri ve önyargıları açığa çıkartmak ve uluslararası ilişkiler disiplinindeki önyargıları ortadan kaldırmak amacıyla kadın ve toplumsal cinsiyet kavramlarının disiplin çalışmalarına nasıl dahil edilebileceği üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda feminist uluslararası ilişkiler iki çalışma alanında inşa edilmiştir:

1. Birinci kesim, siyasi olarak dişi ve erkek arasındaki ilişkinin nasıl meşrulaştığı konusu üzerine çalışmışlardır. Bu kesime Joan Wallach Scott öncülük etmiştir.

2. İkinci kesim, uluslararası sistemde kadının olmamasının sebepleri üzerine çalışmıştır. Bu kesime J. Ann Tickner ve Christine Sylvester öncülük etmiştir.

Bu iki kesimin de amacı uluslararası sistemdeki ataerkil yapıyı, kadını, hayatını ve tecrübelerini görmezden gelen eril dişi ayrımcılığını ortaya çıkartan gerçekleri vurgulamaktır (Thorburn, 2000, s. 5).

1988’de Ann Tickner’in uluslararası ilişkiler disiplinine yönelttiği eleştiriler yukardaki amaçları destekler niteliktedir. Tickner, realizme ve disipline yönelttiği eleştirilerde özellikle disiplinin erilliğine vurgu yapar. Tickner, geleneksel uluslararası ilişkiler teorilerinin (özellikle realizm) sınırlı olduğunu ortaya koymuş ve yeni yaklaşımların izini sürmüştür. Bu durum uluslararası ilişkiler disiplinin temel

---

kavramlarının (devlet, güç, güvenlik vb.) yeniden analiz edilip yorumlanmasına neden olmuştur (Hutchings, 2008, ss. 98-99).

Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte dünyanın barış arayışları ve savaşın sebeplerini anlama çabalarıyla kadınların uluslararası barış arayışları aynı dönemde buluşmuşlardır. Bu sebeple savaşı yaşamış ülkelerin yaklaşık 1000 kişiden oluşan kadınlarının katılımıyla 1915 yılında Hague Peace Conference, Büyük Barış Konferansı düzenlenmiştir (Pettman, 2004, s. 85).

Savaşın sonlanmasıyla birlikte 1919 yılında savaşa katılmış hem kazanan hem de kaybeden ülkelerin kadınları bir kongre daha organize etmişlerdir. Kadınlar bu kongrede savaş sonrasında imzalanan Versailles Anlaşmasının ağır şartlarını eleştiren kararlar dile getirmişlerdir. Barışın sürekliliğinin sağlanması için kalıcı bir örgüt zorunludur. Kurulan bu örgütün ismi Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği (WILPF) oldu. Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği, düzenlediği konferanslar ve yaptığı yazışmalarla kadınların uluslararası alanda bir araya gelmelerine sebep olmuştur. (Miller, 1998, s. 570).

1979 yılında kadının insan haklarının tanınması Kadına Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ile gerçekleşmiştir. Bütün bunlar kadının haklarının tartışılmasına ve uluslararası-ulusal, özel-kamusal gibi ayrımların sorgulanmasına sebep olmuştur.

Süreci BM Kadın için Gelişme Fonu (UNIFEM) takip etmiş ve sonrasında Kadının Gelişimi İçin Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü (INSTRAW) kurulmuştur (Reanda, 1999, ss. 51-52). 1985 yılında Nairobi Konferansı'yla feminist hareketlerin uluslararası platformda etkisi görülmeye başlanmıştır. Konferansta iş birliği stratejisi oluşturulmuştur. Bu konferansı izleyen diğer önemli bir konferans Pekin Konferansı'dır. Pekin Konferansı'nda kadının gelişimini destekleyecek unsurlar planlanmıştır.

Feminist düşüncenin uluslararası ilişkiler disiplinde yer edinmesini sağlayan bir diğer önemli unsur yayınlardır. Bu yayınların en önemli temsilcisi 1988 yılında İngiltere'de yayımlanan Millennium dergisidir. Bir uluslararası ilişkiler dergisi olan Millennium Dergisi feminist bakışın yazın açısından başlangıç niteliğindedir (Steans,



2003, s. 428). Bu yıllarda London School of Economics’de, kurslar, seminerler ve dergi aracılığıyla da Cinsiyet ve Uluslararası İlişkiler konusunda çalışmalar başlamıştır (Peterson V. S., 1998, s. 581). Böylelikle akademik alanda feminist uluslararası ilişkilerin önü açılmıştır.

Uluslararası İlişkiler çalışmaları, 80’lerin sonu 90’ların başlarında düzenlenen konferanslar ve yayımlanan kitaplarla büyük bir hız kazanmıştır. Bu doğrultuda yayınlanan eserlerden en önemlileri Jean Bethke Elshtain’in Savaş ve Kadın adlı eseri ve Cynthia Enloe’nin Muzlar, Plajlar, Askeri Üsler adlı eseridir. Enloe’nun Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler adlı kitabı uluslararası sistemde feminist bir bakışı hakim kılmanın çabalarını kadınların yaşantısından ve uluslararası politikanın kadına dair oyunlarından örneklerle desteklemiştir.

Enloe’nun Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler uluslararası sistemde feminist uluslararası ilişkiler açısından bir farkındalık yaratmıştır. Uluslararası sistemde kadının yerinin sorgulanmasına farklı bir bakış açısı getirmiştir.

Günümüzde Feminist Uluslararası İlişkiler teorileri değerlendirildiğinde, akademik anlamda uluslararası ilişkiler disiplini içinde kabul gördüğü rahatlıkla söylenebilir (Thorburn, 2000, s. 2).

#### **1.4.Feminizmin Uluslararası İlişkilerin Kavramlarını Değerlendirmesi**

##### **1.4.1. Feminizm ve şiddet**

Feminizm uluslararası ilişkilerin konusu olan şiddet kavramını iki açıdan ele alır. Bunlar, doğrudan (fiziksel şiddet) ve dolaylı (yapısal şiddet) şiddettir. Doğrudan şiddet, bir fiziksel saldırıdır. Bir şahsın diğer bir şahsa üzüntü veya ıstırap yaratmak amacıyla fiziksel saldırısı buna örnek verilebilir. Yine silahlı çatışmalar ve savaşlar bu şiddet türüne örnek verilebilir.

Şiddet, aynı zamanda açlık ve hastalık gibi olayların sonucunda ortaya çıkan ölüm şeklinde de gerçekleştirilebilir. Bu şiddet türü bir politika sonucu ortaya çıkan dolaylı şiddettir. Kadınların az beslenmeye bağlı olarak yaşadıkları ölümler, toplumsal hayatta karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve hukuki ayrımcılık, iş hayatında karşılaştıkları cinsiyetçi yaklaşımlar, sınırlandırılmış politik yaşantı, eğitim

olanaklarından sınırlı faydalanmaları gibi olaylar dolaylı şiddete örnek verilebilir (Terriff, 1999, ss. 85-86).

Kadınlara yönelik şiddet aynı zamanda doğrudan da gerçekleşebilmektedir. Özellikle savaş ve saldırı durumlarında kadınlar ölüm ve ıstırap gibi sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadır. Doğrudan şiddet, fiziksel etkilerinden dolayı kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Bu sebeple bu şiddet türüne yönelik tedbirler alınabilmektedir. Fakat şiddetin tespit edilmesi, dolaylı şiddet türünde çok da kolay olmamaktadır. Bu sebeple dolaylı şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik somut adımlar atılamamaktadır (Terriff, 1999, ss. 87-91).

Feministler, ekonomi, hukuk ve kültür alanındaki eksikliklerden kaynaklanan dolaylı şiddetin nedenlerini açıklarken üç noktayı vurgulamaktadırlar:

1.Feministlere göre tüm toplumlarda doğrudan veya dolaylı şiddet yaşanmaktadır ve bu durumlar kadınların güvenliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

2.Feministlere göre şiddetin tüm boyutları (aile içi şiddet, ulusal şiddet, uluslararası şiddet) birbirleriyle bağlantılıdır.

3.Erkek egemen, erkeğin gücünün ve maskülenliğin ortaya çıktığı cinsiyetçi toplumlarda toplumsal şiddet kaçınılmazdır (Tickner J. , 1992, s. 57).

#### **1.4.2. Feminizmde savaş, barış ve militarizm**

Uluslararası sistem, kadın ve erkeklerle ilgili tanımlamalarında, kadından (feminen) korunmaya muhtaç, erkekten (maskülen) koruyucu şeklinde bahsetmektedir. Disiplinde savaş kavramı, savunmasız kadınları ve çocukları korumaya yönelik bir faaliyet şeklinde betimlenmektedir. Bu koruma eylemi güçlü olarak tanımlanan erkek tarafından yapılmaktadır fakat şu bir gerçektir ki savaşlar sonucunda sivil kayıpların çoğu kadınlar ve çocuklardır. Aynı zamanda savaştan kaçan mültecilerin büyük bir bölümü kadın ve çocuklardan oluşmaktadır. Savaş durumunda kadınlar aile içi rollerini yerine getirememekte ve savaşın olumsuz ekonomik sonuçlarından da en çok kadınlar etkilenmektedir. Feministler bu bağlamda savaşların nedenlerinden çok sonuçlarıyla ilgilenmektedir.

Savaşların görünenin ötesinde derin etkileri ve izlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Feminist düşünürler savaşın bu etkilerini dile getirirken savaşın toplumda, evlerde ve özellikle kadınların vücutları üstünde yaşanan bir gerçeklik olduğunu vurgularlar. Örneğin Uluslararası sistemde kadınların savaş durumunda tecavüze uğramaları ve şiddete maruz kalmaları sürecin normal bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Fakat şu bir gerçektir kadının savaş sırasında karşı karşıya kaldığı şeyler savaşın bir stratejisidir ve siyasal sonuçları vardır. Tecavüz savaş durumunda karşı tarafın moralini çökertmek için kullanılan bir savaş silahıdır. Savaşan toplumun erkekleri kadınlarının tecavüze uğramaları sonucunda kendilerini güçsüz hissetmektedir. Öte yandan kadınlara tecavüz eden taraf, kadını savaş sonucu elde ettiği bir ganimet olarak görmekte ve başarıya ve ödüle ulaştığını düşünmektedir (Yuval-Davis, 2003, s. 204).

Savaş yalnızca silahlı bir çatışma değildir. Sonuçları değerlendirildiğinde sivil toplumun olumsuz şekilde etkilendiği görülmektedir. Savaş sonucunda uygulanan ambargolar dolaylı bir şekilde kadınları etkilemektedir (Tickner J., 1997, ss. 625-626).

Sırpların Bosnalı Müslümanlara karşı yaptıkları katliamda binlerce kadın tecavüze uğramış, bir kısmı hamile kalmış ve hamile kalanlar toplum tarafından dışlanmışlardır. Kadınlar hem savaşın mağduru olmuş hem de dışlandıkları için mağduriyetleri bir kat daha artmıştır. Bu gerçekler yaşanmakla birlikte uluslararası toplulukların gözünden kaçmıştır. Uluslararası sistem bu duruma gözlerini kapatmıştır.

Askeri üniforma içindeki birçok erkek kadını savaş ganimeti olarak görmektedir. Bugün dünyada birçok ülke, askeri üslerin yakınlarında askerlere ihtiyaçlarını karşılamaları adına kadınları sunuyor. Sistem tecavüz ve ihtiyaç karşılama durumunu birbirinden farklı değerlendiriyor. Cynthia Enloe tecavüz ve fahişelik hizmetlerinin birbirinden ayrı tutulamayacağını savunur. Bu iki durum da kadın istismarıdır (Enloe, 2003, ss. 119-122).

Aynı zamanda savaş kurbanı olan kadının, savaşta kullanılan aletlerin üretildiği fabrikalarda da düşük ücretlerle çalıştırılması ve emeğinin sömürülmesi de bir şiddet türüdür. Bir yandan savaş ortamında çocuğunu korumanın mücadelesini veren kadın diğer yandan da aile üyelerinin savaş sırasında hayatını kaybetmelerinin acısıyla baş

etmeye çalışmaktadır. Yapılan çalışmalarla, savaş sırasında ya da sonrasında evlerinden ayrılmak zorunda kalan kadınların, sığındıkları kamplarda şiddete, sağlık ve beslenme sorunlarıyla karşı karşıya kaldıkları aynı zamanda psikolojik ve cinsel yollarla bulaşan hastalıklarla mücadele ettikleri tespit edilmiştir (Ross-Sheriff ve Swigonski, 2006, s. 130).

Günümüzde savaş geçmişte yaşandığı şekliyle yaşanmamaktadır. Geçmişte kazanma veya kaybetme şeklinde sonuçlanırken günümüzde uzun süreli çatışma ve şiddet şeklinde gerçekleşmektedir. Örneğin ABD'nin Irak'ı işgali bitmiş olmasına rağmen tam anlamıyla bir huzur ortamı sağlanamamıştır. Halk hala şiddet olayları içinde hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Ülkede savaş öncesinde var olan erili düzen savaşın sonrasında gücünü perçinlemiştir. Bu durum kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet uçurumunu derinleştirmiştir (Cockburn, 2010, ss. 108-113).

Bazı ülkeler kuruluş ilkesi açısından savaşçıdır. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir askeri ulustur. Türk erkeği öncelikle askerdir. Devletin mecburi askerlik uygulaması toplumsal cinsiyet ayrımını desteklemektedir. Asker olmak yalnızca savaş zamanında ülkenin savunulması anlamına gelmemektedir. Bu durum kadını ve erkeğin devletle ilişkisini şekillendirmektedir (Altınay, 2000, ss. 270-271).

Cynthia Enloe Türklerdeki bu içselleştirilmiş ordu millet anlayışını şöyle değerlendirir: Ordu millet anlayışı 1926'dan beri verilen zorunlu askerlik dersi, yine kitaplar aracılığıyla öğrenciye benimsetilen “ vatan için ölmek “ düşüncesi, çocuk ve gençlik bayramları kutlamalarındaki militarist düzen, erkeklere verilen şehitlik kavramı, kadınlara verilen şehit annesi tanımlaması ,erkekleri ve kadınları ayırıştırır ve erkeğe birinci sınıf vatandaşlık sıfatı veren zorunlu askerlik uygulaması, kadınların ve militarizmin nerede olduğunu açıklamaktadır (Enloe, 2003, s. 12).

Erkekler savaşmak için yaratılmıştır. Bu yapının kurallarını belirler, başlatır, uygular ve sonlandırır. Kadınlar ise barış ve annelikle gibi kavramlarla özdeşleştiği için savaş konusunun dışında bırakılmıştır. Toplumsal hayatın her noktasında görülen cinsiyet ayrımı savaş sırasında ve ordu içinde de kendisini açıkça göstermektedir. Dünyadaki tüm ülkelerin tarihsel süreçteki savaş kahramanlarına baktığımızda hepsinin erkek olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Savaşlarda erkekler haklı bir dava uğruna mücadele eden savaşçı olarak nitelendirilir. Kadına ise iyi ve güzel ruh sıfatı

verilir (Elshtain, 1991, ss. 395-406). Eğer bir erkek askerse cesur ve g¼c¼l¼ olmalıdır. Kadına ait duygu ve ¼zellikleri taşımalıdır. Erkekler savaşlarda kadınları- ki bu cinsiyetlendirilmiş bir anlayıştır-, ¼ocukları ve vatanlarını korumak i¼in m¼cadele ederler ve bu uğurda hayatlarını kaybederler. Kadınlarsa doğal felaketler, kaza, şiddet, tecav¼z ve yetersiz beslenme gibi nedenlerden dolayı hayatını kaybeder.

ABD'nin Afganistan ve Irak'a m¼dahaleleri bu durumu ¼zetler niteliktedir. Her iki m¼dahalenin de ger¼ekleřtirilme amacı kadınların daha iyi şartlarda yaşamalarını s¼rd¼rmeleri i¼indir. Her iki m¼dahale de meşruiyetini kadınlar i¼in yapıyor olmasından almıştır. Afgan ve Iraklı kadınların ¼zg¼rleřtirilmesi i¼in atılan t¼m bu adımlar sonucunda kadınlar hi¼bir şey elde edememiştir. ¼¼nk¼ her iki durumda da barış g¼r¼řmeleri erkek egemen bakış a¼ıřıyla y¼r¼t¼lm¼řt¼r. Bu iki harek¼t da kadınları ¼zg¼rl¼ęe ulaştıramadığı gibi onları ¼atıřmaların ortasında zor bir yaşam m¼cadelesine itmiştir.

Kadın doğası gereği savaş karşıtı kabul edilmektedir fakat bu kadının g¼c¼ elde ettiğinde aslında ¼ok barışçıl olacağı veya hi¼ savaş olmayacağı anlamına gelmemektedir. Kadınların savaş karşıtı g¼sterilerde daha fazla boy g¼stermeleri doğalarının barışçıl olmasından değil cinsiyetleri gereği bu durumların i¼inde ¼ok yer alamamalarından kaynaklanır. ¼rneęin George W. Bush'un ulusal g¼venlik danışmanı Condoleezza Rice, Bush'un politikalarının destek¼isi olmuş ve işgali ¼nlemek i¼in hi¼bir ¼aba sarf etmemiştir. Yine D¼nya tarihinin ¼nemli liderlerinden Margaret Thatcher\* (İngiltere), Indra Gandhi\*\* (Hindistan) ve Golda Meir\*\*\* (İsrail) ¼lkelerinin ¼ıkarlarını korumak i¼in savaşı bir ¼öz¼m olarak g¼rm¼řlerdir.

Yine kadının doğasından kaynaklanan barışçıl niteliğinin olmadığının diğer ¼nemli ¼rneęi Irak işgali sırasında ¼ekilen işkence fotoğraflardır. Bu fotoğraflardaki

---

\* Margaret Thatcher 1975 Muhafazakar Parti'nin liderliğine se¼ilerek Birleşik Krallık'ta bir siyasi partinin başına ge¼en ilk kadın olmuştur. 1979 yılında yapılan genel se¼imle başbakan olan Thatcher'ı, Sovyetler Birliğin'nden bir gazeteci uyguladığı politikalar ve liderlik ¼zellikleri dolayısıyla "**Demir Leydi**"olarak nitelendirmiştir.

\*\* İndira Priyadarşini Gandhi, Hindistan'da 2 defa başbakanlık yapmış politikacı. Hindistan tarihindeki tek kadın başbakan olan Gandhi, ayrıca en uzun s¼re g¼rev yapan ikinci başbakandır.

\*\*\* İsrail'in d¼rd¼nc¼ başbakanı ve İsrail devletinin kurucularındandır. İsrail politik yaşamında ¼ok ¼nemli isimlerden biri olan Meir, 17 Mart 1969 ile 3 Haziran 1974 tarihleri arasında başbakanlık yapmıştır.

bazı askerler kadındır. Özellikle Lynndie England isimli kadın askerin görüntüleri dünyada yankı uyandırmıştır. England'ın bu fotoğrafların çekildiği zamanlarda hamile olması daha da şaşırtıcı bir durumdur. Bu durum kadın doğasının erkekten çok da farklı olmadığını gösterir. Yine bu fotoğraflarda Iraklı erkeklere kadın kıyafetleri giydirildiği görülür. Çünkü erillikte erkeklerin kadın görüntüsünde olmaları aşağılayıcı bir durumdur.

20. yüzyılın sonlarından itibaren savaş ve cinsiyet algısında ufak değişikliklerin olduğu söylenebilir. Bazı devletlerde askeri sistem içinde kadın asker sayısında artış olduğu görülebilmektedir. Bu durum uluslararası alanda gazeteciler düşünürler ve tarihçiler tarafından fark edilmektedir. Fakat bu sayısal artış kadınların yüksek komuta kademelerinde yer edinemediği gerçeğini değiştirmemektedir. Orduda erkek egemenliği ciddi şekilde kendisini hissettirmektedir. Aynı zamanda bu durum alınacak savaş kararlarında erkek fikrinin baskın olması gerçeğini değiştirememektedir. Kadın ve devlet arasındaki ilişkideki bu değişimi feminist düşüncenin çabalarında aramak yanlış olmayacaktır (Grant, 1992, ss. 8397).

Kadınların orduya katılması durumunu feministler iki farklı bakış açısından değerlendirir. İlk görüşe göre kadın ve erkek eşit sayıda ve aynı koşullarda orduya katılmalıdır. Örneğin Judith Stiehm'e göre kadınların orduya girmesiyle klasikleşen savaşçı-vatansever asker fikri savunmacı- vatansever asker fikriyle yer değiştirecektir. Böylelikle saldırganlığa dayanan vatan fikrinin yerini savunmacı vatanseverlik fikri alacaktır. İkinci görüşe göre ise kadınların orduya katılması fikri doğru bir fikir değildir. Bunun yerine barış politikalarının üstünde durulmalıdır (Elshtain, 1991).

Feministler, kadının devletle ilgili mekanizmalara katılımının sağlanması durumunun, gücü meşru kullanma konusunda cinsiyetçi tavırların önüne geçilebileceğini düşünürler. Aynı zamanda bu katılım süreci, militer yapının değişmesine ve yapıdaki erkek egemen etkilerin zayıflamasına neden olacaktır. Tüm bu gelişmeler ve değişimlere rağmen uluslararası sistemde kadın askeri ve politik alanlarda risk olarak görülmeye devam edecektir.

Uluslararası ilişkiler disiplini barış kavramını 'savaşların yaşanmaması durumu' şeklindeki tanımlamaktadır. Fakat bu tanımlama feminist bakış açısına göre eksik bir tanımlamadır. Feministlere göre barış, toplumda sosyal, ekonomik ve hukuki

anlamda adaletin ve eşitliğin sağlandığı, temel hak ve özgürlüklerin yasalarla güvence altına alındığı, aynı zamanda ulusal ve uluslararası alanlarda savaş, şiddet ve ayrımcılığın olmaması şeklinde tanımlanır. Bu bağlamda temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği, sosyal ve ekonomik açıdan bir eşitsizliğin yaşandığı, cinsiyetçiliğin ve ülkeler arası eşitsizliklerin mevcut olduğu bir sistemde barıştan bahsedilmesi çok gerçekçi olmayacaktır. Barış, ancak kadın ve erkeğin sosyal, ekonomik ve hukuki anlamda eşit olduğu toplumlarda sözü edilebilir bir kavramdır. Kadının karar alma mekanizmalarında yer alması, barış ve iş birliğini destekleyen düşüncelerini etkin kullanması ve bunları özgürce dile getirebilmesi barışın sağlanması ve korunması açısından çok önemlidir (Reardon, 1993, ss. 19-20).

### **1.4.3. Feminizm ve insan hakları**

Tüm dünyada insanlar temel hak ve özgürlüklere sahiptir ve bu haklar güvence altına alınmıştır. Fakat tarihsel süreç göstermektedir ki ulusal ve uluslararası alanda insan hakları ihlallerini en çok kadınlar yaşamaktadır. Devletlerin birçoğu bu insan hakkı ihlallerini görmezden gelmekte ve içselleştirmektedir. Bu ihlaller bireysel ve toplumsal bazda gerçekleşebilmektedir. Fakat gerçek şudur ki, insan haklarının en temel hakkı olan yaşama hakkı bile kadınlar için tam olarak güvence altına alınamamaktadır. Aynı zamanda kişi güvenliğinin, özgürlüğünün, sosyal, siyasal ve ekonomik hakların ihlali en çok kadınlarda görülmektedir. Bugün en gelişmiş dediğimiz toplumlarda doğrudan şiddete maruz kalanlar kadınlardır. Dünyada yaşanan insan hakları ihlallerinin en görünür hali kadınlara uygulanan şiddettir. Şiddet toplumsal yapının tüm kurumlarına sızmış durumdadır ve doğrudan veya dolaylı şekilde uygulanmaktadır.

Aynı zamanda göç, güvenlik, kimlik gibi konular insan haklarıyla ilgili konulardır. Göç, siyasal, sosyal ya da ekonomik nedenlerle bireylerin ya da toplulukların buldukları, yaşadıkları yeri bırakıp başka bir yere veya ülkeden ülkeye gitmesi durumudur. Göç ve mültecilik konuları özellikle kadınları ve çocukları ilgilendiren bir meseledir. Nira Yuval-Davis bu konuyu “mülteci olmak cinsiyetlendirilmiş bir deneyimdir” cümlesiyle açıkça ortaya koymaktadır (Pettman, 2004, ss. 251-252).

Göçün birçok sebebi vardır. Savaş, çatışma veya daha iyi bir yaşam arayışı insanları göçe zorlayabilir. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 30 milyon kişi göç etmiştir. Yine yapılan araştırmalar sonucunda uluslararası göçmenlerin ve mültecilerin büyük kısmının kadın olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkelerinden göç eden kadınlar, gittikleri yerlerde yaşamlarını sürdürebilmek için düşük ücretli ve statülü işlerde çalışmakta ve milliyetlerine göre farklı muamele görmektedirler. Bununla birlikte çalıştıkları yerlerde cinsel istismar ve şiddetle yüz yüze kalmaktadırlar (True, 1996, s. 222).

Feminist düşünce içinde insan hakları konusuna en çok liberal feministler vurgu yapmıştır. Liberal feministlere göre tüm insanlar temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu bağlamda, ırk, milliyet, sınıf, kimlik, din, etnik köken ve cinsiyet açısından tüm insanlar eşittir. Bu durum, uluslararası düzeyde kapsayıcı temel bir insan hakkı meselesidir. Liberallere göre medeni, siyasal, ekonomik ve sosyal haklar güvenliği sağlamak açısından çok önemlidir. Gerçek güvenlik ancak kadınların insan haklarının güvence altına alınmasıyla sağlanacaktır (Steans, 2003, ss. 121-125).

Feminist düşüncenin insan hakları ihlaline yönelik eleştirdiği iki nokta vardır:

1. İnsan hakları yalnızca erkeklere ait bir gerçeklikmiş gibi algılanmaktadır. Bu yüzden tanımlamalara kadınları işaret edecek ve onları vurgulayacak kalıplar yerleştirilmelidir.

2. Uluslararası ilişkiler disiplini, insan hakları konusunda özellikle toplumsal cinsiyet alanında çalışmalarını yeterli hale getirmelidir. Bu yetersizlik kadın haklarının geliştirilememesine ve korunamamasına sebep olmaktadır.

Tarihi süreçte, kadınların maruz kaldığı bu şiddete dur demenin yolları aranmış fakat; sorunun çözümüne yönelik ilk adım 20. yüzyılın ortalarına doğru atılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde atılan ilk adım BM Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'dir. Aynı zamanda Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmeleriyle (1979) de kadın haklarının insan hakları açısından tanınması ve güvence altına alınması için büyük adımlar olmuşlardır.

Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge diğer önemli bildirgedir. Bildirgede aile içinde uygulanan baskı ve şiddet resmi anlamda kabul



edilmiştir. Yine 1990’ da BM kadına yönelik şiddeti uluslararası bir mesele olarak değerlendirmiştir. Kadınlar bu yıllardan itibaren BM’nin desteğiyle yaşadıkları problemleri ifade etme fırsatı bulmuşlardır (Steans, 2003, s. 78).

#### **1.4.4. Feminizm ve devlet**

Devlet, uluslararası ilişkilerin başat kavramlarından biridir. Uluslararası ilişkilerin klasik teorilerinde ulus devletler tek egemen güç olarak kabul edilir. Aynı zamanda devlet ve egemenlik kavramları birbirinden ayrı düşünülemez. Devlet, feminist düşüncenin de ilgilendiği bir konudur. Devletin oluşumunda eril yapı büyük bir etkiye sahiptir fakat bu oluşumda dişil bir etkiden söz etmek zordur. Başka bir deyişle devletin oluşumunda kadın varlığı yok sayılmıştır (Thorburn, 2000, s. 4). Siyaset biliminde ve uluslararası ilişkiler disiplininde hakim devlet tanımı Max Weber’e aittir. Weber, devleti, “Belli bir toprak parçası üzerinde yasalar temelinde fiziki güç kullanımını elinde tutan temel örgüt” olarak tanımlar. Güç kullanma ve hükmetme yalnızca devlete aittir. Çünkü egemenlik devlete ait ve sınırsız bir kavramdır. Bu bağlamda erkeğin baskısı ve şiddeti devlet otoritesi tarafından desteklenir ve bu oluşumda kadına yer verilmez (Hoffman, 2001, ss. 79-108).

Devlet, toplumsal hayatı dışı ve erkek olmak üzere ikiye ayırmıştır. Bu ayrımı cinsiyetlere yüklenmiş özelliklere göre yapmaktadır. Erkeğe üstün güçlü sıfatları verirken kadına, korunmaya muhtaç ve zayıf sıfatlarını uygun görmüşlerdir. Böylece erkeğe ait eril özellikler devlet kavramıyla özdeşleşmiştir. Devlet bir “ötekine” ihtiyaç duyar. Devlet için “öteki” kadındır. Kadın devlet yapısı içinde aşağı statüdedir (True, 1996, ss. 230-231).

John Hoffman devlet kavramına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Hoffman, feminist değerlendirmeleri momentum kavramıyla açıklamıştır. Momentum, hızla ilgili bir fizik terimidir. Hoffman, bu kavramı farklı bir anlamda değerlendirmiştir. Momentum kavramı, Hoffman’a göre eşitlikçi durumları tanımlamak için kullanılır. Momentum kavramlar, eleştirel ve sonsuz değişim içindeki kavramlardır. Fakat bütün kavramlar bu özellikte değildir.

Momentum kavramların karşısında hareketsiz, durağan anlamına gelen statik kavramlar vardır. Örnek verecek olursak şiddet statik bir kavramdır. Çünkü şiddet uygulanan kişi, şiddeti uygulayan tarafından her zaman dışlanmaktadır. Momentum

kavramlar tekrar inşa edilebilirler fakat diğer kavramlar tekrar inşa edilemezler. Hoffman, devletin momentum olmayan bir kavram olduğunu düşünür. Bu sebeple devlet yeniden inşa edilemez. Devlet zorunlu olarak hiyerarşiden meydana gelmiştir. Devlette yöneten, yönetileni daima ötekileştirmektedir. Statik bir nitelik taşıyan devlet, nasıl bir yapıyla ortaya çıktıysa o şekliyle varlığını devam ettirmektedir. Devletler eril bir sistem çerçevesinde ortaya çıkmışlardır. Devlet iktidarı meşruiyetini erillikten aldığı için ötekileştirilen kadın olmuştur (Hoffman, 2001, ss. 24-27).

Liberaler devleti bireyin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan bir sistem olarak tanımlar. Devlet vatandaşlara eşit mesafede bulunmalıdır. Fakat devlet, özel alana dokunmamakta ve kadının özel alandaki haklarını korumamaktadır. Sonuç olarak feministler, liberallerin devlet tanımını ve anlayışını yeterli bulmamaktadır (Rhode, 1994, ss. 1186-1187).

#### **1.4.5. Feminizm ve milliyetçilik**

Uluslar toplumsal cinsiyetler temelinde oluşurlar. Bu oluşumda kadın ve erkek birlikte var olmasına rağmen, erkeğe sahip olduğu ayrıcalıklar kendiliğinden verilirken kadın bu haklara sahip olmak için çaba sarf etmektedir (Enloe, Feminizm. Milliyetçilik ve Militarizm, 2000, ss. 206-208). Çünkü ulusal ve uluslararası sistem kadın ve erkek arasında eşitsizliğe yol açan eril bir alt yapı üstüne inşa edilmiştir.

Milliyetçilik bir toplumun dil, din, kültür bağlarından dolayı ulusal bir topluluk oluşturmaları bilincine varan ve bağımsız bir devlet kurmak isteyen kimselerin oluşturduğu siyasal bir hareket olarak tanımlanır. Bu hareketin sorumluluğu aslında o toplumda yaşayan herkese verilmiştir. Dolayısıyla milliyetçilik kavramı aynı toplumda yaşayan herkese atfedilen bir kavram olmasına rağmen, yalnızca erkeğin sorumluluğunda olan bir gerçeklikmiş gibi yansıtılmaktadır. Örneğin; toplumlarda milliyetçilikle özdeşleşen askerlik hizmetinden kadınlar dışlanmaktadır. Birçok feminist kadınların da vatan savunmasında erkekler gibi hizmet vermeleri gerektiğini savunmaktadır (Yuval-Davis, 2003, s. 169). Ulusla ilgili planlamalarda kadın her zaman özel alana hapsolmuş ve kadına bir kutsiyet yüklenmiştir. Tüm milliyetçilik mücadelelerinde en çok zararı kadın görmektedir fakat milletin organize olma ve kurulma aşamalarında kadın ötekileştirilen taraf olmaktadır.

#### 1.4.6. Feminizm ve güvenlik

Uluslararası güvenlik, uzun yıllar realist düşüncenin kavram ve terimleri çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır. Realizme göre uluslararası sistemin anarşik yapısı devletler için güvensiz ortam yaratmaktadır. Böyle bir ortamda kendi güvenliğini tesis etmeye çalışan her bir devlet diğer devletleri tehdit olarak algılamaktadır. Çatışmanın kaçınılmaz olduğu böyle bir uluslararası ortamda devletler güvenliklerini sağlamak için daima savaşıma hazır olmalıdır. Her an savaşa hazır olma durumu devletlerin askeri anlamda güçlü olmaları zorunluluğunu doğurmuştur. Bütün bu sebepler realist düşüncenin güvenlik kavramını yalnızca politik ve askeri anlamda güçlü olmak şeklinde tanımlamasına sebep olmuştur. Realist düşünürlere göre güvenlik devletin en önemli nesnesidir. Güvenliğin tehdidi, devletin tehdidi anlamına gelir ve diğer tehdit unsurları ikinci plandadır.

Realistler fikirlerine en büyük desteği Soğuk Savaş yıllarında almışlardır. Fakat zaman geçtikçe uluslararası sistemde yaşanan olaylar boyut değiştirmiş ve bu düşüncenin sarsılmasına sebep olmuştur. Soğuk savaş sonrasında güvenlik algısı değişmiştir. Bu algı değişimi, güvenlik kavramının yalnızca devlet ve sistemle ilgili olmadığı ve bu bağlamda güvenliğin insanla birlikte düşünülmesi gereken bir kavram olduğu yönünde olmuştur. Soğuk Savaşın sona ermesi ve devamında 70'li yıllarda dünyanın küresel ekonomiye doğru bir yol çizmesi güvenliğin yalnızca askeri anlamda olduğu fikrinin çok sığ kalmasına sebep olmuştur. Dünya üzerinde yaşanan çatışmalar, çevre sorunları, insanların açlık ve yoksullukla mücadele etmesi gibi olayların yaşanması güvenlik kavramına farklı bir çerçeveden bakmayı zorunlu kılmıştır. Sonuç olarak insani güvenlik kavramının ortaya çıkmasıyla, insanı ve insanlığı tehdit eden konular önem kazanmış ve devlet güvenlik kavramının odağından çıkmıştır (Ovalı, 2006, ss. 5-6).

Güvenlik kavramı devletler ve bireyler arasındaki ilişki şekliyle ilgili bir kavramdır. Devletler güvenlik kavramını toprak bütünlüğü ve egemenliğin korunması şeklinde algılamakta, bireyler ise bu kavramı kimliğin güvence altında olması şekliyle değerlendirir. Birey için güvenlik, cinsel, etnik, din...vb. konularda kendini güvende hissetmesiyle ölçülen bir kavramdır. Kime karşı kimin güvenliği sorusuna verilen cevap güvenlik kavramının tartışılmasında önemli bir basamaktır. Bir diğer basamak

ise güvenliğin ne kadar sağlandığı meselesidir (Gunhild ve Svein, 2004, s. 157). Dolayısıyla Feminist yaklaşım güvenliği yalnızca devlet ve sistem temelinde değerlendirmeyi yanlış bulur. Güvenlik bireysel güvenliği göz önünde bulunduran ve kadının tehdit algılarını değerlendiren bir temelde olmalıdır.

Feminist düşünürler güvenlik kavramının eril bir tabana oturtulduğu ve kadının bu güvenlik ve erillik ilişkisi içinde nerede olduğu konularıyla ilgilenir. Şiddet ve saldırganlık kavramlarının erillikle aynı düzlemde yer alması konusu da feministlerin çalışma alanı içindedir.

Feministler bakış açısından uluslararası ilişkilerin en temel konusu olan güvenlik kavramı, iki yönden değerlendirilmektedir:

1.Kadının mevcut durumu ve ihlal edilen güvenliği.

2.Kadını metalaştıran ve kadına şiddeti meşru kılan ataerkil bakış açısı ve bu durumun güvenlik kavramına etkisi.

Feministler, uluslararası ilişkiler disiplininin güvenlik kavramına bakış açısını eleştirmektedir. Feministlere göre güvenlik yalnızca askeri ve siyasi konuları kapsayan bir boyut değildir. Güvenlik, toplumsal hayatta kimliği ve toplumsal cinsiyet rollerini de ele alan bir kavram olmalıdır. Feministler toplumsal cinsiyet açısından adaletin sağlanmadığı ortamlarda güvenlik kavramından bahsetmenin anlamsız olduğunu söylerler. Erkek egemenliği ve baskısı ve kadının bu duruma boyun eğmesi gerçeğini toplumsal alanın her noktasından uzaklaştırmadığımız sürece güvenlikten söz etmemiz de doğru olmayacaktır. Çünkü bu koşullarda güvenlik sağlanamayacaktır. Güvenlikle ilgili tüm çalışmalarda ve söylemlerde cinsiyet eşitsizliğinin hakim olduğu görülmektedir (Hudson, 2005, s. 162).

Güvenlikle ilgili görüş bildiren feministler güvenlik çalışmalarında yeni kavramların ortaya çıkmasında etkili olmuşlardır. Ann Tickner'in ortaya attığı 'yapısal şiddet' kavramı bu kavramların en önemlilerinden biridir. Yapısal şiddet kavramı, savaş gibi ortamlarda doğrudan maruz kalınan şiddet yerine ulusal ve uluslararası kurumların baskısını ifade etmektedir (Blanchard, 2003, ss. 1297-1298).

Blanchard feministlerin güvenlikle ilgili yaptıkları çalışmalarında belli noktalara vurgu yaptıklarını söyler: Uluslararası güvenlikle ilgili alınan politik

kararlarda kadına neden yer verilmez? Devlet savaş ve barış ortamlarında hangi kadınları korur? Kadın doğuştan savaşa karşı ve barış yanlısıdır ve bu onun doğası sonucudur düşüncesi yanlış bir düşüncedir. Güvenlik yalnızca kadınları dikkate alarak değerlendirilecek bir süreç değildir (Blanchard, 2003, s. 1290).

1985 yılında düzenlenen Kadınların Uluslararası Barış Konferansı'na katılan kadınların tamamı kendi güvenliklerini tehdit eden unsurları göz önüne alarak güvenlik kavramını tanımlamışlardır. Örneğin; Batı ülkelerinde yaşayan kadınlara göre güvenlik nükleer savaş anlamına gelirken, üçüncü dünya ülkelerinde yaşayan kadınlar güvenliği dolaylı şiddet olarak tanımlamışlardır. Konferansa katılan kadınların güvenlik tanımına ilişkin ortak noktaları ise şudur: Güvenlik, bir kişinin güvenliği diğerinin güvensizliği anlamına geliyorsa hiçbir şey ifade etmez. Yine 1985'te düzenlenen Üçüncü Dünya Kadın Konferansı'nda güvenlik tanımının kapsamının genişlediğini görüyoruz.

Katharine Moon'un Müttefikler Arasında Cinsiyet (1997) isimli çalışmasında kadının ulusal ve uluslararası güvenlik için kullanıldığı açıkça gözler önüne serilmiştir. Katharine Moon, Kore ve ABD ilişkisinin düzelmesi için fuhuşun bir araç olarak kullanıldığını söyler. Kore savaşını ardından Güney Kore'nin ABD'ye bağımlılığı sırasında Koreli kadınlar ABD'li askerlere fuhuş hizmeti vermekteydiler. Bu süreçte Amerikan üssünün etrafındaki kamplarda hayatlarını sürdüren kadınların yaşam tarzlarının değiştiği gözlemlenmiştir. Kadınlar yavaş yavaş Batılılaşmıştır. Farklılaşan ve Amerikan askerlerinden çocukları olan bu kadınlar kendi toplumları tarafından dışlanmıştır. Kısacası devlet, kendi güvenliğini tesis ederken başkalarının güvensizliğine sebep olmuştur (Annick, 2004, ss. 87-91).

Dünyadaki kadın ticareti de değerlendirildiğinde hükümetlerin ve uluslararası örgütlerin kadınları ve genç kızları erkeklere oranla daha değersiz ve daha az vatandaş konumunda gördüklerini açıkça gözlemleyebiliriz. Bu konuya Cynthia Enloe " Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler "kitabında şöyle değinmiştir: Uluslararası sistemde en çok ticareti yapılan kadınlardır ve bu duruma göz yumulur. Bu gün dünyada ticareti yapılan kadınlar Kosovalı, Arnavut, Romen, Rus, Filipinli, Taylandlı, Hintli, Dominikli kadınlardır. Bu kadınlar uluslararası sistemde erkeklerin kar elde edebileceği metalar haline getirilmektedir. Bu işi kurgulayan ve yapanların en büyük

hedef kitleleri erkek turistler ve askerlerin yaşadığı şehirler. Söz konusu cinsel ticaret kadınlar için hem tehlikeli hem de küçük düşürücü bir durumdur. Ticarileşen bu cinsellik, erkek egemenliğine dayanan kadın cinselliğini ortaya koymaktadır Kadın tüccarları, ABD, Rusya, Almanya vb. gibi hükümet görevlilerinin kendilerine ses çıkartmamaları sebebiyle sınırlarda serbestçe dolaşmakta ve kadınları satabilir duruma gelmektedirler. Sonuç olarak uluslararası sistemde göz yumulan bir durum kadının güvenliğini tehdit etmektedir (Enloe, 2003, s. 22).

Güvenliği Adlandırmak, Kimliği İnşa Etmek (Maria Stern-2005) adlı çalışma da feministlerin güvenlikle ilgili düşüncelerini destekler niteliktedir. Maria Stern'in çalışmasının konusu Guatemala iç savaşının sonrasında orada yaşayan kadınların hayatlarıdır. Kadınların hem cinsel kimliklerinden hem de etnik kimliklerinden dolayı devlet ve toplumun sömürüsüne nasıl maruz kaldıkları ele alınmıştır. Burada yaşayan kadınlar, hem ekonomik sömürünün hem de cinsel sömürünün malzemesi olmuşlardır. Devlet, güvenliğin teminatıyken kadınlar için güvensizliğin temeli olmuştur (Annick, 2004, ss. 91-94).

Uluslararası güvenlik değerlendirmelerinde feminist yaklaşım güvenlikle ilgili söz sahibi değildir. Çünkü konuyla ilgili değerlendirmeleri kadınlar hemcinsleri adına yapmaktadırlar. Sistem eril düzenin elindedir (Gunhild ve Svein, 2004, s. 166).

## GÜVENLİK

İnsanlık, tarihin en eski çağlarından bu yana kendisine tehlikelerden uzak güvenli bir ortam hazırlamaya çalışmıştır. Çünkü insanoğlu tehditlerden uzak, mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmeyi amaçlamaktadır. Yaşadığı hayatta karşılaştığı tehditlerle mücadele etmek için çeşitli güvenlik önlemleri almıştır. Bu bağlamda insanlığın ilk dönemlerinden itibaren barınmak ve aynı zamanda yabancılar ve yırtıcı hayvanlardan korunmak amacıyla evler inşa edilmesine yönelik tüm çabalar güvenlik arayışına örnek verilebilir. Aynı şekilde günümüzde modern evlerini güvenilir sigorta şirketlerine teslim eden insanların tüm bu çabaları güvenlikle ilgilidir. Değişen zamanla doğru orantılı olarak insanlar güvenlikle ilgili çeşitli tedbirler almışlardır. Başka bir deyişle ilkel ve çağdaş insanların bu davranışları sergilemesindeki itici güçler birbirinden farklı olmakla birlikte bu davranışların altında yatan temel şey güvenlik arayışıdır (Dedeoğlu, 2003).

Güvenlik, kişinin toplumsal yaşam içinde ve kendi bireysel yaşamında temel ihtiyaçlarından biri olan hayati bir zorunluluktur. Tehdit ve korku yaratacak her türlü unsurun uzaklığını ve yokluğunu ifade eder. Aynı zamanda kavram, canlının özgürlüğüne tehdit olan her türlü unsura karşı tedbir alma şeklinde de tanımlanabilir. Bu tehdit bireyin özgürlüğüne yönelik de bir devletin ve halkın özgürlüğüne yönelik de olabilir. Bu olgu toplumsal yaşamın her alanında kendini göstermektedir. Kişinin beden güvenliğinin yanında, iş güvenliği, aile güvenliği, devlet güvenliği gibi birçok açıda eksikliği durumda insanda rahatsızlık uyandırabilecek bir kavramdır. Güvenlik öncelikle bireyde başlar. Bireyin kendisinin ve tanıdıklarının can ve mal güvenliği temel bir ihtiyaçtır ve birey bu güvenliğin devamlılığını sağlamak konusunda çaba sarf eder aynı zamanda olmaması durumunda kaygı geliştirir ve önlemler almaya çalışır. Güvenlik, toplumsal hayatta hukukun düzgün işlemesi ve insanların korkularından sıyrılarak bir hayat yaşamaları anlamına gelmektedir (Püsküllüoğlu, 1995).

Güvenlik kavramı, ulusal ve uluslararası anlamda geniş bir alanı ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Güvenlik, kişiden kişiye, toplumdaki topluma, devletten devlete değişen ve farklı anlamlar yüklenen bu nedenle göreceli bir kavramdır (Güner, 2008). Bu nedenle kesin ve tek bir tanım yapmak mümkün olmamaktadır. Fakat bu tanımların önceliğini belirleyen güvenlik kavramının neyi ne

şekilde ifade etmesi gerektiğidir. Başka bir deyişle şu sorular cevaplanmalıdır: Güvenlik kim için ve neye karşı olmalıdır? Güvenliğin olmaması durumunda neler yapılmalıdır? Arnold Wolfers güvenliği şöyle tanımlamıştır: “Kazanılmış değerlere kasteden tehditlerin ya da bu tehditlerin varlığına dair korkuların bulunup bulunmaması” (Aydın, Akgül Açıkmeşe, Ereker, ve Dizdaroğlu, 2013). Güvenlik, tehlikenin olmaması ve rahat olma halidir. Arnold Wolfers güvenlik kavramını iki farklı bileşene ayırmıştır. Wolfers nesnel açıdan güvenliği, mevcut değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, öznel açıdan ise bu değerlere yönelik bir saldırının olup olmaması konusunda bir korkunun taşınmaması hali olarak değerlendirir (Wolfers, 1962, s. 150). Bu tanımlama ışığında güvenlikle ilgili en önemli kavramın tehdit olduğunu görebiliyoruz. Tehdit, bir devletin, toplumun ve yaşayan insanların değerlerine olumsuz etkide bulunacak olaylar ve olgular şeklinde tanımlanabilir (Krahman, 2005, s. 4).

Güvenlik kavramı, toplulukların ve devletlerin bağımsızlıklarını ve birliklerini korumaya yönelik yetenekleri şeklinde de tanımlanabilir (Mütercimler, 2001). Devleti meydana getiren tüm unsurlar; insan, değerler, kurumlar kadar büyük bir önem taşımaktadır (Altıntaş, 1998). Çünkü güvenliğin olmadığı bir devlette ne insan ne kurumlar ne de değerler varlık gösterebilirler.

Güvenlik sosyolojik bir süreçtir. Çünkü güvenlik bir toplumu oluşturan tüm dinamikleri kapsayan bir gerçekliktir. Ekonomi, siyaset, toplumu oluşturan bireylerin psikolojik ve sosyal durumu gibi toplumsal işleyişe dahil olan tüm unsurları ilgilendirmektedir. Dolayısıyla güvenliğe yalnızca askeri açıdan bakmak kavramı sığ bir hale getirecektir. Güvenlik ulusal ve uluslararası alanlarda farklı şekillerde şekillenmektedir. Güvenlik, ulusal açıdan değerlendirildiğinde hem ülkenin sınırları içinde yaşayan insanları kapsayan bir nitelikte hem de ülkeye dışarıdan etki edebilecek her türlü tehdiye yönelik olmalıdır. Güvenlik ulusal anlamda daha rahat kontrol edilebilir bir olguyken uluslararası anlamda daha şiddetli sorunlarla ortaya çıkabilir.

Dünyada güvenlik kavramı Soğuk Savaş sonrasında Sert Güç (hard power) ve Yumuşak Güç (soft power) şeklinde iki boyutlu incelenmiştir. Yumuşak güç esnek bir yapıdır ve tercih edilir. Sert güç ise kendi güvenliğini sağlamak ve savunma alanındaki üstünlüğünü göstermek amacıyla kullanılan bir güçtür (Etzioni, 2007).



Tarihsel süreçte güvenlik öncelikle devletle ilgili bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Devlet, bireyden daha üstün bir yere konumlandırılmış ve bireye dair söz söyleme hakkına sahip bir varlık olarak değerlendirilmiştir. Fakat günümüzde bu durum değişmiştir. Bugün devlet bireyin hak ve özgürlüklerini güvence altına alan ve bireye yönelik tehditleri engelleyen bir amaç edinmiştir. Kişi toplumsal yaşam içinde kendi bireysel güvenliğini sağladıktan sonra aynı şekilde kişiler arası ilişkilerinde de ilişkiyi koruma ve güvenli sürdürme gibi bir isteğe sahiptir. Bu nedenle devletler halkının güvenliğini sağlamalıdır. Başka bir deyişle devlet bireyin refah seviyesini artırmakla yükümlü bir kurumdur. Bu değişim, Fransız Devrimi'yle kendi yerini sağlamlaştıran geleneksel, güçlü devlet anlayışına ters bir anlayışı beraberinde getirmiştir (Altıntaş, 1998, s. 7).

### **2.1.Tarihi Süreç İçerisinde Güvenlik Kavramı**

Etimolojik köken açısından bir inceleme yaptığımızda güvenlik kelimesinin Latincesi olan “securitas” kelimesi incelendiğinde kelimesinde türediğini görebiliriz. “se” kelimeye olumsuzluk anlamı katarken “cura” kelimesi kaygı yada endişe anlamına gelmektedir. Yani “securitas” kaygısızlık durumu ya da dinginlik şeklinde tanımlanabilir (Arenas, 2008, s. 264). Başka bir deyişle güvenlik endişeden uzak olma halidir.

Tarihin ilk zamanlarında modern bir devlet yapılanmasından ve uluslararası sistemden bahsedilememekle birlikte güvenlik kavramı güç kavramıyla eş değer görülmekteydi. İlk çağlarda düzenli bir siyasi yapılanmadan bahsetmek pek mümkün değildir. Dönemin devlet niteliğinde kabul edilebilecek tek yapılanması Antik Yunan şehir devletleridir. Güvenlik ve güç kavramlarının eş değer görülmesini Antik Yunan şehir devletlerinde görebiliriz. Örneğin, Thucydides Atinalılar ve Spartalılar arasında yaşanan Plepenez Savaşlarından bahsederken savaşın sebebini Atina'nın güçlü bir yapıya ulaşmasına bağlamaktadır. Bu savaşa, Atina'nın büyüyüp güçlenmesini bir tehdit olarak gören Spartalılar sebep olmuştur. Bu örnekte uluslararası sistemin aktörlerinden birinin güç açısından yükselişe geçmesinin, sistem içindeki diğer aktörlerin bu durumu güvenliklerine bir tehdit olarak algılamasıyla savaşa sebep olabileceği söylemek yanlış olmayacaktır (Dönmez, 2010).

Güç ve güvenlik kavramlarıyla ilgili görüş bildiren bir diğer düşünür Machiavelli'dir. 16. yy'da Machiavelli bu görüşlerini Prens adlı eserinde dile getirmiştir. Machiavelli görüşlerini realist görüş temelinde inşa etmiştir. Machiavelli'ye göre önemli unsur devlettir ve devletin yöneticisi ülkenin güvenliğini sağlamak ve gücünü kalıcı kılmak adına her türlü girişimde bulunabilir. Devlet adamın bu girişimleri gerçekleştirirken ahlaki olması şart değildir. Bir liderin güçlü olması yönetimin güçlü olması, bu da devletin güçlü olması anlamına gelmektedir (Arı, 2012, s. 174).

Thomas Hobbes güvenlik konusuyla ilgili görüş bildiren bir diğer düşünürdür. Thomas Hobbes 17. yy'da ortaya attığı görüşlerini doğa durumu ilkesi ışığında değerlendirmiştir. Doğa durumu yasasına göre, insan doğuştan kötüdür. Yaşadıkları toplumda uymak zorunda oldukları hukuk kuralları vardır. Bu kurallara uymadıkları zaman cezayla karşı karşıya kalırlar. Çünkü yalnızca cezayla karşı karşıya kaldıklarında çatışma ortamı son bulmaktadır. Dolayısıyla güvenlik de ancak bu koşullar altında sağlanabilmektedir. Buradan hareketle yine doğa yasasına varılmaktadır. Barışı sağlamanın yolu yine bu yasanın uygulanması ile mümkün olacaktır. Hobbes'a göre güvenlik, ancak bir devletin diğer bir devletle ittifakı ve bu ittifak dışında kalan devletlere de savaşın doğru bir strateji olmadığını göstermesi sonucu gerçekleşir. Bu ittifak doğa durumu prensibine uygun olmalıdır (Arenas, 2008, s. 256).

İnsanların birbirleri için tehdit olduğu sistemde devlet ve toplum arasında bir anlaşma yapılmalıdır. Çünkü anlaşma yapılmazsa hukuk kurallarına uymak mümkün değildir. İnsan yaşamında mutluluğu arar ve mutluluk tehditten uzak olma durumudur. İnsanlar arasındaki düşmanlık, toplum ve devlet arasında yapılan sözleşmeyle ve hukuk kurallarına uyarak son bulacaktır. İnsan her zaman mutluluğun peşindedir. Mutluluk, güvende ve tehditten uzak olmak anlamına gelmektedir. Güvenlik, koyulan kurallara uymakla sağlanacaktır (Springborg, 2007, s. 110).

Şiddet ve korku gibi duygular, insanların savaş içinde olduğu ortamlarda canlanır. Bu duygular ancak bir otoriteyle ortadan kalkabilir. Bu otorite halk tarafından belirlenir. Halk, demokrasi ve egemenliğin olduğu, hukuk kurallarına uyan toplumlarda etkili olmaktadır (Arı, 2012, s. 175).

18. yüzyıl insanlık tarihi açısından büyük olaylara sahne olmuş bir dönemdir. Öncelikle 1789 yılında meydana gelen Fransız Devrimi tüm dünyada ve özellikle Batı dünyasında özgürlük, eşitlik, adalet, ulus devlet, millet ve demokrasi gibi kavramları ön plana çıkartmıştır. Daha sonra İngiltere’de ortaya çıkan Sanayi İnkılabı ile tarımdan sanayiye doğru giden bir ekonomi toplumsal hayatta büyük değişikliklere sebebiyet vermiştir. Özellikle köyden kente göç şeklinde seyreden bu değişim tıpkı Fransız Devrimi gibi insanlık tarihi için büyük öneme sahiptir. Bütün bunlar batıda ekonomik ve politik hayatta önemli etkiler yaratmıştır. Küreselleşen dünyada devletler yeni güvenlik stratejileri belirlediler ve iş birliği içinde olmanın ne kadar önemli olduğunun farkına varmışlardır (Erkan, 2010, s. 94).

18. yüzyılda yaşana bir diğer olay Napolyon Savaşlarıdır. Bu savaşların sonucunda 1814 yılında Paris Anlaşması imzalanmıştır. Daha sonra toplanan Viyana Kongresi ile değişen güç dengelerinin korunması amaçlanmış ve güvenliği sağlamak için barış ortamının korunması amaçlanmıştır (Erkan, 2010, s. 97).

20. yüzyılda, dünya düzeninin değişmesiyle, güvenlik kavramı askeri açıdan ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle bu bakış açısı Soğuk Savaş yıllarında kendisini açıkça belli etmiştir. İki kutuplu bir dünya düzeni anlamına gelen Soğuk Savaş döneminin baş aktörleri Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ydi. Böyle bir uluslararası ortamda diğer devletler ya bu devletlerden birinin yanında yer almayı ya da bağımsız olmayı seçmişlerdir. Fiili bir savaşın yaşanmadığı bu dönemde uluslararası barış uluslararası örgütler (BM, NATO ve Varşova Paktı) tarafından sağlanmaya çalışılmıştır (Gökbaş, 2018).

Soğuk Savaş yıllarındaki güvenlik anlayışının bir başka önemli noktası da silahlanmanın hız kazanması olmuştur. Öte yandan ABD’nin Japonya’ya attığı atom bombası dünyaya nükleer silahların nelere mal olabileceğini göstermiştir. Bu sebeple Soğuk Savaş yıllarında taraflar silah kullanımından kaçınmışlardır. İdeolojik bir temelde seyreden Soğuk Savaş’ta her iki ülke silah geliştirirken fikirlerinin yayılımını sağlamışlardır. Bununla birlikte her iki ülke birbirine karşı caydırıcı bir politika izlemiştir (Kıyıcı, 2012, s. 32).

## 2.2.Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinde Güvenlik

### 2.2.1. Realizm ve güvenlik

Realist düşüncenin temeli, Thucydides'in antik dönemde Atina'nın güçlenmesiyle ortaya çıkan savaşlarla ortaya çıkmıştır. Morgenthau'nun anarşik düzen, Machiavelli'nin lider merkezli güç anlayışı, Thomas Hobbes'un otoritesi olmayan bir devlette insanların birbirleriyle çatışma halinde olacakları düşünceleriyle desteklenmiş ve gelişmiştir.

Realist yaklaşımda devlet uluslararası sistemin temel aktördür ve yaklaşım güç kavramı temelinde şekillenir. Devletin tek amacı varlığını ve çıkarlarını korumaktır. Realistler, uluslararası problemlerin ancak güçle çözüleceğini düşünür. Devletler birbirlerinin rakibidir. Çünkü devletler birbirlerinin büyümesini engellemek isteyecek ve çıkarlarına göz dikecektir. Bu durumda uluslararası ilişkiler sakin ve ılımlı olmayacaktır. Bu tehditkar ortam devletleri savaşmaya itecektir. Sistemdeki devletlerin bu güç mücadelesinde başarılı olmaları jeopolitik konumlarına, nüfuslarına ve askeri potansiyellerine bağlıdır.

Askeri kapasite devletlerin kalıcılığı ve bekası için en önemli unsurdur. Bir devletin temel amacı askeri kapasitesini en üst seviyeye çıkartmak olmalıdır. Çatışmanın ve rekabetin hakim olduğu uluslararası sistemde devlet gücünün kontrolünü kendi elinde tutmalıdır. Aksi taktirde bu ortamda varlık gösteremeyecektir. Uluslararası sistem rekabetçi ve çatışmacıdır çünkü insanın doğası kötüdür (Wendt, 1992, ss. 392-394).

Soğuk Savaş döneminde askeri güvenlik, güvenlik algısının merkezindedir ve güç kavramıyla anılır. Bu durum, silahlanma ve savunma sisteminin geliştirilmesiyle dış güçlerin askeri algılarını yönetir. Bir ülke askeri kapasite açısından ne kadar güçlüyse o oranda güvendedir. Uluslararası alanda yaşanan değişimler mevcut sistemdeki askeri güvenlik anlayışın değişmesine sebep olmuştur. Birinci Dünya Savaşı gibi kanlı bir savaş sonrasında ortaya çıkan güvenlik sorunları ve Milletler Cemiyetine rağmen bu sorunların İkinci Dünya Savaşına sebep olması güvenlik kavramının realist düşünceyle açıklanmasına neden olmuştur. 20. yy'da Soğuk Savaş döneminde de önemini koruyan realist bakış açısı savaşın sona ermesiyle eleştirilere maruz kalmıştır (Brown ve Ainley, 2007). Soğuk Savaş'ın bitmesiyle devlet

güvenliğine dayanan askeri güvenlik anlayışından bireyin güvenliğini merkeze alan güvenlik anlayışı önem kazanmıştır (Buzan, 2012, s. 327).

### **2.2.2. Liberalizm ve güvenlik**

Liberalizm, Aydınlanma Çağı'yla disiplinlere etki etmiş, özgürlük temeline dayanan bir düşüncedir. Aydınlanma, mantık ve akıl dışı tüm inanç ve sistemleri reddeder. Birey, aklı sayesinde özgür iradesiyle hareket edecek, sonuç olarak da kendine ve topluma faydalı olacaktır. Bireylerin yaşadıkları toplumda birlikte yaşamaları için barışçıl ve adil siyasi bir yönetimin olması gerekmektedir (Cevizci, 2000, s. 9). Liberalizme en uygun yönetim şekli demokrasidir. Çünkü demokrasi bireye seçimlerinde özgür olma fırsatı sunmaktadır. Bunun sonucunda toplum huzurlu ve işbirliği içinde olur.

Liberal düşünce, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde savaşın bir çözüm aracı olarak kullanılmasına karşı çıkar. Bu problemlerin tek çözüm yöntemi iş birliği ve örgütlenmedir. Çünkü çatışma bireyin özgürlüğünü kısıtlayan güvensiz bir toplumu yaratacaktır. Bireyin özgürce yaşayamadığı bir toplumun sonu da felaket olacaktır. Liberallere göre uluslararası alanda devletler birbirlerine bağımlıdır ve birbirleriyle ilişki içindedir. Bu karşılıklı ilişki iş birliğine dönüşürse herkes pastadan eşit pay alacaktır. Uluslar arasındaki ticari ilişkiler bu bağlamda değerlendirilebilir. Liberalizme göre uluslararası sistemin aktörleri çok uluslu şirketler, sivil toplum kuruluşları ve çeşitli ekonomik yapılanmalardır. Çünkü bütün bu aktörler toplumsal yaşam ve ekonominin devletin eline teslim edilmesini önler (Çetinkaya, 2012-2013, s. 253).

### **2.2.3. Marksizm ve güvenlik**

Sanayi Devrimi sonrasında kapitalizmin insan hayatını olumsuz bir şekilde etkilediği dönemlerde ortaya çıkan Marksizm, kapitalizmin toplumsal hayatta eşitsizlik ve adaletsizliğe sebep olduğunu ve bu durumun da insanların temel hak ve özgürlüklerini sınırlandırdığını değerlendirir. Toplumdaki bu eşitsiz ve adaletsiz durumun çözümünün toplumdaki bireylerin bir araya gelmesiyle oluşturacakları sınıf bilinciyle olacağını savunurlar (Bagby, 2002, s. 172).

19. yy'da Marx ve Engels tarafından ortaya çıkartılan Marksist görüş, liberalleri eleştirmiş ve doğal bir denge anlayışının hakim olamayacağını savunmuştur.

Marksist teorinin güvenliğe bakışı şöyledir: Marx'a göre üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar kendi çıkarlarını topluma aitmiş gibi yansıtırlar. Aynı şekilde bu sınıf çıkarlarına yönelik tehditleri de toplumun güvenlik sorunu olarak değerlendirir. Bu hususta, devlete önemli görev ve sorumluluklar yüklenmesi gerekmektedir. Marx'a göre devlet, güçlü sınıfı koruyan ve sınıfın egemenliğinin sürekliliğini sağlayan bir araçtır (Birdişi, 2011, s. 164).

#### **2.2.4. Eleştirel teori ve güvenlik**

Eleştirel kuram, uluslararası ilişkiler disiplininin klasik kuramlarından realist kuramın ortaya koyduğu tek tip dünya görüşüne karşı bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. Bu kurama göre, realist düşüncenin güvenliğe dar bir bakış açısından bakması bunun yanında ulusal güvenlik ve güvenliği aynı düzlemde açıklaması sorgulanması gereken bir durumdur. Tamamen öznel değer yargıları ve bakış açısıyla oluşturulmuş tek tip bir güvenlik anlayışı doğru değildir. Çünkü eleştirel düşünürlere göre güvenlik, uluslararası sistemin aktörleri arasındaki etkileşimle şekillenir. Eleştirel kuramcılar, güvenlik kavramının önündeki en önemli engelin kurallar ve kurumlar olduğunu savunurlar.

Uluslararası ilişkiler disiplininin klasik kuramlarının güvenlik anlayışı eleştirilmelidir çünkü güvenlik bu kuramların bakış açısına göre belli tehdit algılarına ve öznelere göre sınırlandırılmıştır. Klasik güvenlik yaklaşımlarının sadece devletleri ve vatandaşları ele alması büyük bir eksikliklerdir. Bu durum evrensel bir güvenliğin sağlanması konusunda yetersizliğe sebep olmaktadır (Mabee, 2003, s. 136).

Klasik kuramlar güvenliği askeri alanla sınırlandırmışlardır fakat tamamen toplumsal ve psikolojik bir nitelik taşıyan bu olgunun kalıplara sığdırılmaya çalışılması kavramın özünden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Güvenlik, yalnızca askeri nitelik ve ulusal çıkarlarla ilgili bir durum değildir. Öte yandan güvenliğin belirleyicisinin hegemonyan güçler olması durumunun da sorgulanması gereken bir gerçek olması da açıktır (Sandıklı, 2012, s. 28).

Eleştirel kuram savunucularına göre kapitalizmle birlikte ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlıklar, gelir dağılımdaki adaletsizlikler ve doğal kaynakların sömürülmesi güvenliğin önündeki en büyük tehdittir (Steans, Pettiford, ve Diez, 2005, s. 124).

### 2.2.5. İnşacılık ve güvenlik

1980'lerin sonrasında Aleksandr Wendt'in öncülüğünde ortaya çıkan ve sosyal inşacılık olarak adlandırılan inşacı teori, realizm ve liberalizm orta noktada buluşturmaya çalışmıştır. Özellikle güvenlikle ilgili söylemlerini liberal bakış açısına daha yakın bir şekilde oluşturan inşacı kuram, inşa olgusunu devletin oluşumundan itibaren tüm deneyim, yaşantı, toplumsal yapıyı etkileyen tüm tarihi ve politik gelişmeler ve değişimler sonucunda meydana gelen bir kültürel kimlik inşası olarak tanımlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde kültürel kimlik önemli bir olgudur. Çünkü devletler birbirinden farklı kültürel kimliğe sahiptir ve her devlet diğer devletle ilişkilerinde bu kimliğe bağlı tepkiler geliştirir (Güner, 2008, s. 12).

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle klasik güvenlik yaklaşımları yaşananları açıklamada yetersiz kalmış ve sonuç olarak bu durum farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü, Soğuk Savaş'ta etkin olan güç odaklı güvenlik anlayışı dünyada yaşanan çoğulculuk problemine dayanan sorunlarını (Afganistan, Bosna, Ruanda) çözmede yeterli olmadı. Bu bakış açısı aynı zamanda toplumsal ve kültürel unsurları da görmezden gelmekteydi. Bu anlamda inşacı yaklaşımın ortaya çıkması güvenliğe çok faktörlü bir bakış açısının gelmesini sağlamıştır. İnşacı yaklaşımla güvenliğin yalnızca askeri ve ekonomik kapasiteyle ölçülen bir olgu olmaktan çıkıp aynı zamanda kimlik, kültür, norm, değer gibi faktörleri de kapsayan bir gerçeklik olduğunun farkına varılmıştır.

İnşacı kurama göre devlet kültürden bağımsız düşünülemez. Kimlik bu yaklaşımın merkezinde yer alır. Güven kavramı bir toplumun hafızasında oluşan kodlamalarla şekillenmektedir. Devletler kendi kodlamalarına göre diğer devletleri kendine yakın veya öteki şeklinde konumlandırır (Sandıklı, 2012, s. 32). Sonuç olarak devletlerin diğer devletleri tehdit olarak algılamaları, güven ve güvensizlik durumunu toplumsal belleklerinde nasıl kodladıklarıyla ilgili bir durumdur.

İnşacılar devletleri insanlara benzetirler. Bir insan doğduktan sonra tüm özelliklerini önce ailesinin genetik özelliklerinden alır. Bu özellikler daha sonra sosyalleşme sürecinde çevresinden öğrendikleriyle desteklenir. İnsan ailesi ve çevresinden öğrendiği kurallar, gelenekler ve göreneklere göre şekillenir ve yapılır. Bu durum da insanlarla nasıl etkileşim kuracağını belirler. Bu durum devletler için de

aynı şekildedir. İnşacı yaklaşım göre devletler arası ilişkide iletişim en önemli unsurdur. İnşacı kuram fikirlerini oluştururken birçok disiplinden (sosyoloji, psikoloji, tarih, siyaset) faydalanır. İnşacılar teorilerini şu unsurlar üstüne inşa ederler: Demokratik barış, kolektif güvenlik, güven topluluğu ve stratejik güvenlik. İnşacılar göre birbirleriyle etkileşim içinde bulunan devletler savaşmadan barış yolunda ilerleyebilirler. Bu yöntem en önemli ve gerekli yöntemdir. Bu, küresel dünyada bir arada ve ortak noktada buluşmuş ülkelerin daha güvenli bir ortamda yaşamaları için gereklidir (Kıyıcı, 2012, s. 54).

### **2.2.6. Feminizm ve güvenlik**

Feminist güvenlik yaklaşımı güvenliği cinsiyet temelinde inceleyen ve düşüncelerini kadın üzerine inşa eden bir kuramdır. Feministler, tehdit ve anarşi ortamında varlık gösteren devlet odaklı bir yaklaşım sergileyen realistleri eleştirmektedir. Realist düşüncenin öne sürdüğü güç, devlet, akıl gibi erkeği niteleyen sıfatları öne süren erkek egemen yaklaşımlara ve güvenlik anlayışına karşı çıkmaktadır. Feministler, güvenlik kavramını çok yönlü değerlendirirler ve her türlü şiddetin (ekolojik, fiziksel, yapısal vb) her alanda azalması gerektiğini savunurlar (Sandıklı, 2012, s.36).

Soğuk Savaş, askeri açıdan gücün temsil edildiği bir dönemdir. Sonrası dönemde, askeri güvenliğin dışında konulara vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bu dönem insan, toplum, çevre, kimlik gibi güvenliğin yumuşak unsurlarının ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Sonuç olarak bu süreç kadının ve sorunlarının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Kadın hakları, kadının sosyal hayattaki yeri, güvenlik sorunları gibi meselelere daha detaylı bir inceleme alanı yaratmıştır. Ta ki bu zamana kadar uluslararası sistem, askeri kapasite, güç, devlet yönetimi gibi erkeğe ait kavramlarla ilgilenmiştir. Kadın bu döneme kadar korunmaya muhtaç bir pozisyondadır.

Feministler kadının toplumsal güvenlikteki yerine vurgu yaparlar. Kadının toplum içindeki korunan birey imajını anlamsız bulurlar. Erkeğin kadınları ve çocukları koruma görevinin gerçeği yansıtmadığını, tam tersine savaş gibi çatışma durumlarında en çok zarar görenlerin kadınlara ve çocuklara olduğunu söylerler. Özellikle kadınların savaş durumlarında sistematik tecavüze maruz kalması ve aynı



şekilde psikolojik baskılarla mücadele etmesi korunan değil ezilen birey olduğunu göstermektedir.

Ann Tickner (Tickner J., 1999, s. 275) kadınların ve çocukların korunmasına yönelik mücadelenin erkekler tarafından verildiğine dair bir görüşün olmasına rağmen, gerçeğin aslında böyle olmadığı ve tarihsel süreç içinde alınan savaş kararlarından en çok kadın ve çocukların etkilendiği düşüncesine sahiptir.

Feministlere göre güvenlik yalnızca savaşla ilgili bir kavram değildir. Aynı zamanda sosyal alanda da mevcut olması gereken bir gerçekliktir. Bu sebeple kadınların güvenliği yalnızca savaşla ilgili değildir. Güvenlik aynı zamanda kadının toplumsal hayat içinde erkekle sosyal ve ekonomik açıdan eşit olmasıdır. Kadın bu eşit olma mücadelesini erkeğin egemen olduğu bir ortamda vermektedir. Feministler, erkeğe karşı eşitsizlikle karşı karşıya olan, haksızlıklarla mücadele eden, özgürlüğü kısıtlanan kadının toplumda olması gereken yere ulaşabilmesi için mücadele vermektedir.

### **2.2.7. Yapısalcı Marksizm ve güvenlik**

Yapısalcı teorisyenler politika, toplum ve ekonomik kavramlarını sosyolojik açıdan değerlendirirler. Dünya küreselleşme sürecinde yapısal bir düzleme oturmuştur. Bu düzlem ekonomi temelinde oluşmuştur. Yapısalcılara göre uluslararası sistemi belirleyen ekonomidir. Soğuk savaş döneminde askeri üstünlüğe göre şekillenen dünya düzeni Soğuk savaş sonrasında ekonomik üstünlüğe göre belirlenmiştir. Ekonomisini kontrol altında tutan ve ekonomik açıdan refah seviyesine ulaşan toplumlar ön plana çıkmıştır. Kendi refahını elinde tutan toplum güvenli toplum anlamına gelmektedir. Yapısalcı Marksistlerin görüşleri de ekonomi-politik doğrultusunda şekillenmiştir (Arıboğan, 2007, s. 222).

### **2.2.8. Neorealizm ve güvenlik**

Neorealizm, Realizm'in uluslararası sistemle ilgili görüşlerinde eksik veya fazla görüşlerin eleştirisini yapıp kendi fikirlerini realizm temelinde şekillendirip öne süren bir teoridir.

Neorealizm, realizmden güce bakışı açısından ayrılır. Realizm gücü amaç olarak değerlendirirken, neorealizm güvenliği sağlamak için bir araç olarak

değerlendirir. Realistler için ulusal çıkarlar çok önemliyken neorealistler uluslararası sistemin analizini yaparlar ve uluslararası tehdidi değerlendirirler. Güvenlik konusu, ulusal düzeyden uluslararası düzeye neorealistler tarafından taşınmıştır (Elman, 2008, s. 15).

Neorealizm saldırgan ve savunmacı realizm olmak üzere ikiye ayrılır. Savunmacı realizmin en önemli temsilcisi Kenneth Waltz'dur (Elman, 2008, s. 20). Kenneth Waltz'a göre devletler birbirlerinden farklı politikalar uygulamalarına rağmen uluslararası sistem içinde birleşip benzer ve ortak politikalar izlerler.

Waltz, göreceli kazançlar sorununa vurgu yapmaktadır. Uluslararası sistemin aktörlerinin değişiminin farklı kutuplaşmalara neden olduğunu ve bunun da sistemde yeni bir yapılanmayı yarattığını öne sürmektedir. Aynı zamanda uluslararası sistem sürekli değişim içindedir. Sistem içinde bu gün dost olan devletler yarın birbirlerine rakip olabilirler. Waltz, devletlerin olumlu görünen iş birliklerinin zaman içinde çatışmaya dönüşebileceğini vurgular (Waltz, 2002, s. 371).

John Mearsheimer'in öncülüğünü yaptığı Saldırgan Realistler hegemonya kavramına yoğunlaşmışlardır. Saldırgan Realistler uluslararası sistemde en güçlüünün en kazançlı olacağını savunurlar. Uluslararası sistemin her bir aktörü bir diğerini tehdit olarak algıladığında tedbir almak zorundadır. Çünkü güç, hayatta kalmak için en önemli faktördür (Elman, 2008, s. 24).

## SURİYE İÇ SAVAŞININ FEMİNİZM VE FEMİNİST GÜVENLİK YAKLAŞIMI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

### 3.1.Savaş, Şiddet ve Kadın Olmak

Toplumlarda hakimiyetini tarih boyunca sürdürmüş olan ataerkil sistemin yarattığı eşitsiz güç ilişkileri, kadınların erkeklerin şiddetine yıllar boyu maruz kalmalarına sebep olmuştur. Bu şiddet hayatın her alanında kendini açıkça göstermekle birlikte, özellikle savaş gibi durumlarda daha ağır şekilde hissedilmektedir. Savaş zamanlarında uygulanan şiddet genellikle ırk, din ya da ait olunan sosyal grupla ilgili olduğu için genellikle etnik temizlik ya da soykırım amaçlı gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla bu tutum ve duyguyla hareket eden savaşçı gruplar, bu saldırgan davranışları kadınların bedenleri üzerinde rahatlıkla gösterebilmektedir.

Bu nedenle bu bölümde, savaş ve çatışmalarda kadınlara karşı cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet türlerini ve kadına karşı şiddetin önlenmesini hedef alan uluslararası kararları irdeleyerek, çatışma sonrası dönemde kadınların barış inşasına yönelik karar alma süreçlerine katılmalarının artırılmasını bir çözüm olarak ileri sürmekte ve bu gerekliliğin nedenlerini toplumsal cinsiyet açısından ortaya koymayı amaçlamaktadır. Tüm bu değerlendirmeler feminist güvenlik yaklaşımı açısından yapılacaktır.

Çatışma ve savaş ortamlarında devlet ve kurumlar gücünü yitirmekte ve etkisizleşmektedir. Bu sebeple devlet vatandaşın can ve mal güvenliğini sağlayamamaktadır (Gerecke, 2010, Wood, 2010). Devlet kurumlarının gücünü yitirmesi işlenen suçun cezasız kalmasına ve giderek artmasına sebep olmaktadır (Bastick, Grimm, ve Kunz, 2007). Bu genel sebepler dolayısıyla çatışma ve savaş gibi durumlarda toplumsal cinsiyet temelli şiddetin çeşitli sebepleri vardır. Bu sebepler şöyle sıralanabilir:

#### 3.1.1. Tecavüz

Konuyla ilgili literatür tarandığında kadınların savaş sırasında en çok karşılaştıkları şiddet türünün tecavüz olduğu görülmektedir. Kadın, Antik çağlardan beri savaş ganimeti olarak görülmüş ve savaş sırasında yaşanan tecavüzler normal bir davranış olarak kabul edilmiştir (Gaca, 2011). Tecavüz, bu anlamda bir savaş stratejisi olarak kullanılmıştır. Örneğin, II. Dünya Savaşı'nda Japonya, işgal ettiği yerlerde

askerlerin cinsel ihtiyaçlarını gidermeleri adına “rahatlatıcı kadınlar”<sup>\*</sup> sistemini kurmuş ve böylelikle tecavüzü kurumsallaştırmıştır (Hicks, 1995).

Tecavüz, Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü’ne (UCMRS) göre insanlığa karşı suç ve savaş suçu kapsamındadır. Ruanda Soykırımı Akayesu kararında, Uluslararası Ceza Mahkemesi, tecavüzün gerçekleşmesini mağdurun bedeninin herhangi bir parçasını rızası olmadan, zorla ve tehditle ele geçirmesi şeklinde tanımlamıştır<sup>\*</sup>. Tecavüzü gerçekleştirenler siviller, ordu mensupları, yerel isyancılar, kamudaki resmi görevliler ve güvenlik güçleri olabilir. Hatta bazen mağdurlar, sivil toplum kuruluşlarının çalışanları tarafından uygulanan cinsel şiddete de maruz kalabilmektedirler (Butler, Gluch, ve Mitchell, 2007, Fowler, Dugan, & Bolton, 2000). Kadına karşı savaş ve çatışma ortamında uygulanan cinsel şiddet askeri birlikte görev yapan askerler tarafından da uygulanabilmektedir (Gerecke, 2010). 1998-2000 yıllarında Eritre ve Etiyopya sınır için yaşanan savaşta, Etiyopya güvenlik kuvvetleri Eritreli birçok kadına tecavüz etmiş, aynı şekilde Eritreli güvenlik kuvvetleri ise Etiyopyalı kadınları fahişe olarak kullanmışlardır. Benzer örneği Amerika’nın Irak işgali döneminde de görülmektedir. Amerikalı iki asker 2006 yılında 14 yaşındaki küçük bir kız çocuğuna tecavüz etmesi sebebiyle yargılanmıştır (Bastick, Grimm, ve Kunz, 2007).

Natalja Zabeida, savaşta yaşanan tecavüzlerin farklı amaçlarla yapıldığını öne sürer. İlk olarak tecavüz kadının, etnik kimliğini hedef alır; bireysel ve toplumsal kimliği zedeler. Bu durum silahlı bir çatışmadan daha az risk taşır ve aynı zamanda karşı tarafın etnik kimliğinde uzun süreli olumsuz etkiye sebep olur. İkinci olarak kadına uygulanan tecavüz, erkeklerin birbirine yolladığı bir mesaj niteliğindedir. Erkeğe kadın bedeni üstünden kendisine ait olanı koruyamadığı mesajı verilir. Yine savaşın sebebi bir topraksa tecavüz eylemiyle toprak hakimiyeti arasında bağ kurulmaktadır. Üçüncü olarak, tecavüz etnik grupların toprakları ve çevreleri ile bağlarını koparmayı sağlayan bir araç haline getirilmektedir. Çünkü tecavüze uğrayan mağdurun, bu eylemin herkesin önünde gerçekleşmesi sebebiyle, çevresiyle bağları

---

<sup>\*</sup> Ele geçirme failin cinsel organını kurbanın cinsel organına sokması veya kurbanın cinsel organının herhangi bir cisimle açması şeklinde ifade edilmiştir. (International Criminal Court, 2011).

kopmakta ve bu yaşananlardan uzaklaşmak isteyen birey göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum da bir etnik temizlik anlamına gelmektedir. Dördüncü ve son olarak, tecavüz toplumsal yapıya zarar vermekte, aile kurumun hedef alan bu olaylar namus cinayetine kadar gitmekte ve böylelikle toplumların kendi içlerinde savaştan sonrasında da huzursuz olmalarına sebep olmaktadır (Zabeida, 2010).

Uygulanan cinsel şiddetin bir diğer sebebi kadınların doğurgan olmasıdır. Kadınların doğurganlık özelliği, düşmanın neslini doğurma ve düşmana ait kültüri taşıyan birey yaratmaya yönelik de kullanılmaktadır. Aynı şekilde kadın bedeni işgal edilen toprakları da temsil etmektedir. İşgal edilen topraklarda yaşayan kadınlara tecavüz edilmesi fetih edilen toprağın bir parçası olarak düşünölmektedir. Vatan olarak algılanan kadına ait beden, arzu ve kin nesnesine dönüşmektedir. Kadının bedeni bir savaş stratejisi halini alır.

Savaş ve çatışma sırasında kadınların maruz kaldığı şiddetin bir diğer şekli toplumsal cinsiyet ve etnik kökenden kaynaklı şiddettir. Dile, kültüre ve dine bağlı olarak sahip olunan etnik kökenler, siyasi, ekonomik ve ideolojik açıdan çıkar sağlamak amaçlı çatışma sebebi olarak kullanılmaktadır (Anthias, Yuval-Davis, 1993). Bu durumda kadınlar, çatışmanın hakim olduğu bu ortamda şiddete maruz kalmaktadırlar (Gerecke, 2010, s. 117). Çünkü etnik kökenin kaynağı kadın bedenidir ve bu nedenle kadının namusunu ve doğurganlığını hedef alan şiddet uygulanmaktadır. Kadın doğurganlığıyla kültür taşıyıcısıdır ve etnik savaşların merkezinde yer alır (WHO, 1997). Aslında kadın bedenine verilen zararlar verilmek istenen mesaj sahip olunan etnik kimliğin onurunun ayaklar altına alındığı mesajıdır. Bir savaş stratejisi olarak kullanılan kadın bedenine uygulanan her türlü şiddetle o topluluğa ve erkeklerine yenilmişlik hissi verilmeye çalışılmaktadır. Bu durum birçok savaş ve çatışmada bir savaş taktiği olarak kullanılmıştır\*

---

\* Yugoslavya, Ruanda, Burundi, Kongo, Somali ve Sudan gibi ölkelerdeki etnik temelli çatışmaların merkezinde kadınlar yer almıştır. Özellikle, tecavüz, fuhuşa zorlama, zorla kısırlaştırma yoluna giderek kimliği yok etmeye çalışma, zorla düşman kimliğin çocuğunu doğurtma ve cinsel kölelik gibi şiddet türleriyle karşılaşmaktadır.

### 3.1.2. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde uygulanan şiddet

Savaş ve çatışma hallerinde kadının maruz kaldığı toplumsal cinsiyet temeline dayanan şiddetin diğer sebebi, bu cinsiyet eşitsizliğinin sebep olduğu eşitsiz güç ilişkileridir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sağlık, eğitim, ekonomi ve yasa karşısında eşit olmama durumudur (Gerecke, 2010, ss. 143-147). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği şiddet olaylarının gerekçesi sayılabilir\*. Fakat, yasal ya da biçimsel olarak cinsiyet eşitliğinin sağlandığı yerlerde de bu şiddet olayların son bulduğunu söylemek de her zaman mümkün olamamaktadır. Örneğin Yugoslavya ve Ruanda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından örnek teşkil edebilecek ülkelerdir. 90'lı yıllarda kadının mecliste temsili dünya genelinde kısıtlı olmasına rağmen Eski Yugoslavya ve Ruanda'da bu durum diğer ülkelerden farklıdır Aynı şekilde okuma yazma oranı %100 olan Yugoslavya' da da eğitim açısından kadın ve erkekler eşitti. Kısacası yasalar önünde mevcut olan eşitlik uygulamada tam tersi olabilmektedir (Gerecke, 2010, ss. 143-147).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve toplumun kadına ve erkeğe yüklediği rol kalıpları, savaş veya iç savaş sırasında, kadınların çatışmalara katılımının belirleyicisidir. Kadınların savaşa askeri katılım sağlaması, tarihin her döneminde marjinal bir konumda kalmıştır. Bu durumun sebebini feministler, eril sistemin kadınlar üzerinde tarih boyunca sergiledikleri baskıcı tavırdan kaynaklandığını savunurlar. Bu baskıcı tutumlar, fiziksel ve kültürel bahaneler ve kadınlara ait kılınan sıfatlar kadının askeri yapılanmanın içinden dışlanmasına sebep olmuştur. Toplumda oluşmuş kurallar kadınlara zayıf, korunması gereken, aciz, kişi kimliği verirken; erkeğe doğruluk, cesaret, agresiflik, koruyucu gibi nitelikler yüklemiştir. Bu durum kadının ve erkeğin aynı fiziksel ve toplumsal özellikleri göstermediği sürece kadının erkek egemen askeri sistem içinde yer alamamasına sebep olmuştur (Via, 2010). Örneğin, Soğuk Savaş yıllarında BM Barış Gücü'ndeki kadınların oranının yüzde 0.1'den azdır (Goldstein, 2001, ss. 10-11).

Ancak zaman zaman kadınların askeri sistem içine dahil edildiğine de tarihin tanıklık ettiğini görebiliriz. Kadınlar, bu askeri katılımı genellikle devletlerin

---

\* BM'nin yayınladığı Kadınlara Karşı Şiddetin Kaldırılmasına Dair Bildirge'de de (1993) tarihsel süreçte toplumsal hayata damga vurmuş kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkisi şiddetin sebebi olarak belirtilmiştir. Bu eşitsizlik, kadınlar üstünde erkeklerin hakimiyet kurmasına ve kadının erkeğe bağımlı hale gelmesine sebep olmaktadır. (UN, 1993).

çıkarlarını gerçekleştirmek için bir figür olarak kullanılmışlardır. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı'nda eril normlar üstünden erkekleri utandırarak savaş meydanlarında yer almalarını sağlamak için Rus kadınlardan oluşan Ölüm Taburları kurulmuştur (Goldstein, 2001, ss. 73-74). Aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği benzer taktiği uygulamıştır. Sovyet ordusunun yaklaşık % 8'ini meydana getiren 800.000 kadın savaş pilotu, tankçı, otomatik tüfekçi vb. olarak savaşa katılmıştır. Savaşın yıkım ve şiddeti kadınların zorunlu olarak orduya katılımını sağlamıştır. Aynı zamanda bu durum bir propaganda olarak da kullanılmıştır. Eril toplumsal kurallar üstünden erkekler savaşa teşvik edilirken aynı zamanda Sovyet yetkililer kadın ve erkeğin eşitliğine dikkat çekmişlerdir. Böylece Batı üstünde üstünlüklerini vurgulamaya çalışmışlardır. Bütün bunlara rağmen savaş sonrasında toplumsal yapı eski eril hiyerarşik yapısına dönmüştür. Savaşta kaybedilen nüfus potansiyelini sağlamak adına kadınlar eski rollerine (annelik ve eş olma) geri dönmüşlerdir.

1970 ve 1991 yılları arasında Etiyopya'da kurulan Eritre Halkının Kurtuluş Cephesi de Eritreli kadınların bu örgütün silahlı gücünün üçte birini oluşturmasına dolayısıyla bu bağımsızlık mücadelesinde yer almalarına rağmen savaş sonrasında tekrar askeri rollerden sıyrılıp annelik ve eş olma rolüne zorunlu olarak döndükleri bir örnek olarak verilebilir (Hale, 2000). Aynı şekilde 2001 yılında yukarıda verilen örneklere benzer durumlar Afganistan'da yaşanmıştır. ABD'nin Taliban'ı devirerek Afgan kadınlarını özgürlüklerine kavuşturduğunu iddia etmesiyle kadınlar askeri yapılanmada yer almaya başlamışlardır. Ancak ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle kadınlar toplumsal yapılanmanın maskülen normlarına mahkum bırakılmış böylelikle askeri sistemden çekilmişlerdir. Hatta Afganistan'ın ilk kadın plotu Niloofar Rahmani toplumun kadına verdiği rollere uymaması gerekçesiyle tehditler almış ve ABD'den sığınma talep etmiştir (Blau, 2016). Bu bağlamda değerlendirildiğinde "askeri sığınaklardaki hayat demokrasi gibi görünmüştür" (Hale, 2000, s. 344). Ancak savaşlar eril kuralların yalnızca bir süreliğine askıya alındığı zaman dilimi olmuştur.

Tamamen saldırgan, acımasız ve insanlığa sığmayan ve açıkça insan hakkı ihlali olan kadına karşı uygulanan bu toplumsal cinsiyet temelinde geliştirilen şiddet, ilk kez 31 Ekim 2000'de 1325 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı ile

savaş suçu kapsamına alınmıştır\*. Bu kararın alınmasını sağlayan olay 90'lı yıllarda Bosna Hersek'te yaşanan utanç olaylarıdır ((UNSC), 2000). Bosna Hersek'in, 1992 yılında Yugoslavya'dan ayrılmasıyla Sırp, Hırvatlar ve Bosnalı Müslümanlar arasında yaşanan ve 3 yıl süren iç savaşta 13.000-50.000 Bosnalı Müslüman kadın etnik temizlik amacıyla kamplarda tecavüze uğramış ve işkenceye maruz kalmıştır. Bu tecavüzler sonucunda Sırp kimliğinde birçok çocuk dünyaya gelmiştir (Bastick, Grimm, ve Kunz, 2007, ss. 55, 57, 117, Gerecke, 2010). Yugoslavya'da yaşanan iç savaş sırasında kadının bir savaş malzemesi olarak kullanıldığı açıkça görülmüştür. Yugoslavya İç Savaşı sırasında Sırp ordusu olan Yugoslav Federal Ordusu, tecavüzü bir savaş stratejisi olarak kullanmış, bu sebeple farklı etnik gruplara dahil olan kadınlardan oluşan toplama kampları kurmuştur. Bu kamplarda hamile kalan kadınlar kürtaj olmamaları için hamileliklerinin son zamanlarına kadar bu kamplarda tutulmuşlardır (Mladjenovic ve Donna, 2000, s. 248).

Kadına karşı uygulanan, toplumsal cinsiyet temelinde geliştirilen şiddetin 1325 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı ile savaş suçu kapsamına alınmasına sebep olan bir diğer olay ise Ruanda'da yaşanan utançtır. Ruanda'da 1990-1993 yılları arasında gerçekleştirilen soykırımda, Hutular sayıları 250.000-500.000 arasında değişen Tutsi kadına tecavüz etmiştir. Bu tecavüzler sonucunda 5000 çocuk dünyaya gelmiş ve nefretin çocukları şeklinde anılmışlardır ((HRW), 2002, Hintjens, 1999), (Wood, 2010, s. 124)).

Yukarıda verilen iki örnekten de anlaşılacağı gibi kadınlar, savaşlarda etnik kimlikleri, cinsiyetleri ve kimlikleri sebebiyle savaşta yoğun şiddete maruz kalmakta ve savaşın kurbanı olmaktadır.

Savaş ve çatışma ortamında kadına karşı yönelen şiddetin nedenleri farklılık göstermekle birlikte ortak yanının bu şiddetin toplumsal cinsiyet kapsamında

---

\* Bu karar, kadınların çatışmaların önlenmesi, barış için görüşmeler ve barış halinin sürdürülmesi, çatışma sonrası yeniden yapılanma gibi konularda kadın rolünün çok önemli olduğuna vurgu yapar. Bütün bunların gerçekleşebilmesi için, barışın ve güvenliğin sağlanması konusunda kadınların mutlak katılımı ve eşit temsiline sağlanması önemli bulur. Karar ayrıca çatışmalar sırasında kadınların cinsel saldırılara maruz kalmasını ve bu saldırıların önlenmesi için çatışmanın tüm muhataplarının bu saldırıları önlemek için tedbirler almasını talep etmiştir. Aynı zamanda BM bu kararın uygulanıp uygulanmadığını denetleyebilmek için kontrol birimleri oluşturmuştur (United Nations Security Council, 2000)



şekillenmiş olması yadsınamaz bir gerçektir. Aynı zamanda savaş ortamında kadına yöneltilen bu şiddet bir ihsan hakları ihlalidir. Bu sebeple kadını bu süreçte korumak amacıyla birtakım uluslararası yaptırımlar etkili olmuştur. Bu yaptırımlar şiddete maruz kalmış kadını dili, dini, ırkı, kökeni ne olursa olsun korumaya yöneliktir.

### **3.1.3. Savaş karmaşasında kadına yönelik şiddet**

Günümüzde savaşlarda yalnızca tecavüz olayları yaşanmamaktadır. Bugün savaşlar sırasında sivillerin yaşadığı yerler silah ve bombaların hedefi haline gelmekte aynı zamanda siviller hedef alınmaktadır. Özellikle iç savaşlar sırasında sivillerin temel ihtiyaçlarını karşılanması konusunda birçok sıkıntıyla karşılaşmaktadır. Sağlık, eğitim, gıda, ulaşım, gibi sosyal hizmetlerin yeterli seviyede karşılanamaması durumu en çok kadınları ve çocukları olumsuz şekilde etkilemektedir.

Savaş ve çatışma gibi ortamlarda güvenliklerini sağlamak isteyen halk genelde daha güvenli bölgelere sığınmak ya da kaçmak ister. Bu kaçış bir güvenlik arayışı için gerçekleştiriliyor olsa da savunmasız olan kadınlar bu sırada şiddetin hedefi haline gelebiliyorlar. Bu kaçış esnasında uygulanan şiddet genellikle yerel isyancı gruplar, sivil halk ya da diğer mülteciler tarafından gerçekleştirilmektedir (Butler, Gluch, ve Mitchell, 2007). Öte yandan güvenlikleri için sığındıkları mülteci kampları da kadınlar açısından bazen çok da korunaklı olmamaktadır. Çünkü kampların fiziki yapısı kadına uygulanan şiddeti kolaylaştırmaktadır. Örneğin, mülteci kamplarının kalabalık olması çok sayıda aileni aynı yaşam alanını paylaşmasına sebep olmaktadır. Bu ortamlarda ailelerdeki erkek üyeler kadınları taciz etmektedir. Yine kamp ortamında tuvalet ve banyo gibi yerlerin çadır bölgesinden uza olması kadınların bu ihtiyaçları karşılamaya gidişleri sırasında tacize uğramalarına sebep olmaktadır ((UNHCR), 1995). ). Kamp içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışan mülteci kadınlar toplumsal cinsiyetin kendilerine yüklediği rolleri sergilerken de taciz olaylarına maruz kalmaktadır. Yemek yapmak amacıyla kamp çevresinde çalı çırpı toplayan kadınlar diğer mülteci erkekler ya da bölgedeki sivil halk tarafından tacize uğramaktadır ((HRW), 2002). Yaşanan tüm bu olaylara mülteci kadınlar sessiz kalmaktadır. Çünkü kadınlar, toplumdan dışlanma, aşağılanma, namus cinayetine kurban gitme gibi durumlarla karşı karşıya kalmaktan korkmaktadır. Bu bağlamda suçu işleyenler cezasız kalmakta, cezasızlık

suçun artarak devam etmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak kadın savunmasız ve korunmasız bir pozisyondadır ((UNHCR), 1995).

#### **3.1.4. BM'de kadına şiddet tanımlamaları ve buna yönelik gerçekleştirilen faaliyetler**

Konuya BM raporlarında geniş bir yer verilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin yayınladığı "Mülteciler, Geri Dönerler, Yerinden Edilmiş İnsanlara Karşı Cinsel ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet" adlı raporda, kadınlara karşı uygulanan her türlü şiddet beş bölüme ayrılarak incelenmiştir ((UNHCR), 2003)

Rapor cinsel şiddeti tecavüz, cinsel istismar, cinsel sömürü, cinsel taciz, zorla fuhuş yaptırma; fiziksel şiddeti fiziksel saldırı, insan kaçakçılığı, kölelik; duygusal ve psikolojik şiddeti aşağılama, hapsedme; zararlı geleneksel şiddeti kadın sünneti, erkek evlilik, zorla evlendirme, namus cinayeti, yeni doğmuş kız çocuklarını öldürme, eğitim hakkından mahrum etme; sosyo-ekonomik şiddeti eğitim, sağlık ya da iş olanaklarda ayrımcılık yapmak, sosyal dışlama, yasal haklardan mahrum bırakma şeklinde tanımlamıştır.

Uluslararası anlamda çeşitli tedbirler alınmasına rağmen, çatışma ve savaş durumlarında kadınlara uygulanan şiddet ne yazık ki önlenememektedir. 1325 Sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı, kadınların bu tür şiddet olaylarına maruz kalmalarını önlemek amacıyla üye devletlere çeşitli sorumluluklar yüklemiştir fakat kadının bir kurban olarak görüldüğü savaş ortamında şiddet bu sürecin kaçınılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Golstein, 2003, (Wood, 2010), (Cockburn, 2004)).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (1981); kadınlara yönelik ayrımcılık anlamına gelen her türlü yasa, gelenek ve uygulamayı değiştirmek ya da kaldırmak için tedbirler almak (UN, 1981), Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri (1993); ailede meydana gelen dayak, cinsel istismar, evlilikte tecavüz, kadının cinsel organına yönelik deformasyon gerçekleştirme (cinsel organı dağlama), kadına zarar veren geleneksel uygulamalar (kadın sünneti), fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet uygulamaları (UN, 1993), Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu (1995); zararlı gelenekler ve adetlere ilişkin

uygulamalar ve kültürel anlayışlardan temellenen önyargıların sebep olduğu şiddetle mücadele etmek ve ortadan kaldırmak (UN, 1995) için acil eylemlerde bulunmak amacıyla oluşturulmuştur.

### **3.1.5. Feminist bakışta kadına şiddet**

Feministler, kadınların savaş sırasında karşılaştıkları sorunlar son bulmadıkça barış ortamının sağlanamayacağını söylerler. Çünkü savaşların sosyal, siyasal ve toplumsal etkileri dikkate değerdir. Bunun yanında erkek egemen dünya düzeninin bu gerçeği görmezden geleceğini de savunmaktadırlar. Feminist yaklaşımların bir kısmı kadınların acı çeken, pasif durumda bir savaş mağduru olarak değerlendirilmesini eril düzeni destekleyen bir bakış açısı olması sebebiyle eleştirirler. Kadınların savaş ve barışla ilgili konulardaki fikirlerinin beyanında dikkatli olunması gerektiğini savunurlar. Çünkü bu durum yanlış varsayımlar doğurabilir. Feminist yaklaşımlar, kadının güçlülüğünü vurgular ve barış sağlanmasında da savaşın ortaya çıkarılmasında da kadının rolünün olduğunu dile getirir (Jenichen, 2010). Özellikle liberal feministler, kadının ve erkeğin eşitliğini sürekli vurgularlar. Kadınların hiçbir ayrımcılığa uğramadan toplumsal ve siyasi açıdan erkeklerle eşit rollere sahip olması gerektiğini önemle dile getirirler. Kadının yaratılışı gereği barışçıl olduğu düşüncesini şiddetle reddeden bu yaklaşım kadının siyasi ve askeri ortamdan uzak tutulmasına da karşı çıkar (Goldstein, 2001, ss. 39-41). Her ne kadar farklı feminist yaklaşımların içinde bazıları kadınların askeri kurumlara katılımına karşı olsalar da hepsinin ortak yanı mevcut siyasi problemlerin ve iç savaşların çözümlenmesinde kadınların aktif rol oynaması konusunda hem fikir olmalarıdır. Fakat uluslararası sistemde politik süreçte bu istek ve beklentilerin karşılandığını söylemek güçtür.

Benzer şekilde bir değerlendirme yapıldığında siyasi platforma baktığımızda da aynı ilgisizliği rahatlıkla görebilmekteyiz. Kadının siyasi katılımı konusunda gösterdiği çabalar çok eskiye dayanmaktadır. Örneğin: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi'nin (Aralık 1979) 7. Maddesi, Birleşmiş Milletler (BM) üye devletlerden, kadınların siyasi katılımına, yönelik her türlü ayrımcılığın kaldırılmasına yöneliktir (UN Women, 1979). BM Genel Kurulu, Uluslararası Barış ve İşbirliğini İlerletmeye Kadınların Katılımı Hakkında Deklarasyonu'nda (3 Aralık 1982) ulusal ve uluslararası politika yapımında kadının

katılımının önemine vurgu yapılır (Assembly, 1982). Pekin Deklarasyonu ve Hareket Platformu (4-15 Eylül 1995) BM'nin kadınların siyasi katılımını, artırmaya yönelik bir diğer adımıdır. Pekin'de düzenlenen Dördüncü Kadınlar Dünya Konferansı'nda kabul edilen bildiriyle meydana gelmiştir. Belge daha önce kadınların yürütme ve yasama mercilerine katılımının planlanan hedefe ulaşmadığına hatta mevcut durumun gerilediğine dikkat çeker. Bildiri istenen hedefe pozitif ayrımcılıkla ulaşılabileceğini değerlendirir. Özellikle "kadınlar ve silahlı çatışma" ile ilgili kısmında şu unsurlar stratejik amaç olarak sıralanmıştır: Çatışma bölgelerindeki kadınların korunması, kadın göçmenlere yardım, kadınların barışa katkısının teşvik edilmesi ve kadınların çatışmaların çözümü sürecinde karar mercilerine katılımı (Women, 1995).

### **3.2.Suriye'de yönetim ve Arap Baharı'nın başlangıcı**

Suriye, 1946 yılında Fransa'dan özgürlüğünü kazanarak kurulmuş bir ülkedir. Kurulmasından sonra birçok darbe hareketine şehitlik eden ülke, 1970 yılında Hafız Esad'ın darbesiyle birlikte 30 yıl sürecek bir yönetime ev sahipliği yapmıştır. Hafız Esad'ın oğlu Beşar Esad, 2000 yılında iktidara gelmiştir. Beşar Esad, iktidarının ilk yıllarında özgürlükçü bir tutum sergilemiş fakat bu durum kısa sürmüş ve Beşar Esad baskıcı bir yönetim anlayışıyla ülkeyi yönetmeye devam etmiştir (Middleeast Monitor, 2016)

Hakim coğrafyanın ataerkil ve otoriter yapısı içinde şekillenen Suriye yönetimi, 17 Aralık 2010'da, Tunus'ta Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasıyla başlayan ve Arap dünyasında hak ve özgürlük arayışını alevlendiren Arap Baharı'ndan nasibini almıştır.

Arap dünyasını kasıp kavuran bu hareketlilik, Suriye'de de Beşar Esad'a yönelik gösterilerle ortaya çıkmış fakat güvenlik güçleri bu duruma sert bir şekilde karşılık vermiştir. Bütün bunların ardından süreç Suriye'de etkileri hala sürmekte olan iç savaşın fitilini ateşlemiştir.

Olaylar Dera kentinde, iki gencin duvar yazıları nedeniyle tutuklanmasının ardından, gençlerin yoğun işkenceye maruz kalması sonucunda mensubu oldukları aşiretin ayaklanması ve sokağa dökülmesiyle başlamıştır. Bu durum kentteki gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Gösterilerin ilki 15 Mart 2011'de başkent Şam'da gerçekleştirilmiş ve protestolarda biri kadın 6 kişi gözaltına alınmıştır.

Protestolar, Beşar Esad'ın istifa etmesine, yolsuzluğun sona ermesine ve özgürlüğe kavuşmaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Öfke Günü olarak adlandırılan bu eylemler şiddetle karşılık bulunca, 17 Mart'ta tüm kentlerde insanlar küçük gruplar halinde sokağa dökülmüştür. 20 Mart'tan itibaren çatışmaya dönüşen olaylarda, kentteki Ömeri Camii'ne baskın yapmak isteyen silahlı güçlerle halk arasında çıkan çatışmalarda ilk kan dökülmüş ve 9 kişi hayatını kaybetmiştir. 24 Mart'ta 20.000'i aşkın kişinin katıldığı gösterilerde hükümet protesto edilirken, bir ay içinde hayatını kaybedenlerin sayısının 50'yi aşması, bölgedeki diğer ülkelerde olduğu gibi, olayların tüm ülke çapına yayılmaya başlamasına neden olmuştur.

Suriye'deki iç savaşın karmaşası içinde protestocular kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla silahlanmışlardır. Teröristlerin ve silahlı çetelerin de işe dahil olmasıyla iç savaş başlamıştır.

Suriye'de kurulan halk orduları, İşid'in varlığı, farklı devletlerin savaşa müdahil olmaları ve Suriye yönetiminin kimyasal silah kullanması bölgede şiddetin artarak devam etmesine sebep vermiştir. İç savaşın başlamasından 15 Mart 2011 tarihine dek Suriye'de yaklaşık 11 milyon insan güvenlik tehdidi içindedir. Bununla birlikte 3,3 milyon insan kendi ülkesi içinde yer değiştirmek zorunda kalmış 5 milyon ise bu yer değiştirmeyi sınır ötesinde gerçekleştirmiştir. (IDP/internally displaced persons) Bu gün Suriyeli mültecilerin sayısı 5 milyonu geçmiş durumdadır ve bu sayının %48,5'i kadınlardan oluşmaktadır (UNHCR, 2017). Bu oranın (bunun içerisindeki yaklaşık %23'ü 18-59 yaş aralığındaki kadınlardan oluşmaktadır.

### **3.2.1. Arap Baharı'na yönelik ilk protestolarda Suriyeli kadınlar**

Süreç bu şekliyle ilerlerken Suriyeli kadınlar 13 Mayıs 2011 günü, sosyal medya üzerinden örgütlenerek Özgür Kadın'ın Cuma Protestosu (Friday Protest of Free Women) adında bir eylem planlamışlardır. Protestonun amacı, protestoların başladığı günden beri hayatını kaybeden, tutuklanan veya kaybolan kadınları anmaktır. Protestolara katılan birçok kişi tutuklanmış; öldürülmekle, evlerine zarar verilmekle, kendilerine veya aile bireylerine tecavüz edilmekle tehdit edilmişlerdir. Suriye'de demokrasi adına hareketliliğin başlamasından bugüne kadar kadınlar her türlü gösteride yer almışlardır. Erkek protestocular gibi kadın protestocular da gözaltına alınmış ve tutuklanmışlardır (FIDH, 2012). İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2014

yılında, bir polis kamerası arşivinden yaklaşık 50.000 fotoğrafı düzenleyerek elde ettiği veriler akıllara durgunluk verici niteliktedir. Görüntülerde elektrikle işkence, fiziksel her türlü şiddet, tecavüz gibi yirmiden fazla işkence türüne rastlanmıştır. İç savaş sırasında tecavüzün bir savaş aracı olarak kullanılması en çok kadınları ve çocukları etkilemiştir. Cinsel saldırılar hükümet güçleri ve onların müttefikleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Freedom House, 2014).

Suriye iç savaşının başlangıcında kadınların protestolarda bu kadar aktif rol alması şaşırtıcı bir durum olarak yorumlanabilmektedir. Ancak Suriyeli kadınlar tarihsel süreç içinde siyasi anlamda varlıklarını hissettirmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Suriye’de kadınlar, 1919 yılından beri siyasete katılım sağlamaktadır (Fauss, 2003). Örneğin, Arap Kadın Konferansı’nda (1935) Suriyeli kadın temsilciler bölgelerindeki Yahudilere karşı fikirlerini sunmuşlardır (Fauss, 2003). Yine 1949 yılında seçme hakkını, 1953 yılında seçilme hakkını kazanmışlardır. Bu hak kazanımı kadınların daha iyi koşullarda eğitim görmelerine ve çalışma hayatında yer almaya başlamalarına sebep olmuştur. Suriye’de kadınların Arap Baharı’ndan önce parlamentodaki temsil oranı %12’dir (World Bank, 2016) fakat otoriter rejim anlayışı sebebiyle hakları ve talepleri konusunda seslerini çok çıkartamamışlardır. Mevcut yönetim çıkan sesleri dikkate almamıştır (FIDH, 2012).

### **3.2.2. İç savaşta Suriyeli kadınlara yönelen şiddet**

Suriyeli kadınlar, Arap Baharı’yla birlikte ülkelerine yayılan şiddet olaylarına yönelik protestolara aktif katılım sağlamış ve siyasi talepleri doğrultusunda mücadele vermişlerdir (Gürpınar, 2016). İç savaşın ilk dönemlerinde şiddet olaylarının büyüklüğü içerisinde sesleri yok olmuş kadınlar daha sonraki süreçte varlıklarını sürdürebilmek adına sessiz kalmayı seçmek durumunda kalmışlardır. Kadınların sessizliği seçmelerinin temel sebebi aslında mevcut toplumsal yapılarının kendilerine yüklediği rollerdir. Çünkü Suriyeli kadınlar iç savaş öncesinde de özel ve kamusal alanda susturulmuş ve şiddete maruz kalmışlardır (IRC, 2014). Bütün bunlara kadın ve erkek eşitliğini engelleyen ataerki toplumsal yapı sebep olmuştur. Bu durum devlet yönetimi tarafından da desteklenmiştir. Suriye’de kadınlara uygulanan sistematik ayrımcılık kadınları toplum içinde olumsuz bir konuma düşürmüştür. Çünkü içinde

buldukları kültür, kadının psikososyal rahatlığını yok sayan bir kültürdür (Alodaat, 2014).

Feministlerin bir toplumda kadınlar için sıraladığı tehdit unsurları (ataerkillik, totaliter/eril kurumlar) Suriye İç Savaşı'nda bütün çıplaklığıyla ortaya çıkmıştır. Toplumda çatışmalardan önce de var olan hakim yapı (yapısal şiddet, ataerkil sistem) çatışmalarla daha da artmış toplumsal cinsiyetle temellendirilmiş bir şiddete dönüşmüştür. Sonuç olarak kadınlar, çatışma öncesi ve çatışma anındaki faktörler arasında sıkışmış şiddetin her türüyle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

İç savaş sırasında kadınlara yöneltilen şiddet hem doğrudan hem de dolaylı ( yapısal ) şiddet şeklinde gerçekleşmiştir. Coğrafyada hakim eşit olmayan yapı ve eşitsiz güç ilişkisi kadınların daima yapısal şiddetin içinde boğuşmalarına sebep olmuştur. Toplumsal yaşamda cinsiyete dayalı eşitsizlikler, kadınların siyasete katılımının sınırlı olması, eğitim, sağlık, hukuk ve güvenlik hizmetlerinden eşit biçimde yararlanamamak kadınların maruz kaldığı yapısal şiddet örneklerindedir. Topluma yüzyıllardır işlemiş olan yapısal şiddete ayaklanmalarla birlikte doğrudan şiddet de eklenmiş, böylelikle kadınlar iç savaşın en büyük kurbanları olmuşlardır. İç savaş sonucunda kadınlar, tutuklanma, yakınlarını kaybetme, cinsel ve fiziksel saldırılar, ekonomik sıkıntılar gibi birçok problemle yüz yüze gelmiştir ve bu sıkıntılar hala devam etmektedir.

Suriye'de Güvenli Konseyi verilerine göre kadınlara uygulanan şiddetin tarafından belirtilen tarafları Suriye rejiminin dışında 6 silahlı gruptur. Bunlar: Suriye'de cinsel şiddet vakalarında adı geçen bu taraflar, IŞİD; El-Kaide, İslam Örgütü Kuvvetleri (Al-Islam Brigade), Aknaf Beyt El-Makdis Kuvvetleri (Aknaf Bait Al-Maqdis Brigades), Ensar Beyt El-Makdis Kuvvetleri (Ensar Bait Al-Maqdis Brigades), Ahrar El-Şam İslam Kuvvetleri'dir (Ahrar Ash-Sham Islamist Movement). Bütün bu şiddet olaylarına kadına karşı şiddeti yasaklayan birçok karar almasına rağmen BM Güvenlik Konseyi ilgisiz kalmıştır (Frostier, 2017). Bu iç savaşta Suriyeli kadınlar şiddetli ve yoğun bir şekilde cinsel şiddete maruz kalmıştır ve bunların en başında tecavüz gelmektedir. Suriye yönetimi tecavüzü bir savaş stratejisi olarak kullanmaktadır. Özellikle protestolara katılanları cezalandırma, bilgi sağlama ve silahlı muhalif güçlere destek veren akrabalarını yıldırma amacıyla kadınlara cinsiyet

kaynaklı şiddet uygulanmıştır (Bruner, 2014). Kadınlara hatta bazen erkeklere uygulanan cinsel şiddet özellikle Askeri İstihbarat Müdürlüğü'nün cezaevlerinde ve Şam'daki Genel Güvenlik Müdürlüğü'nün hapishanelerinde uygulanmıştır. Halep, Hama, Humus ve Dera şehirlerinde yaşayan kadınlar cinsel şiddete maruz kalmaktan korktukları için ülkelerinden göç etmişlerdir (UN General Assembly, 2015). İç savaş sırasında gerçekleşen bu sistematik tecavüzlerle rejim, hem etnik yapıda değişikliklere sebebiyet vermiş hem de cinsel şiddet eylemlerinin aile bireylerinin ve tanıdıkların yanında gerçekleştirilmesiyle kişilerin toplumsal hayatla ilişkilerinin zarar görmesine sebep olmuştur (International Federation for Human Rights, 2013).

Cinsel saldırıların bıraktığı etki Suriye gibi eril sistemin hakimiyeti üstüne temellenmiş muhafazakar toplum yapılarında uzun süreli ve çok boyutlu olmaktadır. Bu toplum yapılarında aile onurunun büyük önem taşıması, cinsel saldırıya uğrayan kadınların toplumdan dışlanmasına ve hatta bu onuru korumak adına öldürülmesine neden olmaktadır. Bu ortamlarda kısa süreliğine de olsa tutuklanan bir kadının tecavüze uğradığı düşüncesi hakim olduğu için bu durum aile kurumunu da zedelemektedir. Çünkü tecavüze uğrayan kadınla kimse evli kalmak ve evlenmek istememektedir. Sonuç olarak bu durum, cinsel saldırıya uğrayan kadınların dışlanma korkusu sebebiyle yaşadıklarını başkalarıyla paylaşamamasına sebep olmaktadır ve kadınların yaşadıkları travmanın şiddeti artmaktadır (Global Women's Rights, 2014). Aynı zamanda savaş ortamında cinsel saldırıya uğrayan ve cinsel hastalık kapam kadınlar yeterli tıbbi destek görememektedir. Yine saldırı sonucu hamile kalmaları durumunda rejim kuvvetlerinin bu kadınları güvenlik noktalarından geçirmemesi sebebiyle kadınlar steril olmayan koşullarda doğum yapmak zorunda kalmaktadır ve sonuç olarak kadınların sağlığı tehdit görmektedir (UN General Assembly, 2015).

IŞİD'in 2013 yılında Suriye İç Savaşı'na dahil olmasıyla birlikte savaş, kadınlar için daha çekilmez bir hal almıştır. Bu katılım kadınların daha fazla şiddete maruz kalmalarının önünü açmıştır. IŞİD'in kontrol altına aldığı topraklarda ideolojisi gereği katı yasalar uygulaması kadınların birçok alanda kısıtlanmasına sebep olmuştur. Suriyeli kadınlar ve kızlar çalışma, eğitim, serbest dolaşma gibi haklarından mahrum kalmış ve kısıtlamalarla karşılaşmışlardır (United Nations General Assembly, 2016). Bu durum Suriyeli kadınların yanlarında erkek bir akraba ya da bir eş olmadan sokağa çıkamamalarına ve 10 yaşından büyük olanların toplumsal alanlarda saçlarının ve



yüzlerinin görülmesi durumunda kırbaç cezası almalarına, zinadan suçlanmaları halinde taşlanarak idam edilmelerine sebep olmuştur (UN General Assembly, 2015). Bunların yanında IŞİD'in, 2014 yılının Ağustos ayında Irak'ın Şengal şehrinde binlerce Yezidi kadın ve kızları seks kölesi olarak Suriye'ye getirmesi, eşya gibi alınıp satılan bu kadın ve kızların fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmasına sebep olmuştur (United Nations General Assembly, 2016).

### **3.2.3. İç savaşta beklenen son: mültecilik**

İç savaşın şiddetinin hız kesmeden devam ettiği bu ortamda kadınlara yöneltilen şiddet faaliyetlerine silahlı muhalif örgütler de katılmış özellikle İslami Cephe, Ahrar uş-Şam ve El Nusra gibi gruplar rehin değişiminde kullanmak için kadın ve çocukları kaçırmışlardır (United Nations General Assembly, 2014). Dolayısıyla Suriyeli kadınların bu şiddet sarmalından kurtulmasının tek çıkar yolu Suriye'den kaçmaları komşu ülkelere ve Avrupa'ya göç etmeleri olmuştur. Fakat bu süreç de Suriyeli kadınlar için belli zorlukları beraberinde getirmiştir.

UNHCR Genel Sekreteri Antonio Guterres ülkelerini terk etmek zorunda kalan kadınların durumunu şu sözlerle ifade etmiştir: “ Yıkılmış vatanlarından kurtulmak binlerce kadının zorluklara doğru attığı ilk adımdı. Parasız, güvenlikleri tehdit altında , suça maruz kalmamak için mücadele ediyorlar (UNHCR, 2014).

Zorunlu göç sırasında mülteci kadınlar en çok fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve ekonomik anlamda sömürülme gibi olaylarla karşı karşıya kalmaktadır (Amnesty International, 2016). Mülteci kadınların güvenlik ve tehdit algıları anne olup olmamalarına göre değişmektedir. Suriyeli mülteci annelerin öncelikli yaşadıkları korku çocuğunun temel ihtiyaçlarını karşılayamamak ve çocuğunu kaybetmek korkusudur. Bu durum mülteci annelerin omuzlarına yük şeklinde binmektedir.

Güvenliklerini sağlamak için ülkelerini terk etmeye başlayan kadınlar ilk zorluğu kontrolü Suriye'deki silahlı gruplarda olan güvenlik noktalarında yaşamışlardır. Kadınlar bu noktalarda tecavüz ve cinsel saldırılara maruz kalmışlardır (Osman, 2016). Göçmen kadınlar savaşta eşlerinin sakatlanması veya hayatını kaybetmesi nedeniyle yabancı oldukları ülkede yaşam mücadelesi vermekte ve bu mücadeleyi tek başlarına omuzlamaktadır. Bu mücadelede aynı zamanda sürecin etkilerini çocuklarının en az seviyede hissetmesi için yoğun çaba harcayan Suriyeli

kadınlar mücadelelerini eğitim, sağlık, beslenme gibi temel ihtiyaçların tam karşılanmadığı bir ortamda yürütmüşlerdir (Human Rights Watch, 2014). Tüm bu zorlukların yanında göç eden yalnız kadınlar cinsel istismar korkusu sebebiyle güvenliklerini sağlamak adına evlenme yolunu kendilerine tek çıkar yol olarak görmüşlerdir. Süreçteki güvenlik yoksunluğu ve ekonomik imkansızlıklar çocuk evlenmelerini de artırmıştır. 2014 yılında UNICEF'in Ürdün' deki Suriyeliler hakkında yaptığı bir çalışmada 18 yaşın altındaki kızların evlenme oranının toplam evlenmelerin üçte biri olduğu ortaya çıkmıştır (UNICEF, 2014). Bu duruma Suriyeli Maha'nın anlattıkları örnek verilebilir. Maha (31) savaşta kocası öldükten 6 ay sonra iki çocuğuyla birlikte yaşamlarını sürdürebilmek için kuzeniyle evlenir ve onu ikinci karısı olur. Maha: "Kocamın ölümünden sonra iki çocuğumla yalnız kaldım ve bu benim için çok zordu. Kuzenim evlenmemizi teklif etti, şu an karısı ve çocuklarıyla birlikte yaşıyorum. Bu durum benim için çok zor bir karardı çünkü karısı benim en yakın arkadaşım (Haddad, 2016). Bu durum Suriye'de kadınların itibarını korumak için bulunan bir çözüm şeklinde kabul edilmektedir.

Savaştan kaçıp daha iyi ve güvenli bir yaşam arayışına giren ve bu nedenle Avrupa ülkelerine doğru kaçan Suriyeli kadınlar, bu kaçış sürecinde geçtikleri ülkelerde de fiziksel ve ekonomik istismara uğramışlardır. Özellikle bu süreçte yalnız olanlar, güvenli ulaşım, yemek, barınma gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için aracı kaçakçılarla, güvenlik güçleriyle ya da diğer göçmenlerle cinsel ilişkiye girmeye zorlanmışlardır. Yerleştirildikleri göçmen kamplarında kadın ve erkek ortak tuvalet ve banyoları kullanmak zorunda kalmışlar ve buralarda cinsel istismara uğramışlardır. Bu durumu engellemek adına kadınların birçoğu tuvalet ihtiyacını ortadan kaldırmak amacıyla yeme ve içmeyi bırakmışlardır (Amnesty International, 2016). Sonuç olarak Suriyeli kadınlar en modern ülkelerde bile bu göç sürecinde zorluklarla karşılaşmıştır

İç savaşın ortaya çıkarttığı krizi omuzlarına yükleyen kadınlar toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle daha çok şiddet ve sömürüye maruz kalmaktadır. Bu süreçte kadınların durumu değerlendirildiğinde iç savaşın, aile kurumunun yapısında değişime yol açtığı rahatlıkla söylenebilir. Ataerkil yapının hakim olduğu aile yapılarında zorunlu olarak kadın merkezli bir yapının oluştuğu açıkça görülmektedir. Ancak aynı zamanda kadının aile içindeki eş ve anne olma kimliklerinde yaşanan kırılmalar, doğrudan ve dolaylı şiddete maruz kalması, tecavüzler kadının yaşadığı

kimlik bunalımına da sebebiyet vermiştir. Çünkü feminist düşünürlerin de vurgulayarak belirttiği gibi savaş evlerde, toplumda ve kadın bedeni üstünde yaşanan bir gerçekliktir (Rehn & Ellen, 2002).

#### **3.2.4. Suriyeli kadınların çatışmalara katılımı**

Kadınların askeri sisteme katılımı konusunda farklı feminist kuramlar farklı fikirler yürütseler de iç savaş koşullarında kadının ağır şiddete maruz kalması sonucunda kadınlar bireysel veya gruplar halinde silahlanıp çatışmalarda rol almaktadır. Kadının savaşçı bir kimlikle ortaya çıkması Suriye İç Savaşı'nda da yoğun olarak görülmüştür. Aslında bu durum kadın ve erkeğin eşit rollere kavuştuğu izlenimi yaratabilir ama askeri sistem içindeki aktörlerin kadınlara ilişkin çelişkili davranışları, kadın savaşçılar arasındaki ayrımcı tavırlar ve bu katılımı ilgili güç mücadelesi aslında bu katılımın sorgulanması gerektiğini düşündürmektedir. Hatta bu durumun sistemdeki erkek egemen yapıyı zayıflatmak yerine güçlendirdiğini söyleyenler de mevcuttur.

Suriye İç Savaşında kadın savaşçıların katılımı öncelikle Suriyeli Kürtler tarafından olmuştur. Bu doğrultuda 2012 yılında Halk Koruma Birlikleri (Yekineyen Parastina Gel - YPG) adı altında kadınlardan oluşan Kadın Koruma Birlikleri (Yekineyen Parastine Jin - YPJ) kurulmuştur. YPJ savaşın ilk dönemlerinde adını duyurmasa da IŞİD'in devreye girmesi ve savaşın bu grupla mücadeleye dönüşmesi grubun adından söz edilmesine sebep olmuştur. IŞİD'le mücadelede adını duyuran ve özellikle ABD'den destek alan YPG zaman geçtikçe güç kazanmıştır. Uluslararası aktörlerden siyasi ve askeri destek alan YPG'yle paralel şekilde güç kazanan YPJ de askeri anlamda gelişmiş ve sayısal olarak kapasitesini artırmıştır. Oluşturulduğu ilk dönemde 700 kişiden oluşan YPJ 2015 yılından sonra 20.000 kişiye ulaşmıştır (Barfi, 2015). Bu hızla gelişim gösteren YPJ Batı'nın dikkatini çekmeyi başarmıştır. 2014 yılında Kobani'de IŞİD'e yönelik büyük başarılar elde eden grup içinde efsaneleşen isimler olmuştur. Kadınlara uyguladığı terör ve şiddet temelli davranışlarından dolayı IŞİD'e yönelik bir güç olan YPJ, yalnızca Kürt kadınlara yönelik faaliyetler yürütmemiş aynı zamanda Suriye ve Irak'taki Arap ve Yezidi kadınları da askeri açıdan eğitmiştir (McKernan, 2017). Bu doğrultuda Suriye'deki Kürt yetkililer amaçlarının kadınları IŞİD şiddetinde ve teröründen korumak olmadığını, kadınların

çatışmada önemli başarılarının olduğunu ve önemlerini göstermek adına eril yapının değişimini sağlamak olduğunu söylemişlerdir (Holmes, 2015). Fakat bütün bunlara rağmen Suriye’de savaşa katılan kadınlarla ilgili uluslararası alanda ortaya çıkan haberler hep eril bakış açısıyla ve devlet çıkarları doğrultusunda yorumlanmıştır. Özellikle Batı YPJ ile ilgili yaptığı haberlerde grup içinde güzellikleriyle ön plana çıkan kadınları konu edinmiş ve fotoğraflarını yayınlamıştır. Hatta nesneleştirilen bu kadınların bazılarında Kürt Angelina Jolie şeklinde söz edilmiştir (Gol, 2016). Aynı şekilde kadın savaşçıların giysilerinden yola çıkarak üretilen elbiseler aslında kadınların savaşçı kimliğinin çok da önemsenmediğini ortaya koymuştur (Russia Today, 2014).

YPJ ve YPG ile ilgili uluslararası alanda eleştiri yapılacak başka bir ayrıntı da 5 Haziran 2015’te BM Genel Sekreteri Ban Ki-mun’un Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ne sunduğu "Çocuklar ve Silahlı çatışmalar" adlı raporun Suriye İç Savaşı kısmında gizlidir. Raporda 15 yaşından daha küçük kız ve erkek çocukların YPG ve YPJ tarafından savaş bölgelerinde kullanmak için silahlandırıldığı belirtilmiştir. 13 yaşındaki bir kız çocuğunun örgüt tarafından askeri eğitime tabi tutulmak için Resulayn şehrine götürüldüğü ve çocuğun ailesinin kızlarını görme isteğinin örgüt tarafından reddedildiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda örgüt değerlendirildiğinde, örgütün güvenliği sağlamaya yönelik bir eylem planı içinde olmadığı açık bir gerçeklik haline gelmektedir.

Sonuç olarak Suriye’deki Kürt gruplar kadınları, propaganda unsuru olarak değerlendirirken, Batı bu kadın gruplarını garip ve oryantalist bir bakış açısıyla değerlendirdiği için eleştirilmiştir (Dirik, 2014). Bu süreçte uluslararası sistem içinde bu konu devletlerin çıkarları doğrultusunda değerlendirilmiştir. özellikle ABD ve Batı, Suriye İç Savaşı’nda IŞİD’le mücadeleye önem ve ağırlık vermiştir. Bu nedenle de YPG’nin ve buna bağlı olarak YPJ’nin PKK ile bağlantısını görmezden gelerek YPJ’yi propaganda unsuru olarak görmüştür. Bu durum Türkiye’de iki yüzlülük şeklinde değerlendirilmiştir ve sonuç olarak çatışan kadın ve çatışan erkek, eşitlikten uzak olan uluslararası sistemin maskülenliğinde ve devletlerin çıkar savaşları arasında gölgede kalmıştır.

Uluslararası alanda ve medyada YPJ'li kadınların kendisinden çok söz ettirmesi ve dikkat çekmesi Esad yönetimini de bu doğrultuda harekete geçirmiştir. Esad rejimi, ilk yıllarda uluslararası sistem içinde kendini ilerici bir yönetim rolü yüklemek adına yalnızca kadınlardan oluşan bir ordu kurmuştur. Kürt örneğini takip eden, kadınlardan oluşan askeri elbiseli ve silahlı kadın askerlerden meydana gelen bu askeri birliğin adı Ulusal Savunma için Dişi Aslanlar'dır. Bu durum, hem rejimin düzelin bir şekilde isyancılara mücadele etmesini kolaylaştırmış hem de muhalif kadınlara uygulanan şiddetin toplumsal psikolojideki olumsuz etkilerini hafifletmiştir (Morris, 2013).

Bunun ardından, Esad yönetimi 2014 yılında, Suriyeli kadınların her alanda başarıyı yakalayabileceklerini ortaya koymak ve profillerini iyileştirmek için 800 kişilik bir komando tugayı oluşturmuştur. Fakat bu tugay dünya basınında propaganda amaçlı kurulduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. 2015 yılının son dönemlerinde IŞİD'e karşı mücadeleyi gerçekleştirmek amaçlı kurulan Al-Mahavir adlı kadınlardan oluşan ordu da dünya basınında yer almış, özellikle Rus basınında ordunun kamplardaki eğitim görüntülerine dikkat çekilmiştir (Sputnik News, 2015). Son olarak 2017 yılında Khansawat Souria adında 150 kişilik bir kadın askeri birliği oluşturulmuş ve görüntü açısından YPJ'yi anımsatan bu birlik, IŞİD'e karşı savaşmayı amaç edinmiştir (McKernan, Syrian Army Creates New Women's Unit to Fight ISIS, 2017). ). Tüm bunlara rağmen kurulan bu askeri kadın birliklerinin düzensiz bir yapıda olması ve aynı zamanda Esad yönetiminin kadınlara karşı uyguladığı ağır şiddet olayları aslında hedeflenenin kadın erkek eşitliği değil yalnızca devlet çıkarları doğrultusunda kadının propaganda amaçlı kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Bütün bunların yanında IŞİD'in de kadınlardan oluşan Al-Khansaa Tugayı adlı bir birliği vardır. Bu tugay, Batı ülkelerinde genç kızları cihada katılmaları konusunda teşvik ederek oluşturulan bir tugaydır. 2014 yılında Avusturyalı iki genç kız Sabina Selimovic ve Samra Kesinovic Suriye'ye kaçıp bu orduya katılmıştır. Bu olay uluslararası alanda medyanın dikkatini çekmiştir (Perez, 2014). IŞİD Al- Khansaa Tugayı'nı oluşturulma amacı kadınların toplumsal rolünü yükseltmek ya da bu tugay sayesinde propaganda yapıp Batı ile ilişkileri geliştirmek değildir. IŞİD kurduğu bu tugayda kadın ve erkeğin yan yana savaşmasını desteklememiştir. Tugay 2015 yılında yayınladığı manifestoda kadınların cihadda yer almalarının yalnızca savaşacak erkek

kalmaması durumunda atama yoluyla gerçekleşeceğini söz etmiştir. Aynı zamanda manifestoda, Müslüman kadınların, Batılı kadınlar gibi akademik alanda elde ettikleri diplomalar peşinde koşmaları gerekmediğini, çünkü erkeklerden daha zeki olduklarını kanıtlamak için sergiledikleri bu çabanın gereksiz olduğunu dile getirmişlerdir. Kadınların, dini ve ev işleriyle ilgili bilgilere sahip olmasının yeterli olduğunun, bu bilgilere sahip olarak evdeki rollerine hazır olmaların daha doğru olduğunun ifade etmişlerdir. Kadını toplumsal hayattan izole, peçesinin arkasında bir yaşamı öğütleyen bu tugay, IŞİD kurallarına uygun davranmayan kadınların cezalandırılmasında rol oynamıştır. Bu bağlamda bu örgüt kadının toplumsal statüsünü yükseltmek yerine, toplumsal hayatta kadın ve erkeğin toplumsal mesafesini perçinleyerek radikal dinci bir bakış açısıyla kadını baskı altına alan bir rol oynamıştır.

Kadınların askeri katılımının bu iç savaşta maskülen rolleri değiştirmek adına nasıl bir etki yaratacağı tam olarak tahmin edilememektedir. IŞİD kadın erkek eşitliği konusunda bir çaba sarf etmemektedir. Aynı şekilde Suriye yönetimi kadınların askeri katılımının desteklemekle birlikte kadına uygulanan şiddetler ilgili kabarık bir sabıka dosyasına sahiptir. Bu bağlamda amaç yalnızca propagandadır. Kürtler açısından ise bu durum daha ciddi adımlar atılarak, feminist bir demokrasi kurmak amacıyla gerçekleştirilse de (McKernan, 2017b), devlet çıkarları ve propaganda gerçeği devreye girdiğinde sonucun ne olacağı net bilinmemektedir. İç savaş sona erdiğinde Kürt kadınların siyasete aktif katılımı mümkün olmakla birlikte, Eritre örneğinde olduğu gibi yaşananlar ataerkil sisteme kurban verilebilir. Bölgesel gerilimin devam etmesi demokratik bir feminizm yerine militarist bir feminizmi ortaya çıkartabilir. Sonuç olarak, Savaşın içinde, askeri sığınaklarda hayat demokrasi gibi görünür (Hale, 2000) gerçekler silahlar sustuğu zaman su yüzüne çıkar ve kadının toplumsal hayata ne ölçüde katılacağı o zaman belli olur.

### **3.2.5. Suriyeli kadınların barış sürecine siyasi katılımı**

Kadınların siyasi süreçlere katılımları tarih boyunca yalnızca savaş dönemlerinde ortaya çıkan bir sorun olmamıştır. Bu durum, 70'li yıllardan itibaren Birleşmiş Milletler'in teşvikiyle birçok uluslararası belgeye de konu olmuştur. Fakat şu da bir gerçektir ki uluslararası anlamda belgelerde dillendirilen kadınların siyasi

katılımı meselesine, katılım anlamında en çok savaş zamanları fırsatlar doğmuştur. Bu durumun iki önemli sebebi vardır:

1. Kadınlar, savaş sırasında cinsiyete bağlı yoğun şiddete maruz kalmalarından dolayı kendilerini barışın temel unsuru olarak değerlendirirler. Bu durum Suriye İç Savaşı'nda da aynı şekilde gerçekleşmiştir.
2. Tarihsel kuramcılık teorisinde önemli an (critical juncture) kavramı vardır. Bu kavram, savaş, askeri darbe, ekonomik kriz ve çevresel felaketler gibi büyük olaylarda eski mekanizmanın yıkıldığı ve yeni oluşan süreçte ülkede mevcut aktörlerin ileriki süreçte kendi çıkarlarını korumak, konumlarını güçlendirmek ve yeni oluşturulan mekanizmanın belirlenmesinde rol almak için mücadele vermeleri anlamına gelir (Collier ve Collier, 1999). Bu bağlamda Suriye İç Savaşı önemli bir işlev görmüştür. İç savaşın başlamasından itibaren kadınlar, daha önce eril sistemin hakimiyetinde olan siyasi süreci değiştirmek ve yeni oluşacak olan sistemde kendilerine yer edinme için mücadele etmişlerdir.

Bölgedeki diğer ülkelerle kıyaslandığında Suriye'de kadınlar iç savaş öncesinde bölgedeki diğer Arap ülkelerine kıyasla daha az sosyal baskıyla karşı karşıya kalmışlardır. Fakat buna rağmen BM'nin öngördüğü %30 katılım sınırına ulaşamamıştır. Suriye parlamentosunda, 2005 yılında kadınların siyasi katılımı %12, yerel yönetim konseylerine katılım oranları %5 olmuştur. Öte yandan Esad yönetimi kadınların sivil toplum örgütlerine katılımına izin vermemiştir. Kadınlar yalnızca hükümetin kurduğu Suriye Kadınlar Birliği'ne katılabilmişlerdir. Diğer kadın örgütleri yasal yollardan çalışamamış ve dışardan yardım alamamışlardır (Moore & Tarsila, 2015).

2011 yılında rejim karşıtı gösterilerde önde yer almış ve siyasi-sosyal anlamda reformlar talep etmişleridir. Bu talepler rejim tarafından kabul edilmemiş tam tersine kadınlar üzerinde güç kullanılmış ve kadınlar iç savaşın hedefi haline gelmişlerdir.

Suriyeli kadınlar 2011-2013 yıllarında Esad yönetiminin yoğun şiddeti altında toplumsal bağlantılarla savaş mağdurlarına destek olmaya çalışmışlar ve gösteriler düzenleyerek şiddetten uzak direniş sergilemişlerdir. Ancak, muhaliflerin şiddete başvurması, askeri müdahaleye yönelmesi kadınların siyasi anlamdaki mücadelesinin marjinal boyutta kalmasına sebep olmuştur (Alwadi, 2013). Bütün bu süreç BM'nin gözünden kaçmamış ve Güvenlik Konseyi 18 Ekim 2013'te aldığı 2122 sayılı kararlar Suriye'de çatışma bölgelerinde kadınlara yöneltilen şiddeti kınamış, aynı zamanda da çatışmanın ve şiddetin önlenmesinde, barışın sağlanmasında kadın katılımını desteklemiştir (UN Security Council, 2013).

Çatışmanın içinde sesini çok çıkartamayan Suriyeli kadınlar, resmi olmayan toplantılarla varlıklarını perçinlemeye çalışmışlardır. 2014 yılında toplumun genelini temsil niteliği taşıyan altmıştan fazla kadın Şam'da toplanmış Barış İçin Suriyeli Kadınların Forumu adında bir konferans düzenlemişlerdir. Özgürlükten oldukça uzak bir ortamda toplanan bu kadınlar Cenevre Konferansı'na göndermek üzere Suriyeli Kadınların Sözleşmesi'ni yayınlamışlardır. Bu belgede özellikle vurgulanan konular şunlardır: Savaş sürecinde Suriye'ye silah ve militan teminin durdurulmasına yönelik tedbirler alınması, çatışma sürecinde yaralanan sivillere insani yardımın sorunsuzca ulaştırılması, devletin bütünlüğünün korunması, siyasi anlamda sağlanacak uzlaşmanın etnik kimlik ve mezhep doğrultusunda gerçekleştirilmemesi, Suriye'nin geleceğiyle ilgili alınacak kararlarda barış sürecinde ve barış sağlandıktan sonra silahsızlanma, yeniden yapılanma gibi yargı süreçlerinde kadınların da katılımının sağlanması (Syrian Women's Forum for Peace, 2014).

Benzer şekilde, 11-13 Ocak 2014'te BM Kadınlar (UN Women) kurumu ve Hollanda hükümetinin desteğiyle Cenevre'de Barış ve Demokrasi için Suriyeli Kadınların İnisiyatifi (SWIPD) toplanmıştır. Suriyeli kadınlardan meydana gelen bu topluluk, Sonuç Belgesi adlı raporu Cenevre Barış Konferansı'na sunmuşlardır. Belge, Suriyeli kadınların barış sürecinde ve sonrasında siyasi katılımı konusunda çağrıda bulunmuştur ama, Suriyeli Kadınların Sözleşmesi'nde olduğu gibi yalnızca cinsiyet kaynaklı sorunlarla sınırlı kalmamıştır. Yaklaşık dörtte üçlük bir bölümünde çatışmaların son bulması, barışın teşvik edilmesi ve insani durumun iyileşmesine yönelik önerileri barındırmaktadır (Syrian Women's Initiative for Peace and Democracy, 2014). Bu durum Suriyeli kadınların siyasette yalnızca kendileriyle ilgili



konularda fikir bildirmelerine değil aynı zamanda siyasi alandaki cinsiyet ayrımcılığına da başkaldırmalarına neden olmuştur. Ancak gerçek şudur ki, bütün bu inisiyatifler, BM Güvenlik Konseyi kararları ve Suriye ile ilgili siyasi görüşmelerin başlangıcı olan Cenevre Bildirisi (30 Haziran 2012) Suriyeli kadınların siyasi katılımını desteklemesine rağmen (Syria, 2012) ), II. Cenevre Barış Konferansı'nda (Ocak-Şubat 2014) Suriyeli kadınlar delegasyonlarda düşük sayıyla temsil edilmiştir. Bu anlamda devletle ilgili kararların alındığı resmi görüşmelerde seslerini duyuramamışlardır (Osman, 2016).

Suriye iç savaşı ile ilgili barış görüşmelerinde kadınların işlevi ve katkısı aslında 2015 yılında ABD, Avrupalı ülkeler ve Ortadoğu ülkelerinin dışişleri bakanlarının katılımıyla Paris'te gerçekleşen Suriye mülteci krizi görüşmelerinde açıkça görülebilmektedir (Staff, 2015). Görüşmelerin gerçekleştirildiği masada hiç kadın bulunmamaktadır, çünkü toplantıyı gerçekleştiren ülkelerin hiçbirinin dışişleri bakanı kadın değildir.

Suriyeli kadınlar süreçteki katılım ve temsil konusundaki başarısızlıklarına rağmen siyasi mücadeleden vazgeçmemişlerdir. Özgür Suriye ve Suriye'de Şiddetleri Belgeleme Merkezi gibi kadın katılımının fazla olduğu kuruluşlar toplumsal dayanışma, toplumsal barışı sağlama ve Suriye'de yaşanan şiddetin uluslararası platformlarda duyurulması konusunda faaliyetler göstermişleridir.

Aynı şekilde Bihar Relief ve Sawa for Development and Aid gibi kadınlar öncülüğünde kurulan kuruluşlar Suriyeli kadınlar ve çocuklarla ilgili farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar yapmaktadır (Jouejati, 2017). Tüm bu çabaların yanında İtalyan diplomat Staffan de Mistura'nın BM'nin Suriye Özel Elçisi olmasıyla (Haziran 2014) kadınların siyasi katılımıyla ilgili çalışmalar ön plana çıkmıştır. Mistura Suriyeli kadınların siyasi katılımının çok önemseydiğini söylemlerinde vurgulamıştır. Mistura'nın söylemlerinin ardından Kadınların Danışma Kurulu (2016) oluşturulmuştur. Bu kurul, barış görüşmeleri sürecinde danışmanlık yapmak amacıyla farklı siyasi, dini ve mesleki geçmişleri olan on iki bağımsız sivilden meydana gelmiştir ve barış görüşmelerinde Mistura'ya danışmanlık yapma amacı taşımıştır (Gambale, 2016). Her ne kadar bu kurul feminist uluslararası ilişkiler çerçevesinden değerlendirildiğinde mutluluk verici gibi görünse de işlevsellik sağlayamamıştır. Bu

durumda Suriye Kadın Danışma Kurulu'nda kadınların gayri resmi bir danışman konumunda olması yeterli değildir. Kadınların bu görüşmelerde resmi bir şekilde varlık göstermeleri ve görüş bildirmeleri gerekmektedir. Kadınlar ancak bu şekilde erkeklerle eşit bir vatandaş konumuna ulaşabileceklerdir.

Suriyeli kadınlar, İç Savaş'ta kendilerini savaşta acı çeken, pasif ve zayıf bir kesim olarak görmekten rahatsızlık duymuştur. BM kapsamındaki tüm faaliyetlerde ya da resmi nitelik taşımayan görüşmelerde, sivil toplum hareketlerinde büyük başarılar elde etmişlerdir (Bukai, 2017). Barış sürecinde kendi seslerini duyurmak ve katkı sağlamak adına Suriye'deki çeşitliliği simgeleyecek kadınlardan meydana gelen organizasyonlarda barış ve birlik mesajları vermişlerdir (UN Women, 2016). Bununla birlikte, hedeflenen etki resmi görüşmelere yansıtılamamıştır. Astana'da yapılan barış görüşmelerinde (2017), görüşmeye katılan 55 delegenin içinde tek bir kadın temsilci bulunmamaktadır. Yine Suriye yönetimi ve muhalifler arasındaki görüşmelere katılan on beş müzakerecinin yalnızca üçü kadındır (Welch, 2017). Tüm bunların yanında BM bünyesinde barışa katkıda bulunması amacıyla oluşturulan Kadınların Danışma Kurulu, Suriyeli kadınları yeterince temsil etmediği için eleştirilmiştir. Aynı zamanda bu kurul, Esad yönetimiyle iyi ilişkileri olan kadınlardan meydana gelmesi sebebiyle de tepki almıştır (Syria Justice and Accountability Centre, 2016).

Suriyeli kadınlar, iç savaşın getirdiği tüm olumsuzluklara rağmen çatışmaların sonlanması ve barışın sağlanmasına yönelik çabalar göstermektedir. Örneğin, çeşitli statülerde Suriyeli kadınları bir araya getiren Bir Kadın Yeter kampanyası, UN Women'ın katılımıyla bir konferansa dönüşmüştür. Suriye'de yaşanan krizi değerlendirmek için 70 delegasyon, BM ajansları, sivil toplum kuruluşları, kalkınma ajansları, hükümet ve bakanlardan meydana gelen temsilciler bir araya gelmiştir (UN Women, 2017). Bu kampanyada amaç, barış sürecinde kadınların toplumsal alanda profilini yükseltmek, kadını görünür kılmaktır. Suriyeli kadınları, barış sürecini inşa etmeye teşvik etmektir. Başka bir deyişle feminist uluslararası ilişkilerin doğrultusunda barış inşasında kadının önemini vurgulamak ve kadının sesinin yüksek çıkmasını sağlamaktır.

Sonuç olarak, Suriye İç Savaşı'nda maskülen sosyal ve kültürel yapının hakimiyetinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta Mistura tarafından, siyasi

katılıma kadınların dahil edilmek istenmediği ve kültür gereği kadınların bu görüşmelerde konuşmaya cesaret edemedikleri açıkça ifade edilmiştir (Gambale, 2016). Kadınların, siyasi katılımı için mücadelesi, erkek egemen sistemin önüne geçememiş, aynı zamanda savaşçı bir kimliğin eseri olan şiddetle ve eril sistemin neden olduğu sosyal ve kültürel kurallarla mücadeleleri devletin çıkarlarının hedefinde olmuştur.

Feminist uluslararası ilişkiler bağlamında konu değerlendirildiğinde Suriye'deki kalıcı barışın sağlanmasıyla ilgili gerçekleştirilen toplantılarda kadınların varlığının hissettirilmesi, görüş bildirmeleri zorunlu bir gerçekliktir. Suriye iç savaşında kadınlar kendileri adına oluşturulmuş göstermelik platformlarda ve kuruluşlarda hapsedilmek yerine barış görüşmelerinde somut varlık gösterebilmelidir. Çünkü ancak bu şekilde kalıcı bir barış sürecine imza atılabilecektir.

## SONUÇ

Bu çalışmada Suriye İç Savaşı'nda kadınların durumunun, feminist uluslararası ilişkiler ve feminist güvenlik yaklaşımı açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirme feminist düşüncenin de titizlikle üstünde durduğu üç konu üzerine yapılmıştır. Bu konular: savaş ve iç savaş ortamında kadınların şiddetin hedefi haline gelmesi, kadınların çatışmalara katılımı ve kadınların barış görüşmelerine siyasi katılımının sağlanmasıdır.

Tarihsel sürece baktığımızda savaşları bir çoğunda kadınlar, şiddet, tecavüz ve ölüm gibi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durum Suriye İç Savaşı'nda da yaşanmıştır. Savaşta Suriyeli kadınların birçoğu şiddet, tecavüz ve ölümlerle karşı karşıya kalmış, bu durumdan dolayı ülkelerini terk etmek durumunda kalmışlardır. Başka bir deyişle güvenlikten yoksun kalmışlardır. Özellikle militer grupların hedefi olan kadınlar ülkelerini terk ettiklerinde de problemlerden uzaklaşamamışlardır.

Kadınların bu ortamda şiddete maruz kalmalarının temel sebebi toplumsal cinsiyet algısından kaynaklanan cinsiyet temelli şiddettir. Feminizm ve feminist güvenlik yaklaşımı açısından, kadının toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalmasının temel sebebi eril bakış açısıdır. Suriye'de de mevcut ataerki yapı kadınların bu şiddet türüne maruz kalmasına zemin hazırlamıştır.

Kadınların iç savaş sırasında güvenliklerini sağlamak adına göç etmeleri uluslararası bir sorun yaratmaktadır. Göçün uluslararası bir sorun olması, problemin çözümünün yalnızca Suriye'yle olmayacağını açık göstergesidir. Ayrıca yaşanan tüm bu işkence, baskı ve göç gibi hadiselerin insanlarda bıraktığı psikolojik yara savaşın sona ermesiyle bitecek bir durum değildir. Konuya ilişkin çözüm önerilerinin devletlerin ve yerel aktörlerin çıkarlarına ve aralarındaki mücadelelere yönelik olarak verilmesi büyük bir yanlış olacaktır. Çünkü bu yaklaşım şekli belli odakları kayıran bir anlayış içermektedir. Benimsenecek yaklaşım güç, çıkar mücadelesinin sınırlarını aşan bir yaklaşım olmalıdır. Bu da savaştan en çok etkilenen kesimi göz ardı etmeyecek feminist yaklaşımla olmalıdır.

Savaş, olumsuz bir olgudur. Fakat şu bir gerçektir ki bu olumsuzluk kadınların eril yapı içinde kendi varlıklarını gösterebilmeleri için bir fırsat doğurur. Bu durum

kadınlar için önemli andır. Suriye İç Savaşında kadınlar, 2011 yılından bu yana hem ulusal hem de uluslararası alanda birçok oluşumun içinde yer almış ve kendi varlıklarını ortaya koyma fırsatına erişmişlerdir. Çatışmanın ve şiddetin sona ermesi adına mücadele edip seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Feminist bakış açısıyla değerlendirildiğinde kadını sesinin yükselmesi çok önemlidir. Ulusal ve uluslararası sistemin maskülen yapısında kendisine atfedilen aciz, zayıf, acı çeken aktör rolünü reddetmiş, özellikle BM düzeyindeki faaliyetlerde, resmi olmayan görüşmelerde ve sivil toplum hareketlerinde önemli bir başarı elde etmişler, fakat resmi görüşmelerde arzu ettikleri katılımı sağlayamamışlardır. Başka bir deyişle her ne kadar kadının sesini duyurmaya yönelik platformlar kurulmuş olsa da, bu platformların işlevsel olduğunu söylemek çok da doğru olmayacaktır. Aslında kalıcı barışın sağlanması sürecinde, yapısal şiddetten arınmış bir sistem ancak kadınların da aktör olarak yer aldığı bir uluslararası platformda mümkündür. Bu durum feminist yaklaşımların önünde hala aşılması gereken duvarların bulunduğu açık bir göstergesidir.

Suriyeli kadınların bir diğer mücadele gösterdikleri alan askeri katılım konusudur. Kadınların savaşçı kimliklerle erkek egemen sistemin sınırlarını aşma çabası konusunda feminizm literatüründe ortak bir ses geliştirilemediği aşikardır. Suriye İç Savaşı'nda kadınların askeri katılım konusuna ilgi göstermesinin ve neredeyse bütün savaşan aktörlerin kadınlardan oluşan birlikler oluşturmasının incelenmesi gereken bir durumdur. Bununla birlikte savaşın halen sürdüğü bir ortamda bu konuya dikkatle yaklaşılması da çok gereklidir. Kadınlara yönelik en ağır hak ihlallerinde bulunan aktörlerin bile kadın birlikler aracılığıyla propaganda faaliyetlerine girişmesi askeri katılımın kadınları erkek egemen sistemden gerçekten ne kadar özgürleştirdiği konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Bu sebeple söz konusu soru bağlamında herhangi bir sonuca varmak için henüz erkendir.

Feminist görüş, uluslararası sistem içinde kadınların maruz kaldığı güvenlik sorunlarına vurgu yapmış, güvenlik kavramının yeniden tanımlanması neden olmuş ve disipline farklı bir çerçeveden bakış açısı kazandırmıştır. Sistemde hakim olan devletin güvenliği anlayışı yerine, birey güvenliğine vurgu yapılmış aynı zamanda devletin hakim cinsiyetçi geleneklerinin aslında güvensizliğin temeli olduğu gerçeğini gün yüzüne çıkartmıştır. Savaş ve çatışma ortamlarından ve göçten, kadınlar erkeklere göre daha farklı etkilenmektedirler. Dolayısıyla zorunlu göç eden her bir mülteci kadının

yaşantı ve deneyimlerinden kaynaklanan tehdit algısı farklı olduğundan dolayı feminist değerlendirmeler bu durumu ayrıntılı bir bakış açısıyla gerçekleştirmelidir. Bu durum her kadının bireysel olarak algılanmasına ve uluslararası güvenliğin insani güvenlik kapsamında değerlendirilmesine sebep olacaktır.

Göç sırasında Suriyeli mülteci kadınların maruz kaldığı şiddet ve tehdit olayları insani güvenlik açısından değerlendirilmelidir. İnsani güvenlik, bireyin özgürlüğü için temel bir unsurdur. İnsanın hayatta kalma ve yaşama onurunu güvence altına alacak sosyal, politik, ekonomik ve askeri yapının oluşturulmasıdır. İnsani güvenlik kavramı insanlığı kapsayan ve insani temel alan bir politika haline gelmelidir. \*

Suriye iç savaşının sebep olduğu zorunlu göç Batı ülkelerine bir güvenlik tehdidi olarak yansımıştır. Batı, bu durumu insani güvenlik bağlamında değerlendirmek yerine uluslararası sistemde kendi güvenliğini sağlamak adına realist politikalar izlemiştir. Sürdürülen bu realist politikalar Batının bu ülkelere karşı mesafeli durmasına ve bu ülkelerin marjinalleştirilmesine sebep olmaktadır. Fakat şu gerçektir ki bu toplumların karşı karşıya kaldıkları sorunlar realist bakış açısıyla açıklanamayacak kadar detaylıdır. Özellikle konuya toplumsal cinsiyet bakış açısı ile analiz yapılmalıdır. Çünkü iç savaşın ortaya çıkarttığı sorunların etkileri ancak bu şekilde değerlendirilebilecektir. Dolayısıyla uluslararası güvenlik sistemdeki hâkim eril bakış açısıyla değerlendirilebilecek bir kavram değildir. Başka bir deyişle konu, insani güvenlik bağlamında değerlendirilip, kadın, erkek ve çocukların bireysel tehdit algıları analiz edilmelidir. Feminist güvenlik yaklaşımı da sistemin realist bakış açısını bu açıdan eleştirmektedir.

Uluslararası ilişkilerde hakim erkek egemen bakış açısı, uluslararası güvenlik alanında kadınların algıladığı tehdit konusunun üstünde çok da durulmamasına sebep olmaktadır. Bu durum feministlerin ortak düşüncesidir. Sistem içinde kadın güvenlik

---

\* Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu (1994) devlet odaklı güvenlik anlayışı yerine insani güvenlik anlayışını ortaya çıkartmıştır. İnsani güvenlik birey ve bireyin bütünlüğünü korumak amacı taşımakla birlikte (Liotta ve Owen 2006, 38) uluslararası güvenlik çalışmalarında yer almasına rağmen bu konuda politik anlamda yeterince gelişme kaydedilememiştir. (Peoples ve Vaughan-Williams 2010, 121). Rapor da insani güvenlik, insanların çatışma, savaş ve soy kırım gibi durumlardan korunması gereken çalılar olarak değerlendirilmektedir. Bu durum uluslararası hukukun konusudur. Aynı zamanda rapora göre zengin ya da fakir dünyanın her yerindeki tüm insanlar insani güvenlik kapsamında değerlendirilmelidir.

konusunda karar verme mekanizmalarında yer alamamakla birlikte aynı zamanda mağdur sıfatıyla tanımlanmaktadır. Konuyla ilgili yapılan tüm çalışmalar kadının mağdur olmasından sonraki süreçle ilgilidir.

İç savaşın uzaması başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde olumsuz etkiler bırakacaktır. Bu sebeple bölgedeki insanlara psikolojik destek sağlanmalıdır. Aynı zamanda iç savaşın etkileri komşu ve diğer ülkeleri de etkilemektedir. Suriye'den diğer ülkelere yapılan göç, bu ülkelere sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan problemler doğurmuştur. Bölgesel güvenliği tehdit etmesinden dolayı çatışmaların sona ermesi çok önemlidir. Öte yandan, Suriye'de mevcut karmaşık ortamın düzen halini alması, çatışmanın sonlanması, sürekli barışın sağlanması uzun bir süre gerektirmekle birlikte, süreç içinde kadınların yaşadığı sıkıntılar, yaratılacak yeni toplumsal sistemde göz ardı edilmemelidir.

Uluslararası sistemde ve eril tabanlı toplumsal yapılarda kadın savunmasız, korunmaya muhtaç sıfatlarıyla anılmaktadır. Fakat bu bakış açısıyla ilgili ciddi bir problemdir. Kadının söz konusu sıfatlarla anılması yerine, sistemdeki diğer aktörlerle eş değer bir katılımcı konumuna gelmesinin önemini farkına varılmalıdır.

Tüm bunlara rağmen az da olsa Suriye'nin toplumsal yapısına işlemiş yapısal şiddet ve eril bakış açısı, süreçte yaşananlarla birlikte değişime uğramıştır. Tüm bunlar kadınların toplumsal yapı içinde yeni roller benimsemesine, daha bilinçlenmelerine ve kadın olarak güçlerinin farkına varmalarına sebep olmuştur. Hatta barış inşasından sonra yaşanan bu deneyimler sonucunda toplumsal eşitliği sağlamak konusunda mücadele edecekleri söylenebilir. Kadının toplumsal rolünün dönüşümü sürekli barışın sağlanmasının teminatı olacaktır. Öte yandan kadın hareketleri ve uluslararası baskılar sonucunda bölgede kadın hakları konusunda olumlu bir tablonun çiziliyor olması, kadın ve erkek eşitliğinin tam anlamıyla sağlanacağını teminatı olmayacaktır.

Kadınların savaş veya çatışma hallerinde maruz kaldıkları şiddet, insan haklarına aykırı bir durum olmasına rağmen cinsiyet, statü ya da bağlı bulunduğu etnik grup nedeniyle bu ortamlarda en çok zarar görenler olmaları yadsınamaz bir gerçektir. Kadınların bu konudaki mağduriyetini gidermek adına Birleşmiş Milletler'in yayınladığı kanun, rapor, yönetmelik ve bildirgeler devletlere büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Kadınların savaş ve çatışma durumundan en az zararla kurtulması ve toplumda var olmaları için barış sürecinde, yeniden yapılanmada, sosyal, ekonomik ve siyasal karar alma süreçlerine katılımları şarttır. Böylelikle toplumsal cinsiyet algısı değişecek ve kadınlar güçlenecek, seslerini duyurabilecektir. Kadınların toplumda eşit bir şekilde yer almaları ancak toplumsal yapı içinde etkin bir rol oynamalarıyla mümkün olacaktır.

Çalışmada, savaş ve çatışma ortamında kadınların yaşadıklarının feminist açıdan değerlendirmesi yapılmıştır. Konu ile ilgili yeterince kuramsal çalışmanın olmaması önemli bir eksik olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde savaş ve çatışma ortamında kadına yönelen şiddet olaylarının nedenleri ve nasıl ortadan kaldırılabileceğine yönelik saha araştırmalarının eksikliği de ortadadır. Bu değerlendirme ışığında savaş ve çatışma ortamının eril kaynaklı şiddetinin sebeplerinin sosyal, kültürel, psikolojik ve politik sebeplerini ortaya koyacak çalışmalar yapılmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda konuyla ilgili var olmasına rağmen uluslararası yaptırımların yetersiz kalmasının nedenleri de ortaya konulmalıdır. Sonuç olarak ulusal ve uluslararası alanlarda, üniversitelerin, araştırma ve kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgili çalışmalar yapması ve sonuçları hassasiyetle değerlendirmesi gerekmektedir.



## KAYNAKÇA

- Alodaat, L. (2014). The Armed Conflict in Syria and its Disproportionate Impact on Women.  
[http://www.fes.de/gender/infobrief5/pdf\\_content/FES\\_IL5\\_FOCUS02.pdf](http://www.fes.de/gender/infobrief5/pdf_content/FES_IL5_FOCUS02.pdf)  
 adresinden alındı
- Alptekin, D. (2006). Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınay, A. G. (2000). Ordu- Millet- Kadınlar: Dünyanın İlk Kadın Savaş Pilotu Sabiha Gökçen. A. G. Altınay (Dü.) içinde, Vatan-Millet-Kadınlar. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altıntaş, N. (1998). Soğuk Savaşın Yaşayan Mirası Tehdit Değerlendirmesi. Silahlı Kuvvetler Dergisi.
- Alwadi, N. (2013). Voices of Syrian Women in Civil Resistance. Open Democracy.
- Amnesty International. (2016). Female refugees face physical assault, exploitation and sexual harassment on their journey through Europe.
- Anne, P. (1995). Demokrasinin Cinsiyeti. (A. Türker, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Annick, T. (2004). Feminist International Relations: Old Debate and New Directions. The Brown Journal of World Affairs, 10.
- Anthias, F., & Yuval-Davis, N. (1993). Racialized Boundaries: Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle. London: Routledge.
- Appiganesi, R., & Garratt, C. (1998). Postmodernizm: Yeni Başlayanlar İçin. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Arat, N. (2010). Feminizm ABC'si. İstanbul: Say Yayınları.
- Arenas, J. F. (2008). From Homer to Hobbes and Beyond: Aspects of Security in the European Tradition. Globalization and Environmental Challenges.
- Arı, T. (2012). Uluslararası İlişkiler Teorileri. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Arıboğan, D. Ü. (2007). Uluslararası İlişkiler Düşüncesi ( Tarihsel Gelişim ). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Assembly, U. N. (1982). Declaration on the Participation of Women in Promoting International Peace and Cooperation.  
<http://www.un.org/documents/ga/res/37/a37r063.htm> adresinden alındı
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşımlar. Alternatif Politika, 1(1).

- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 51(1).
- Aydın, M., Akgül Açıkmeşe, S., Ereker, F., & Dizdaroğlu, C. (2013). Strateji ve Güvenlik. (M. Aydın, & A. H. Atalay, Dü) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bagby, L. M. (2002). Political Thought. Toronto: Wadsworth Publishing Company.
- Barfi, B. (2015). Kurds Now Our Best Ally Against ISIS in Syria. Washington Institute.
- Bastick, M., Grimm, K., & Kunz, R. (2007). Sexual Violence in Armed Conflict: Global Overview and Implications. Geneva: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 5(18).
- Birdişli, F. (2011). Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(31).
- Blanchard, E. (2003). Gender, International Relations and the Development of Feminist Security Theory. Signs.
- Blau, M. (tarih yok). First Female Afghan Air Force Pilot Asks US for Asylum. CNN: <http://edition.cnn.com/2016/12/27/politics/female-afghan-military-pilot-asylum/> (13.03.2017). adresinden alındı
- Bolay, S. H. (2009). Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü. Ankara: Nobel Yayınları.
- Brown, C., & Ainley, K. (2007). Uluslararası İlişkileri Anlamak. İstanbul: Yayın Odası.
- Bruner, S. (2014). Sexual Violence in the Syrian Civil War is Likely a State Strategy. Yale Academic Commons. <http://campuspress.yale.edu/elisabethwood/files/2014/02/Brunner-Sexual-Violence-in-Syria-is-Likely-a-State-Strategy-feb-8-20141.pdf> adresinden alındı
- Bukai, M. (2017). Syrian Women on the Opposition Side Play a Direct Role at Peace Talks. PassBlue: <http://www.passblue.com/2017/03/23/its-about-time-syrian-women-play-a-direct-role-at-the-peace-talks/> adresinden alındı
- Butler, C. K., Gluch, T., & Mitchell, N. J. (2007). Security Forces and Sexual Violence: A Cross-National Analysis of a Principal—Agent Argument. Journal of Peace Research, 44(6), 669-687.
- Buzan, B. (2012). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. (M. Aydın, H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring, & N. Polat, Dü) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Cevizci, A. (2000). *Aydınlanma Felsefesi Tarihi*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Cockburn, C. (2004). *The Continuum of Violence: A Gender Perspective on War and Peace*. W. M. Giles, & J. Hyndman içinde, *Sites of Violence: Gender and Conflict Zones* (s. 24-44). Berkeley: University of California Press.
- Cockburn, C. (2010). *Militarism and War*. L. J. Shepherd (Dü.) içinde, *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. New York: Routledge.
- Collier, R. B., & Collier, D. (1999). *Shaping the Political Arena: Critical Junctures, the Labor Movement and Regime Dynamics in Latin America*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Colman, J. (2009, November). *An Introduction to Feminisms in Postfeminist Age*. *Women's Studies Journal*, 23(2).
- Çetinkaya, Ş. (2012-2013). *Güvenlik Algılaması ve Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenliğe Bakış Açıları*. 21. Yüzyılda Sosyal Bilimler.
- Çolak, B. (2008). *Postmodernizm Bağlamında Michel Foucault'nun Ahlak Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı.
- De Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins" (7 b.)*. (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Delmar, R. (1998). *Kadın ve Eşitlik (3 b.)*. (J. Mitchel, A. Oakley, Dü, & F. Berktaş, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Dirik, D. (2014). *Western Fascination with 'Badass' Kurdish Women*. Aljazeera.
- Donovan, J. (2010). *Feminist Teori (6 b.)*. (A. Bora, M. Ağduk Gevrek, & F. Sayılan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dönmez, S. (2010). *Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi.
- Elisabeth, P. (2003, Haziran). *Gender and War: Causes, Constructions and Critique*. *Symposium*, 1(2), 337.
- Elman, C. (2008). *Neorealism: Walt's Theory Of International Politics*. P. D. Williams (Dü.) içinde, *Security Studies*. New York: Routledge.
- Elshain, J. B. (1991). *Sovereignty, Identity, Sacrifice, Millennium*. *Journal of International Studies*, 20.
- Enloe, C. (2000). *Feminizm. Milliyetçilik ve Militarizm. Vatan-Millet-Kadın* (A. G. Altınay, & T. Güney, Çev.) içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

- Enloe, C. (2003). *Muzlar, Plajlar ve Askeri Üsler: Feminist Bakış Açısından Uluslararası Siyaset*. (B. Kurt, & E. Aydın, Çev.) İstanbul: Çitlembik Yayınları.
- Eralp, A. (2004). *Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm- Realizm Tartışması*. A. Eralp içinde, *Devlet, Sistem ve Kimlik*. İletişim Yayınları.
- Erkan, S. (2010). *Savaş ve Barış Bağlamında XIX. Yüzyıl Uluslararası İlişkileri'nin Özellikleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22.
- Etzioni, A. (2007). *Security First*. Yale University Press.
- Evans, M. (1997). *Introducing Contemporary Feminist Thought*. Malden: Polity Press.
- Fauss, L. (2003). *Democracy Ideologies: Arab States*. S. Joseph, & A. Nağmabadi (Dü) içinde, *Encyclopedia of Women and Islamic Cultures: Family, Law and Politics* (s. 87-88). Leiden: Brill Academic Publishers.
- FIDH. (2012). *Women and the Arab Spring: Taking their place?*  
<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201206/20120608ATT46510/20120608ATT46510EN.pdf> adresinden alındı
- Fowler, C., Dugan, J., & Bolton, P. (2000). *Assessing the Opportunity for Sexual Violence against Women and Children in Refugee Camps*. *The Journal of Humanitarian Assistance*, 1-7.
- Freedom House. (2014). *Syria: Country Report*. 03 20, 2016 tarihinde  
[https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/syria#.UvU\\_wEJdVyE](https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/syria#.UvU_wEJdVyE) adresinden alındı
- Frostier, M. (2017). "You Want Freedom? This is Your Freedom": Rape as a Tactic of the Assad Regime. London School of Economics Centre for Women, Peace and Security.  
<http://www.lse.ac.uk/WomenPeaceSecurity/pdf/2017/wps3Forestier.pdf> adresinden alındı
- Gaca, K. L. (2011). *Girl, Women, and the Significance of Sexual Violence in Ancient Warfare*. E. Heineman içinde, *Sexual Violence in Conflict Zones: From the Ancient World to the Era of Human Rights* (s. 73-88). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Gambale, M. L. (2016). *How Syrian Women Landed at the UN Peace Talks and What It All Means*. PassBlue: <http://www.passblue.com/2016/05/10/how-syrian-women-landed-at-the-un-peace-talks-and-what-it-all-means/> adresinden alındı

- Gerecke, M. (2010). Explaining Sexual Violence in Conflict Situations. L. Sjoberg, & S. Via (Dü) içinde, *Gender, War, and Militarism* (s. 137-154). New York: Praeger Security International.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (C. Gürsel, Dü.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Global Women's Rights. (2014). Seeking Accountability and Effective Response for Gender-Based Violence Against Syrian Women: Women's Inclusion in Peace Processes.  
<https://www.madre.org/sites/default/files/PDFs/Women%27s%20Inclusion%20in%20Peace%20Processes.pdf> adresinden alındı
- Gol, J. (2016). Kurdish 'Angellina Jolie' Devalued by Media Hype. BBC.
- Goldstein, J. S. (2001). *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Golstein, J. (2003). *War and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gökbaş, S. (2018, 04 01). Çok Kutuplu Yeni Uluslararası Sistemde "Güvenlik" Algısı. Kamu Diplomasisi:  
<http://kamudiplomasisi.org/pdf/yeniguvenlikalgisi.pdf> adresinden alındı
- Grant, R. (1992). *The Quagmire of Gender and International Security. Gendered States-Feminist (Re)Visions of International Relations Theory*. içinde Boulder&London: Lynne Rienner Publishers.
- Gunhild, H., & Svein, V. R. (2004, Haziran). Gender Identity and the Subject of Security. *Security Dialogue*, 35(2), 164.
- Güner, A. U. (2008). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Değişen Güvenlik Algılamaları ve Bir Güvenlik Sorunu Olarak Başarısız Devletler. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi.
- Güriz, A. (2011). *Feminizm, Postmodernizm ve Hukuk* (2 b.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Gürpınar, B. (2016). *Kırılgan Devlette Çocuk Olmak: Mısır ve Suriye*. Yeni Ortadoğu: Toplum, Siyaset ve Ekonomi Konferansı.
- Haddad, R. (2016). Polygamy and Divorce on The Rise in War-Torn Syria.
- Hale, S. (2000). The Soldier and the State: Post-Liberation Women: The Case of Eritrea. M. R. Waller, & J. Rycenga (Dü) içinde, *Frontline Feminisms: Women, War, and Resistance* (s. 343-366). London: Routledge.
- Hicks, G. L. (1995). *The Comfort Women: Japan's Brutal Regime of Enforced Prostitution in the Second World War*. New York: W.W. Norton & Co.
- Hintjens, H. (1999). Explaining the 1994 Genocide in Rwanda. *The Journal of Modern African Studies*, 37(2), 241-286.

- Hoffman, J. (2001). *Gender and Sovereignty: Feminism, the State and International Relations*. New York: Palgrave.
- Holmes, A. A. (2015). What are the Kurdish Women's Units Fighting for in Syria? *The Washington Post*.
- HRW (Human Rights Watch). (2002). *World Report 2002*. New York: Human Rights Watch.
- Hudson, H. (2005, June). Doing' Security as Though Humans Matter: A Feminist Perspective on Gender and the Politics of Human Security. *Security Dialogue*, 36(2).
- Human Rights Watch. (2014). *We are Still Here": Women on the Front Lines of Syria's Conflict*.
- Hutchings, K. (2008). 1988 and 1998: Contrast and Continuity in Feminist International Relations. *Millenium-Journal of International Studies*.
- İnce, G. Y. (2011, Ekim-Kasım-Aralık). Feminizm ve Sanat. *Dipnot Üç Aylık Sosyal Bilimler Dergisi*(7), 175-188.
- International Federation for Human Rights. (2013). *Violence Against Women in Syria: Breaking the Silence*.
- IRC. (2014). *Women of Syria*. <https://www.rescue-uk.org/sites/default/files/Women%20of%20syria%20-%20For%20web%20version2.pdf> adresinden alındı
- Irigaray, L. (2006). *Ben Sen Biz Farklılık Kültürüne Doğru*. (N. Tural, & S. Büyükdüvenci, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Jaggar, A. (1983). *Feminist Politics and Human Nature*. Maryland: Rowman & Littlefield Publisher.
- Jenichen, A. (2010). Women and Peace in a Divided Society: Peace-building Potentials of Feminist Struggles and Reform Processes in Bosnia and Herzegovina. R. M. Chandler içinde, *Women, War, and Violence: Personal Perspectives and Global Activism* (s. 137-154). New York: Palgrave Macmillan.
- Jouejati, R. (2017). *Women are Invisible at the Syria Peace Talks*. <http://www.passblue.com/2017/02/23/whos-missing-at-the-syria-peace-talks-women/> adresinden alındı
- Keohane, R. (1989). International Relations Theory: Contributions of Feminist Standpoint. *Millennium-Journal of International Studies*, 18(2).
- Kıyıcı, H. (2012). *Uluslararası İlişkiler Teorilerinde Güvenlik Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Krahman, E. (2005). *From State to Non-State Actors: The Emerge Of Security Governance, New Threats And New Actors in International Security*. Palgrave: Macmillan.
- Mabee, B. (2003). Security Studies and the "Security State: Security Provision in Historical Context. *International Relations*, 17(2).
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınbay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- McKernan, B. (2017). Female Kurdish Fighters Announce New Training Academies for Arab Women to Take on Isis in Syria. Independent.
- McKernan, B. (2017). Syrian Army Creates New Women's Unit to Fight ISIS. Independent.
- Miller, F. (1998). Feminisms and Transnationalism. *Gender and History*, 10(3).
- Mitchel, A. (1995). *Feminizm*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mitchel, J. (1998). *Kadın ve Eşitlik* (3 b.). (J. Mitchel, A. Oakley, Dü, & F. Berktaş, Çev.) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Mladjenovic, L., & Donna, M. (2000). Feminist Resistance to War and Violence in Serbia. M. R. Waller, & J. Rycenga içinde, *Frontline Feminisms: Women, War, and Resistance* (s. 241-270). London: Routledge.
- Monitor, M. (2016). The Arab Spring: Five Years On. <https://www.middleeastmonitor.com/specials/arabspring/> adresinden alındı
- Moore, C., & Tarsila, T. (2015). Inclusion to Exclusion: Women in Syria. *Emory International Law Review*, 30(2), 213-259.
- Morris, L. (2013). Assad's Lionesses: The Female Last Line in the Battle for Syria. Independent.
- Mütercimler, E. (2001). Değişen Güvenlik Kavramı ve Küresel Stratejiler. *Savunma ve Strateji*, 97.
- ORGANIZATION, W. H. (1997). *Violence against Women*. Geneva.
- Osman, H. (2016). This is the Brutal Effect of War on the Women of Syria. The Independent.
- Ovalı, Ş. (2006). Ütopya ve Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(10).
- Özveri, D. (2009). Feminist Teorinin Gelişimi Sürecinde Uluslararası İlişkilere Bakışı Üzerine Kısa Bir Değerlendirme. H. Çomak (Dü.) içinde, *Uluslararası İlişkilere Giriş: Teorik Bakış*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Peoples, C., & Vaughan Williams, N. (2010). *Critical Security Studies: an Introduction*. Routledge.

- Perez, C. (2014). Gun-Wielding Teen Girls from Europe Join ISIS. New York Post.
- Peterson, V. S. (1998). Feminism and International Relations. *Gender and History*, 10(3).
- Peterson, V., & Runyan, A. (1991). *The Radical Future of Realism: Feminist Subversions of International Relations Theory*. Alternatives.
- Peterson, V., & Runyan, A. (1993). *Global Gender Issues*. Boulder: Westview Press.
- Pettman, J. J. (2004). Feminist International Relations After 9/11. *The Brown Journal of World Affairs*, 10(2).
- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Reanda, L. (1999). Engendering the United Nations: The Changing International Agenda. *European Journal of Women 's Studies*, 6.
- Reardon, B. A. (1993). *Women and Peace-Feminist Visions of Global Security*. Albany: State University of New York.
- Rehn, E., & Ellen, J. S. (2002). *Women, War and Peace: Progress of the World's Women*. New York: UN Development Fund for Women.
- Rhode, D. L. (1994). Feminism and State. *Harvard Law Review*, 107.
- Ross-Sheriff, F., & Swigonski, M. (2006). Women, War and Peace Building. *Affilia*, 21(2).
- Russia Today. (2014). Rebel Sell: H&M Apologizes for Kurdish Female Fighter-Inspired Jumpsuit.
- Sandıklı, A. (2012). *Teoiler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri*. İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan yayınları.
- Sonya, A., Terry, L., & Carol, W. (1997). *A Conclise Glossary of Feminist Theory*. NewYork: Arnold.
- Springborg, P. (2007). *The Cambridge Companion To Hobbes's Leviathan*. New York: Cambridge University Press.
- Sputnik News. (2015). Syrian Female Battalion Training to Give Daesh Hell.
- Staff, W. (2015). No Women Seated around the table at Syria Talks in Paris. <http://nytlive.nytimes.com/womenintheworld/2015/12/14/no-women-seated-around-the-table-at-syria-talks-in-paris/> adresinden alındı
- Steans, J. (2003). Engaging from the margins: feminist encounters with the mainstream of International Relations. *British Journal of Politics and International Relations*, 5(3).



- Stears, J., Pettiford, L., & Diez, T. (2005). *Introduction to International Relations: Perspectives and Themes*. Essex: Pearson Education.
- Sylvester, C. (1991). *Feminist Theory and Gender Studies in International Relations*. *International Studies Notes*.
- Syria Justice and Accountability Centre. (2016). *The Controversy over the Syrian Women's Advisory Board*.
- Syria, A. G. (2012). *Final Communiqué*.  
<http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf> adresinden alındı
- Syrian Women's Forum for Peace. (2014). *Syrian Women's Charter*.
- Syrian Women's Initiative for Peace and Democracy. (2014). *Outcome Document*.  
[http://www.peacewomen.org/assets/file/outcomedocument\\_syria\\_unw\\_jan13.pdf](http://www.peacewomen.org/assets/file/outcomedocument_syria_unw_jan13.pdf) adresinden alındı
- Terriff, T. (1999). *Security Studies Today*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, B. (2002). *Multiracial Feminism: recasting the Chronology of Second Wave Feminism*. *Feminist Studies*, 28(2).
- Thorburn, D. (2000). *Feminism Meets International Relations*. *SAIS Review*.
- Tickner, J. (1992). *Gender in International Relations, Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner, J. (1997). *You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and International Relations Theorists*. *International Studies Quarterly*, 41(4).
- Tickner, J. (1999). *Searching for the Princess Feminist Perspectives in International Relations*. Harvard: Harvard International Review.
- Tickner, J. A. (2001). *Gendering World Politics, Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. Columbia University Press.
- Tickner, J., & Sjoberg, L. (2007). *Feminism*. T. Dunne (Dü.) içinde, *International Relations Theories-Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University.
- True, J. (1996). *Feminism*. (S. Burchill, & A. Linklater, Dü) *Theories of International Relations*.
- Tür, Ö., & Koyuncu, A. (2010). *Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları*. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26), 5.
- UN General Assembly. (2015). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. A/HRC/28/69.
- UN Security Council. (2013). *Resolution 2122*.

- UN Women. (2016). Syrian Women Rise Above Differences and Forge a Statement of Unity. <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2016/5/syrian-women-rise-above-differences-and-forge-a-statement-of-unity> adresinden alındı
- UN Women. (2017). <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2017/4/news-it-takes-a-woman-to-build-peace-in-syria#sthash.cYqeQjTT.dpuf> adresinden alındı
- UNHCR (UN High Commissioner for Refugees). (1995). *Sexual Violence against Refugees: Guidelines on Prevention and Response*.
- UNHCR (UN High Commissioner for Refugees). (2003). *Sexual and Gender-Based Violence against Refugees, Returnees and Internally Displaced Persons*. Geneva: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees.
- UNHCR. (2014). *Syrian Refugee Women Fight for Survival as They Head Families Alone*. [http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/syrian\\_refugee\\_women\\_fight\\_for\\_survival\\_as\\_they\\_head\\_families\\_alone.pdf](http://www.unhcr.org/turkey/uploads/root/syrian_refugee_women_fight_for_survival_as_they_head_families_alone.pdf) adresinden alındı
- UNHCR. (2017). *Syria Regional Refugee Response*. <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php> adresinden alındı
- UNICEF. (2014). *A Study on Early Marriage on Jordan 2014*.
- United Nations General Assembly. (2014). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. A/HRC/27/60.
- United Nations General Assembly. (2016). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. A/HRC/31/68.
- UNSC (UN Security Council). (2000). *Security Council Resolution 1325 on Women, Peace and Security*.
- Üzel, E. (2006). *Feminizm ve Doğa Ekseninde Ekofeminizm*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Via, S. (2010). *Gender, Militarism, and Globalization: Soldiers for Hire and Hegemonic Masculinity*. L. Sjoberg, & S. Via içinde, *Gender, War, and Militarism: Feminist Perspectives* (s. 42-53). California: Praeger.
- Walters, M. (2005). *Feminizm*. (H. Gür, Çev.) İstanbul: Dost Kitabevi.
- Waltz, K. (2002). *The Problem Of Relative Gains*. W. Carlnaes, T. Risse, & B. A. Simmons (Dü) içinde, *Handbook Of International Relations*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- Welch, H. (2017). *Syrian Peace Negotiations: Where are the Women?* Georgetown Institute for Women, Peace and Security.
- Wendt, A. (1992). *Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics*. *International Organization*, 46(2).

- Wolfers, A. (1962). *Discord and Collaboration Essays on International Politics*. Baltimore: Hopkins University.
- Women, U. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> adresinden alındı
- Women, U. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action*. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/> adresinden alındı
- Wood, J. E. (2010). *Sexual Violence During War: Toward an Understanding of Variation*. L. Sjoberg, & S. Via (Dü) içinde, *Gender, War, and Militarism* (s. 124-137). New York: Praeger Security International.
- World Bank. (2016). *World Development Indicators*. <http://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS> adresinden alındı
- Yuval-Davis, N. (2003). *Cinsiyet ve Millet*. (A. Bektaş, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Zabeida, N. (2010). *Not Making Excuses: Functions of Rape as a Tool in Ethno-Nationalist Wars*. R. M. Chandler içinde, *Women, War, and Violence: Personal Perspectives and Global Activism* (s. 17-30). New York: Palgrave Macmillan.
- Zalewski, M. (2002). *Feminists in International Relations: What Impact on Discipline?* S. Wolte, & M. Bbraig (Dü) içinde, *Common Ground or Mutual Exclusion? Women's Movements and International Relations*. Londra: Zed Books.

**ÖZGEÇMİŞ****Adı ve Soyadı:** Gülşah BİÇER**Doğum Yeri ve Tarihi:** Ankara / 24.10.1985**Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite-Lise	Yıl
Lisans	Sosyoloji Bölümü	Sakarya Üniversitesi	2004 / 2008
Lise	-	Halide Edip Süper Lisesi	1999 / 2003

**İş Deneyimi:**

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı	Uzman	2011-Halen çalışıyorum

**Yabancı Diller:**

İngilizce : Orta Seviye

**Tarih:** 28.05.2018

# Gülşah Biçer

## ORIJINALLIK RAPORU

%**5**

BENZERLIK ENDEKSİ

%**4**

İNTERNET  
KAYNAKLARI

%**1**

YAYINLAR

%**2**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

## BIRINCIL KAYNAKLAR

**1**

[www.sosyalarastirmalar.com](http://www.sosyalarastirmalar.com)

İnternet Kaynağı

%**1**

**2**

[sbe.atilim.edu.tr](http://sbe.atilim.edu.tr)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**3**

[suriye-yardim.ihh.org.tr](http://suriye-yardim.ihh.org.tr)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**4**

[docplayer.biz.tr](http://docplayer.biz.tr)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**5**

Submitted to Trakya University

Öğrenci Ödevi

<%**1**

**6**

[politikakademi.org](http://politikakademi.org)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**7**

[tr.m.wikipedia.org](http://tr.m.wikipedia.org)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**8**

[hphaber.com](http://hphaber.com)

İnternet Kaynağı

<%**1**

**9**

[www.researchgate.net](http://www.researchgate.net)

İnternet Kaynağı

<%**1**